

NOVA ET VETERA

V ZÁŘÍ L. P. 1920. // SBÍRKA 37.

*Sv. Maxima Řeč o ranní a večerní modlitbě.
Z života Anděly Foliňské od bratra Arnalda.
Malá Závěť mistra Frant. Villona. // „Vitr
v Síti“ od W. B. Yeatse. | Kať od Pavla
Ernsta. // Vlastenectví humanitní od Aug.
Cochina. | Pohoršení maloměšťáků. | The-
orie nadčlověcká od Jacques Maritaina.
Dřevěné kříže od Rolanda Dorgelèsa.
Pravdy p. Maurice Barrèse od L. Wertha.
Armena Ohanian od And. Germaina. // Ros-
witha jeptiška od Alice Kemp-Welchové.
Georges Duhamel a Království srdce od H.
Ghéona. // Pohled na Ararat od Leclercqua.
Nepěkné věci o Romainu Rollandovi. // Pů-
vaby dřevorytu od Waltera Leye. // Mír
Probův od Vopisca. // Z „Agendy“ J. F.*

Za 11.000 Kč. natiskli Kryl a Scotti v Nov.
Jičíně a F. Obzina ve Vyškově 700 ex. Sklad
Marty Florianové ve Staré Říši na Moravě.

SV. MAXIMA, BISKUPA TURINSKÉHO, ŘEČ O RANNÍ A VEČERNÍ MODLITBĚ

Dost, ba předost, tuším, řekl jsem předešlou neděli k pokárání těch, kteří požívajíce darů božských, neděkují Stvořiteli, a potřebující dobrodiní nebeských co nevděční a dobrodiní nehodni neodměňují se původci.* Nevděční, pravil jsem, kteří Boha se nebojí ani jako služebníci Pána, ani nectí ho jako synové Otce. Pravíť skrze proroka Bůh: „Jestliže jsem Pán, kde je bázeň má? jestliže jsem já Otec, kde je čest má?“ (Malach. 1, 6). To jest, jsi-li služebník, boj se Pána; jsi-li syn, prokazuj Otci lásku. Ty však nevděčný jsa Boha ani nemiluješ, ani se nebojíš. Kdo je tedy užitečným křesťanem, má vždy Otce a Pána svého chváliti a k jeho slávě vše obstarávati, jakož dí blahoslavený Apoštol: „Buďte tedy že jíte, nebo pijete, neb cožkoli jiného činíte, všecko k slávě Boží číňte.“ (1 Kor. 10, 31). Vizte, jaké míti chtěl Apoštol jídlo muže křesťana, aby více sytila víra Kristova než hojnost oběda, aby více občerstvovalo člověka časté vzývání jména Páně, než mnohé a hojné požití pokrmů, a více člověka krmila nábožnost než jídlo.

* Jednal sv. biskup v té řeči o tom, „že se nemáme báti tělesných nepřátel, a že máme po jídle děkovati“.

„Všecko k slávě Boží činite,“ pravil. Chcete tedy, abychom všechny činy své konali s Kristem buď společně, buď v přítomnosti jeho; abychom jednali dobře z jeho vnuknutí, zlého se varovali pro jeho přítomnost. Stydí se zajisté zlé činiti, kdo ví, že Kristus s ním působí; Kristus pak pomáhá nám v dobrém, zachraňuje nás v zlém.

Když tedy za svítání vstáváme, máme, než povstaneme z lože, děkovati Spasiteli, a před všemi pracemi vezdejšími konati skutky nábožné; nebo ochraňoval nás, když jsme spali a odpočívali na loži. Nebo kdo než Bůh ostříhá člověka, když spí? K spánku uložen zapomíná na život lidské, cizincem se stává sám sobě, tak že neví, co je, kde je: protož ani sám sebe ochraňovati nemůže. Nutně tedy Bůh je se drímaujícími, poněvadž sami s sebou býti nemohou, a před nočními nástrahami chrání sám pokolení lidského, protože ten čas nikdo jiný nebdí k ochraně. Díky jsem mu tedy zavázán, jenž sám bdí, abych já mohl spáti bezpečně. Nebo Bůh, když jdeme spát, jaksi v lůno odpočinku pojímá nás, a uloživ poklad míru ostříhá ho, a poutaje tmy chrání, aby dočkal světla. Tmou zahání zlomyslnost lidí, již nelze odehnati dobrotou; a umdleným tma dává odpočinutí, jehož nedopřáli lidé. Když totiž neví člověk, kudy by stíhal nepřitele, bezděky dává pokoj, jehož dobrovolně dáti nechtěl. Máme tedy vstávající děkovati Kristu, a veškeru denní práci počítati znamením Spasitele. Zdaž

ještě pohanem jsa nevyhledával jsi znamení, a všude se vyptáváje nesbíral, která znamení čemu by prospěšná byla? Nyní již nemyl se v počtu; věz, že v jednom znamení Krista všech věcí prospěšnost jest. Kdo v tomto znamení síti počne, dojde požívání života věčného. Kdo v tomto znamení na cestu se vydá, dojde až do nebe. Tímto jménem všechny své skutky spravujtež, k němu zřiž hnutí celého života, protože, jak praví Apoštol: „V něm živi jsme, hýbáme se a trváme“ (Skutk. Ap. 17.).

Také když večer den uzavírá, žalmy chválu mu vzdávejmež a slávu jeho velebmež zpěvem příjemným, abychom skonavše boj svých prací jako vítězové zasloužili pokoje a zapomenutí v spánku bylo jakousi odměnou práce. Abychom tak činili, bratři, nejen rozum nás učí, ale i vzorové pobádají. Zdaž nevíme, že i ti nejmenší pláčkové, když zoře uvádí den, v hnízdách rozmanitě prozpěvují a před výletem o to dbají, aby Tvůrce svého příjemným hlasem opěvovali, nemohouce řečí? zdaž nevidíme, že jedenkaždý nemoha mluvou, aspoň hlasem prozrazuje svou poddanost, tak že ten zdá se zbožněji děkovati, který sladčeji pěje? A tak činí také skonavše den. Co tedy znamená to prozpěvování v rozličném čase, a ono naladění, ne-li činění nesmírných díků? Krmiteli svému neškodný pták sladkým zpěvem lichotí nemoha mluvou. Mají i ptáci pastýře svého, jakož praví Pán: „Patřte na ptactvo nebeské, žeť neseje

ani nežne, a Otec váš nebeský krmí je“ (Mt. 6. 26). Jakým však pokrmen sytí ptactvo? tím nejnepatrnějším a pozemským. Ptáci tedy za nepatrné pokrmy děkují: ty pak jsi živen pokrmy nejvzácnějšími a nevděčen jsi. Kdo by, maje cit lidský, nezarděl se, že skonává den bez pěni žalmů chvalných, když i ptáci díky pění příjemností žalmů? Kdo by nezčervenal, že neopěvuje sladkostí veršů slávu toho, jehož chválu ptáci oslavují zvuknými tóny? Následuj tedy, bratře, nejmenších ptáků, ráno a večer díky čině Stvořiteli. A jsi-li zbožnější, následuj slavíka, který bdí zpívaje noční dobou, an den mu nestačí k chvále Boží. I ty tedy chválami svými den překonav přidej noci, a započav práci svou v noci bezesné těš se žalmy.

Ježto jsem se zmínil o ptácích, kteří v noci bdí, nechci, abys následoval sovy, která noci sice probdí, za to však ve dne líná je a slepá. Velkýma očima husté tmy miluje, a záře sluneční se leká. Podivně totiž tma ji osvětluje, světlo oslepuje. Ten pták je obrazem bludařů a pohanů, kteří tmy ďábla objímají, světla Spasitelova se hrozí, a velkým očima svých svárů hledí na marnosti, nehledí na věci věčné. O těch praví Pán: „Oči mají a nevidí“ (Žalm 113). Bystře vidí, kde se o pověru jedná, tupě, kde o Boží věc. Myslí, že vysokými řečmi se povznášejí, a jako sovy zaslepení a zmateni jsou září pravého světla.

Přeložil Fr. V. Čapek.

ZE ŽIVOTA SVATÉ ANDĚLY FOLIŇSKÉ,

NAPSANÉHO OD BRATRA ARNALDA,
JEJÍHO ZPOVĚDNÍKA.

JINÉ ANDĚLINY ÚTĚCHY A VIDĚNÍ

Jednou v posteli se mi zdálo, že jsem velmi vyprahlá a bez zbožnosti, i modlila jsem se k Bohu, aby sám mi ze sebe dal, ježto já jsem byla vyprahlá ze všeho dobrého: a tehdy byly otevřeny oči duše a viděla jsem Lásku přicházející ke mně, a viděla jsem počátek, ale neviděla jsem konce, leč jen pokračování její. A neumím pověděti nějakého podobenství jejího vzhledu. A hned, jak Láska ke mně došla, viděla jsem očima duše zřejmě toto všechno, lépe než možno očima těla něco viděti, i stala se Láska vůči mně podobna srpu. A tím není rozuměti, že by to bývala nějaká podobnost na rozsah, na míru, ale byla podobna jako srpu; poněvadž na počátku, kdy se Láska ukázala, potom ustoupila nespojujíc se, aby

se dala pochopiti. A tehdy ihned byla jsem naplněna láskou a sytostí neocenitelnou, která jakkoliv mne nasycovala, přece plodila ve mně preveliký hlad, tak nevýslovný, že všecky údy se tehdy rozpojovaly, takže duše umdlěla a toužila dojít zbytku. A nechtěla jsem viděti ni slyšeti ni cítiti nějakého tvora a nemluvila jsem. Ale duše má mluvila uvnitř křičíc, aby Láska jí nenechávala takovou láskou mdlíti, an život mi byl smrtí. A proto vzývala nejprve blahoslavenou Pannu a pak vzývala a snažně prosila všech apoštolův, aby šli s ní a poklekli a zvěštovali Nejvyššímu, aby jí nedával nebo nedovoloval už trpěti. onu smrt, nýbrž aby došla k té, již cítila: a podobně prosila blaženého Františka a evangelisty zapřísahala a volala k nim podobně.

A když tím přiblížením jsem se celá měla za lásku, v lásce, kterou jsem cítila, řekla jsem: Jsou mnozí, kteří se mní býti v lásce a jsou v nenávisti, a mnozí naopak, kteří se mní býti v nenávisti a jsou v lásce. Duše má však se snažila uviděti to docela určitě, a Bůh mi to

dal cítiti zjevně, takže jsem zůstala tehdy všecka spokojena. A jsem tou láskou naplněna tak, že nemyslím, že bych mohla kdy býti bez ní, a nemohu věřiti žádnému tvorů jinak mluvícímu, i kdyby anděl jinak mi mluvil, nevěřila bych, nýbrž odpověděla: Ty's to, který jsi padl s nebe.

A viděla jsem v sobě dvě strany, jako by ve mně bývala učiněna jakási cesta, a na jedné straně jsem viděla lásku a všeliké dobro, jež bylo od Boha a ne ode mne: a na druhé straně viděla jsem se vyprahlou a že ode mne nebylo nic dobrého, a tak jsem viděla, že jsem to nebyla já, kteráž jsem milovala, jakkoliv jsem se viděla v lásce, ale že to bylo jedině od Boha: a po té se láska zase spojila a tehdy vydala větší lásku a víc hořící než dříve a měla jsem touhu jíti k té lásce. A mezi uvedenou láskou — která jest tak veliká, že jsem si nedovedla pomyslití, aby byla láska ještě větší, leč když se dostaví ta druhá smrtelná láska — nuže mezi čistou láskou a druhou smrtelnou a nesmírným žářem jest jakýsi střed, o němž ne-

mohu ničeho povídati, poněvadž jest tak hluboký, tak radostný a tak oblažující, že toho vypověděti nemožno. A tehdy bych nechtěla nic jiného slyšeti o utrpení, aniž bych také chtěla, aby mi jmenován byl Bůh: poněvadž tehdy, když jest mi jmenován, cítím ho s takovou rozkoší, že bývám v návalu lásky mučena umdléváním: a všecko jiné, co menší jest jeho, bývá mi na překážku. A zdá se mi ničím, co by se řeklo o Evangeliu neb o životě Kristově neb o nějaké řeči Boží, ježto věci bez přirovnání větší vidím v Bohu: a když se skončí ta láska, zůstávám všecka spokojena, všecka andělská, že miluji i jedovaté žáby a ropuchy i také ďábly a cokoliv vidím se dáti, i sám hřích; vidím-li, jak se ho dopouštějí jiní, není mi nemilý, neboť věřím, že Bůh jej spravedlivě dopouští. A když bývám v tom stavu, kdyby mne sežral pes, nedbala bych a nemyslím, že bych cítila jaké bolesti. A tehdy není, ani nemůže býti, pamatování ni bolestné vzpomínky na utrpení Kristovo, ani není v tom stavu slz.

A ten stav jest větší než státi u paty kříže v ustavičném rozjímání, jako stál blažený František, jakkoliv duše začasť ten neb onen stupeň vidí a touží to tělo umrlé pro nás spaťtiti a k němu přijíti; i bývá tehdáž s radostí převelikou láska bez bolesti utrpení. Jenom jedenkrát se spojila s tou láskou vzpomínka na nezměrnou cenu, totiž drahé Krve, skrze niž dáno bylo světu odpuštění, a divila jsem se, jak mohly býti pospolu, ale nebylo tam bolesti utrpení. Utrpení jest cesta a naučení, jak si mám počínati.

Jednou byla má duše pozdvižena a viděla Boha v takové jasnosti, že jsem ho nikdy neviděla v takové, ani tak plně dokonale, a neviděla jsem tam lásky a pozbyla jsem té lásky, kterou jsem dříve nosila, a stala jsem se neláskou. A po té jsem ho viděla v jakési tmě, a proto ve tmě, že jest větším dobrem, než by si kdo mohl pomysliťi a pochopiti; a nic, co si možno pomysliťi neb pochopiti, nedostihuje toho. A tehdy byla dána duši víra nejjistější, naděje bezpečná a nejpevnější, jistota

o Bohu ustavičná, takže mi odňala všecek strach. A v tom dobru, které viděti tak ve tmě, všecka jsem okřála a nabyla jsem takové jistoty o Bohu, že nikdy nemohu o něm pochybovati, abych Bohem naprosto jista nebyla: a v tom dobru nejúčinnějším, které viděti ve tmě, ihned má naděje všecka okřívá a bývá klidna. Nuže často tak vídám Boha, a v tom dobru, jehož zevně pověděti nemožno aniž si také pomyslití srdcem. V tom dobru, díím, nejjistějším a uzavřeném, které vídám s takovou tmou, mám všecku naději a u vidění, cokoliv míti chci, všecko mám; cokoliv věděti chci, všecko vím a vidím tam všecko dobré. A duše u vidění nemůže mysliti na odchod toho dobra nebo na odchod od toho dobra, ani že musí někdy odejítí, nýbrž kochá se nevýslovně s tím všelikým dobrem a vůbec ničeho nevidí, co by bylo možno pověděti ústy aniž také pojmouti srdcem, a ničeho nevidí a vidí vůbec všecko: a že to dobro jest s tmou, jest tím určitější a tím více překonává všecko, čím více bývá viděno ve

tmě a jest velmi tajemno. A potom vídám s tmou, že převyšuje všecko dobré a vše, a všecko ostatní jest tma, a vše, cokoliv si pomyslití možno, jest menší onoho dobra.

A také to, kdy duše vidí Boží moc a kdy vidí Boží moudrost, jakož i to, kdy vidí Boží vůli, což podivuhodně a nevýslovně jindy jsem viděla, jest menší onoho dobra nejjistějšího. Neboť ono dobro, které vidím, jest celé, to jiné však všecko jsou části; a ta jiná, když je vídám, jakkoliv jsou nevýslovna, přece přinášejí velikou radost hojně se vylévající do těla. Ale tehdy, jak viděti Boha ve tmě, nepřináší smíchu do úst ani zanícení ni zbožnosti do srdce ani vroucí lásky: anoť tělo se netřese ani se nehýbe aniž se mění tak, jako se stává při jiných: tělo totiž ničeho nevidí, ale duše vidí, a tělo odpočívá a spí, a jazyk má mrtvý, anoť tehdy ničeho nemůže mluvit.

A všechny projevy přízně, jichžto mi Bůh ukázal mnoho a nevýslovných, a všecka jeho sladká slova ke mně a všecko jiné, co mi dal a učinil, tolik jest menší onoho dobra, které

vidám s takovou tmou, že v to své naděje neskládám: ba kdyby bylo možno, aby to vše pravdivo nebylo, přece nijakž by to mé naděje neumenšilo, ani by se neumenšila naděje má nejbezpečnější, jež jest jista vším tím dobrem, které vidám s takovou tmou.

A k tomu uvedenému způsobu, nejvyššímu a naprosto nevýslovnému, spatřování Boha s takovou tmou a s údivnou milostí vidění, byla mysl má pozdvižena jen třikrát, ač mnoho a nesčetněkrát jsem viděla ono všecko dobré vždycky s tmou, ne však uvedeným nejvyšším způsobem s tmou tak velikou. A někdy s jedné strany tělo mé bývá nemocemi drceno a s druhé strany svět mne svými trny a hořkostmi vyhání a s jiné strany ďábli s velikým soužením mne trýzní a jako ustavičným pronásledováním na mne dorážejí, majíce na mne moc: protože Bůh k trýznění položil v ruce jejich duši mou i tělo, takže se mi zdá, jako bych je viděla takřka tělesně proti sobě. S druhé strany však Bůh mne k sobě táhne tím dobrem, které vidám ve tmě.

Vídám totiž svatou Trojici ve tmě a v té Trojici, kterou vídám v takové tmě, zdá se mi, že já stojím a zůstávám uprostřed ní: a to mne táhne více než každá jiná věc, kterou jsem až dosud měla, nebo dobro, které jsem viděla, a to tím, že toho nelze s nimi srovnati. A cokoliv o tom pravím, zdá se mi, že nic nepravím; naopak zdá se mi, že pravím něco zlořečím a má slova zdají se mi rouháním: o tolik převyšuje ono dobro všeliká slova má. Také když vídám ono dobro, nerozpomínám se tehdy, když v něm bývám, na Kristovo člověčenství ani na Boha člověka ani na nějakou věc, která má tvar, a přece tehdy všecko vidím a nevidím nic.

Ale v odloučení od onoho již řečeného dobra vídám Boha člověka a táhne duši takovou jemností, že někdy říká: Ty jsi já a já jsem ty. A vídám ony oči a onu tvář tvou milostivou, aby mne objala a přitáhla duši mou nejtěsnějším sevřením. A to, co tryská z těch očí a z té tváře, jest ono dobro, o němž jsem pravila, že je vídám v oné tmě, a prýští a při-

chází zevnitř, a ono to jest, jež mne tolik blaží, že toho pověděti nemožno. A stojí-li se v tom Bohočlověku, jest duše živa, a v tom Bohočlověku stávám často, víckrát než v tom s tou tmou. A to dobro z té tmy táhne duši mnohem více než ono z Bohočlověka, bez přirovnání. Ale v tom z Bohočlověka stávám jako spojitě a tak spojitě, že kdysi se mi dostalo ujištění o Bohu, že nic nebylo mezi mnou a jím: a od té nebylo dne ani noci, abych neměla ustavičně této radosti z členství. A mívám touhu zpívat a chválit Boha a mluvím takto: Chválím tě Boha milého, na tvém kříži mám lůžko připraveno. A za podhlavnici nebo podušku jsem našla chudobu, a jinde na tom lůžku k odpočinutí jsem našla bolest s opovržením: na řečeném totiž lůžku on se narodil, žil a umřel; a tu lásku té společnosti, totiž chudoby, bolesti a opovržení, Bůh Otec tolik miloval, že Bůh ji svému Synu dal, a Syn na tom lůžku ustavičně ráčil ležeti a stále miloval a shodoval se s Otcem. A na tom lůžku jsem já odpočinula a odpočívám;

jestiť to lůžko mé a na tom lůžku doufám umříti a skrze to lůžko věřím že budu spasena. A radosti, které očekávám z oněch rukou a nohou, nelze vypověděti, neboť když ho vidím, nikdy bych neodešla, ale blíže přistoupila, proto mé živu býti jest zemříti. A kdykoliv se na něho rozpomínám, nemohu mluvit, němíť mi jazyk; a když od toho odejdu, svět a to, co nacházím, nutí mne ještě více po řečeném toužiti. A proto touha má pro nyvost očekávání bývá mi trestem smrtelným. V těchto pak viděních a útěchách bývá má duše přechoasto pozdvihována a utěšována od Boha přesladkého, jemuž jest sláva a čest na věky věkův. Amen.

Dále později byla jsem pozdvižena v duchu a shledala jsem se celá uvnitř v Bohu jiným způsobem než bývám, a viděla jsem se uprostřed Trojice vyšším a dokonalejším způsobem než bývám, protože se mi dostávalo většího dobrého než obyčejně, a že jsem byla v tom dobrém ustavičně a plna radostí a požitků a kochání prevelikého a nevýslovného,

což vůbec jest nad všecko, čeho jsem kdy okusila. Dála se pak v duši působení Boží tak nevýslovná, že by jich žádný svatý ni anděl nevypověděl ni nevyložil: a poznávám, že žádný anděl ani jiný tvor není s to, aby ta působení Boží a tu přehlubokou propast pochopil. A zdá se mi, že to, co říkám, jest zlořečiti nebo se rouhati, a byla jsem vytržena ze všeho, co dříve jsem měla, s čím jsem se kochávala: totiž ze života, z člověčenství Kristova i z rozjímání oné přehluboké společnosti, kterou jedině Bůh miloval od věčnosti, kterou dal také Synu svému, s čímž jsem se já také kochávala; totiž v chudobě, v bolesti, opovržení Syna Boha živého býval odpočinek můj a mé lože. A jsem vytržena ze všeho onoho způsobu vidění Boha ve tmě, což mne tolik blažovalo. A jsem vytržena ze všeho onoho stavu dřívějšího takovým pomazáním a spánkem, že jsem toho nikterak pochopiti nemohla, a rozpomínám se jen, že toho nemám.

A v těch nevýslovných dobrech a v zmíněném působení Božím, které se děje v duši

mé, Bůh se nejdříve v duši ukáže, konaje skutky Boží nevýslovné; a pak se dále duši projevuje, otvíraje se duši a dáváje jí ještě větší dary s větší ještě jistotou a s jasností nevýslovnou. A nejdříve se duši ukazuje dvěma způsoby. Prvním způsobem se ukazuje nejvnitřněji v duši mé a tehdy chápu, že jest přítomen, a chápu, kterak jest přítomen ve všelike přirozenosti nebo ve všelike věci mající bytí: v ďáblu, v andělu dobrém, v pekle, v ráji, v cizoložství, ve vraždě, ve všelikém skutku dobrém a ve všelike věci mající nějak bytí, jak v krásné tak v ohavné. Pročež když bývám v té pravdě, nekochám se méně viděním Boha nebo poznáváním anděla dobrého nebo skutku dobrého nežli zlého: a tím způsobem se ukazuje takřka ustavičně v duši mé: a toto ukázání nebo ukázání se jest osvícení s velikou pravdou a s Boží milostí, takže když to duše vidí, nemůže se v ničem potknouti: a toto osvícení přináší v duši mnoho Božího dobrého, kterážto tehdy poznávajíc, že Bůh jest přítomen, velmi se poníží a do-

stává se jí hanbení pro hříchy její, a dostává se zde duši velmi vážné moudrosti a veliké útěchy Boží a veliké radosti.

Druhým způsobem se ukazuje více speciálně a velmi odlišně od způsobu uvedeného a dává jinou radost než byla předešlá a zabírá celou duši v sebe a koná v duši mnoho působení božských s mnohem větší milostí a s nevýslovnou propastí kochání a osvětlení, takže už to ukázání se Boha bez jiných darů jest oním dobrem, které mají svatí v životě věčném. Z darů pak, které svatí mají v onom životě věčném, mají někteří svatí více, jiní méně. A jakkoliv těch darů vypověděti nemohu, ba má slova jsou spíše pustošením a rouháním se než nějakým vyličením, přece pravím, že v nich se dostává duši rozšíření, čímž bývá duše schopnější něco pochopiti a míti z Boha: a ihned, jak Bůh se duši ukáže, pak se projevuje otvíraje se duši, a rozšiřuje duši a dává jí dary a slasti, kterých nikdy nepoznala, s mnohem větší hloubkou než bylo prve pověděno. I bývá tehdy duše vytržena ze vše-

liké tmy a duši dostává se většího poznání Božího než bych si možným pomyslíla, a děje se to s takovou jasností a s takovou sladkostí a jistotou a s takovou propastností, že není srdce, jež by to mohlo postihnouti. Pročež ani mé srdce nemůže se později vrátiti k tomu, aby něco z toho poznalo, aniž také, aby o něčem z toho uvažovalo, nýbrž duši dostává se od Boha jen toho, že bývá pozdvižena k poznání, že srdce příště nikdy nemůže se nijak k tomu rozpnouti. A protož nemůže vůbec ničeho o tom říci, aniž může nalezeno býti nějaké slovo, jež by to vypovědělo nebo vyznačilo, aniž také myšlení nebo rozum nějaký může se k tomu rozpnouti: tolik to převyšuje vše, tak a podobně, že Boha nemožno tím, co lze říci neb si pomyslit, důstojně podat.

Písmo svaté pak jest tak hluboké, že není člověka tak moudrého na celém světě, měl si on moudrost, nevím jakou, aby mu plně rozuměl a nebyl jeho rozum jím překonán, a přece cosi koktá. Ale o onom nevýpravném pů-

sobení Božím, kdy Bůh se projevuje, které jest a děje se v duši, člověk dočista nic mluvit ani koktati nemůže. A že duše má často bývá pozdvihována do tajností Božích, proto poznávám, kterak Písmo svaté a Boží snadno jest i nesnadno; také jak se zdá něco tvrditi a odporovati si, též to, jak někdo nemá z něho žádného prospěchu, aniž, kteří ho nezachovávají, bývají z něho odsuzováni a naplňuje se na nich, a jiní zachovávající bývají jím spaseni. A stávám shůry to poznávající a proto, když se vracívám z tajností Božích, mluvím jistě jakási slovíčka, co jest vně toho nevýpravného působení Božího, nijakž ho nevystihujíc, ba mé mluvení o něm a mé povídání jest pustošením, proto také pravím, že se rouhám. Neboť kdyby všechny útěchy božské a všechny radosti duchovní a všechny rozkoše Boží, které kdy na tomto světě byly, a nejen které byly, ale také kdyby všichni svatí, kteří byli od počátku světa až dosavad, ustavičně byli měli vykládati o Bohu, a kdyby všechny rozkoše světa, dobré neb špatné, které kdy

byly, obrátily se v rozkoše dobré a duchovní a trvaly mi, až by se dokonaly a dovedly mne k tomu nevýpravnému dobru onoho projevení se Božího: přece za vše uvedené bych nedala nebo nevyměnila rozkoše, kterou mívám z onoho nevýpravného projevení se Božího i jen na okamžik. A to ti pravím, abych tím jaksi mohla v srdce tvé vložit, že ještě ono nevýpravné dobro, které mám, nekonečně převyšuje všecka uvedená. A nemívám ho jen na okamžik, nýbrž hezkou dobu často; a mnohokrát tím způsobem a velmi účinně. Jiným pak způsobem, ale ne tak účinně, mívám je jakoby nepřetržitě.

A jakkoliv mohu přijímati zármutek i radost, zevně poněkud a málo, přece uvnitř v duši mé jest komora, do níž nevchází žádná radost ani zármutek ani kochání se vůbec v nějaké síle nebo v nějaké věci, která by jmenována býti mohla; ale vchází do ní všecko ono dobro. A v tom projevení se Božím (ač se rouhám nazývají tak Krista, ježto ho nemohu nějakým slovem dokonale nazvati) jest

všecka pravda; a v něm chápu a mám všecku pravdu, která jest na nebi i na zemi i v pekle i ve všelikém stvoření, s takovou pravdivostí a s takovou jistotou, že bych nikterak neuvěřila něčemu jinému, kdyby celý svět tvrdil opak, ba vysmála bych se. Vidím totiž bytí toho, jenž jest, a kterak jest bytím všeho stvořeného. A vidím, kterak mne učinil schopnou chápati uvedené lépe než jsem byla schopna až dosud, kdy jsem viděla v oné tmě, která mne tolik blažívá. A vídám se sama s Bohem všecka čista, všecka posvěcena, všecka pravdiva, všecka spořádána, všecka ubezpečena, všecka nebeská v něm, a když bývám v tom stavu, nemyslím na žádnou jinou věc. A jednou, když jsem byla v tom stavu, řekl mi Bůh: Dcero Boží Moudrosti, chráme Milého, rozkoši Milého a dcero pokoje, v tobě, odpočívá celá Trojice, všecka pravda, takže ty držíš mne a já držím tebe. Jedno pak z působení, které Bůh pro duši koná, jest, že poznávám s velikou chápavostí a s velikou rozkoší, kterak Bůh přichází v Nejsvětější Svátosti ol-

tánní s velikou a vznešenou společností. Když však zůstanu a bývám mimo ten nejvelebnější stav, vídávám se všecka hříchem a poslušna hříchu, křivá a nečistá, všecka neupřímná a bludná; ale zůstávám pokojna a zůstává ve mně jakési pomazání Boží a nepřetržité, které jest vrcholem všech pomazání, jež jsem kdy za svých dnů měla.

Do uvedeného stavu nevcházím sama, ale bývám vedena od Boha a pozdvižena, takže neznám toho stavu chtítí ani po něm toužiti ani si ho žádati, a nyní jsem v tom stavu ustavičně, a přechasto bývá má duše pozdvižována a nežádá se mého souhlasu: neboť když ho ani nečekám ani naň nijak nemyslím, náhle bývá má duše pozdvižena od Boha a Pána; a postihuji celý svět a nezdá se mi, že bych byla na zemi, ale že stojím v nebi v Bohu. A ten nejvznešenější stav, ve kterém právě jsem, jest nad ostatní stavy, jež jsem dosud měla: poněvadž jest takového naplnění a takové jasnosti a jistoty a povznesení a rozšiřování, že neznám jiného stavu mu

blízkého. A ono projevení se Boha měla jsem už víc než tisíckrát, vždy novým jiným způsobem, rozdílným od ostatních.

Též jednou na svátek Panny Marie Hromničné měla jsem to nevýslovné projevení se Boha: a když se to dalo v mé duši, tehdy byla jsem sama duši své ukázána, a duše viděla sama sebe tak velebnou a vznešenou, jak jsem nikdy nemohla si pomyslit ani tušit, aniž jinak bych mohla uvěřit, že duše má nebo duše, které v ráji jsou, mohly by býti tak velebné: a duše má se tehdy nemohla pochopit. Pročež jestliže duše, jsouc stvořená a konečná a omezená, nemůže sama sebe pochopit, čím méně může pochopit Stvořitele svého nezměrného a nekonečného a neomezeného?

Duše má pak se tehdy představila Bohu s největším klidem, takže nenesla s sebou žádného strachu, ale představila se Bohu s větší rozkoší, než jsem kdy okusila: a s větší a novou a převznešenou radostí a s takovým novým zázrakem a tak jasným, že jsem ni-

kdy takového nepoznala v duši své. A v tom setkání, které jsem tehdy měla s Bohem, kdy jsem spolu poznala a měla uvedené nevýslovné projevení se Boha, byla mi řečena přehluboká slova o Bohu, jež nechci aby se psala. Když pak duše navrátí se k sobě, to jí zůstává a to v sobě nalézá, že se jí líbí všelikou křivdu pro Boha snášeti; a že pro nic, co by se státi nebo pověděti mohlo, nemohla by se příště od Boha odloučiti; pročez duše volala a řekla: O sladký Pane, což jest, co by mne mohlo od tebe odloučiti? A porozuměla jsem, že se mi praví, že nic není, co by mne mohlo příště od Boha odloučiti, přispěním jeho milosti. Toto pak všecko nahoře uvedené slyšela jsem k sobě mluveno od Boha podivuhodnější řečí než mohu sama pověděti. A bylo mi také řečeno, že uvedené nevýslovné projevení se Boha jest ono dobro, jež mají svatí v životě věčném: a to dobro není rozdílné od uvedeného, ale jsou při něm jiné zažitky a tak odlišné od onoho, co bylo uvedeno, že nejmenší svatý, který nejméně má v životě věčném, má

více než možno dáti duši bytující v tomto životě před smrtí těla: a pravím, že má duše to poznala v tom nevýpravném projevení se Boha.

Přeložil P. Ludvík Vrána

MALÁ ZÁVĚŤ

MISTRA

FRANTIŠKA VILLONA,

SEPSANÁ r. 1456.

1. Tisíc čtyry sta padesát a šest,
já, František Villon, žák,
pozoruje s klidnou rozvahou,
s uzdou v zubech, ochotný k chomoutu,
že jest třeba uvažovati o svých skutcích,
jak Vegetius o tom vypráví,
moudrý Říman, rádce veliký,
neb jinak že se člověk přepočte.
2. V oné době, jak jsem zpředu řekl,
k Vánocům, v tom mrtvém období,
když se vlci živí větrem,
a když se člověk choulí ve svém domě
před jíním a sněhem, blízko ohně za pecí,
zachtělo se mi zlomiti (okovy)
přemilostného vězení,
které div mého srdce neutýralo.

3. Učinil jsem to tím snáze
vida Tu před svýma očima,
ana svoluje k mé zkáze,
aniž jí z toho co dobrého vzešlo;
z čehož si stýskám a naříkám nebesům,
domáhaje se na ni pomsty
u všech bohů z příbuzenstva Venušina,
a mně úlevy z trudu lásky.
4. A myslím-li o svém milování,
ty slastné pohledy a krásné podoby,
převelmi klamavé chutnosti,
mne probodávají až do útrob:
dobře mají ke mně nohy bílé*
a nutí mne do velké starosti.
Třeba mi nasaditi jiný nářek
a raziti nějaký jiný obraz mincovní.
5. Pohled Té mne zajal,
která mi byla věrolomna a kruta;
aniž v čem špatně jsem jednal,
chce a nařizuje, bych vytrpěl
smrt, a bych již dále nežil.
Takže nevidím jiné pomoci než utéci.
Zlomiti chce tvrdou pájku,
aniž mých žalných kvilů slyší!

* jsou mi cizí

6. Bych se vyvaroval jejích nebezpečí,
nejlépe bude, myslím, když odejdu.
Sbohem! Pustím se do Angiersu,
poněvadž nechce mi zaslíbiti
svého milostného půvabu, aniž se se mnou rozdělití.
Pro ni umírám, údy maje zdravé;
umírám, ach umírám milovník mučedník,
z počtu svatých zamilovaných!

7. Kterak mi odchod krutým bude,
bude-li třeba bych se vzdálil.
Jak můj ubohý smysl otupěl!
Jiný než já s ní přede (lásku),
jehož nikdy v lesíku Boulognském
nebyla tolik zkoušena veselá mysl.
Toť pro mne žalostná robota:
Bůh rač slyšeti můj hořek!

8. A poněvadž třeba mi odejítí,
a návratem nejsem si jist:
Nejsemť člověkem bez chyb,
aniž, jako každý jiný, z ocele nebo z bronzu.
Žítí lidem jest nejisto,
a po smrti není přepřahování;
odcházím do země daleké;
i ustanovujeme takto tento přítomný odkaz.

9. Nejprve ve jménu Otce,
Syna i Svatého Ducha,
a slavné Bohomateře,
skrze niž žádná milost nehyne,
poroučím jménem Božím svou pověst
mistru Vilému Villonovi,
kterému ke cti jeho jménem hlaholí
mé stany a má besídka.
10. Té pak, o níž jsem mluvil,
která mne tak krutě zahnala,
že jest mi každá radost zakázána
a že jsem z každého potěšení vypuzen,
nechávám svoje srdce ve skřínce uloženo,
bledé, žalostné, mrtvé a zkřehlé:
Ona mne do toho zla veštvala,
ale Bůh jí buď milostiv!
11. A mistru Ythierovi, Kupci,
jemuž se cítím velmi zavázán,
zůstavuji svou dýku ocelovou břitkou,
— či mistru Jehanu Roháči, —
jestiž dýka ta v zástavě držena
za pitku, šest soldův úhrnkem,
chci, dle toho, co tady obsaženo,
by mu ji odevzdali, vykoupivše ji.

12. Item, poroučím Saint-Amantovi
Bílého Koně s Mezčicí,
a Blarumu svůj diamant
a Osla pruhovaného, který couvá,
a dekret, který artikuluje:
Omnis utriusque sexus,
proti Karmelistní bulle
zanechávám farářům, by měli na vrchu.
13. Item, Jehanu Nalezenci, řezníkovi,
zanechávám ovci prostnou a něžnou,
a oháňku, by mohl odehnati mouchy
volu ověččenému, jehož chce prodati,
a krávu, které nemožno vzíti.
Kéž padoucha, který jí uvazuje provaz na krk,
nevrátí-li jí, možno pověsiti
nebo uškrtnuti dobrou oprátkou!
14. A mistru Robertu Vallée,
chudému klerku v Parlamentě,
který nedrží ani hory ani údolí,
zvláště nařizují,
by mu byly odevzdány bez průtahu
moje brslenky, pověšené na lestvici,
by očepil čestněji
svou pannu Žaninku de Millières.

15. Pro toho, kdo z místa ctného jesti,
třeba by byl lépe odměněn,
neboť Duch Svatý mu domlouvá
nedbaje, že jest blázen nemoudrý.
Proto, řekl jsem si,
poněvadž nemá rozumu ani skříně,
by nabyt opět krapet myšlení,
ať mu dají Umění paměti.

16. Item více, zajišťuji život
výše řečeného mistra Roberta...
Pro Boha! Nezávidte mu!
Rodičové milí, prodejte můj osníř,
a nechť za peníze, nebo z většiny,
hned o letoších Velikonocích
koupí se tomuto miminkovi
okno poblíž Svatého Jakuba.

17. A rovněž odkazuju pouhým darem
svoje rukavice a svůj hedvábný plášť
svému příteli Jakubu Cardonovi;
žalud též z některého vrboviště,
a den jak den tučnou husu
a kapouna zarostlého sádlem;
deset větelů vína bílého jako křída,
a dva procesy, aby příliš neztloustl.

18. Item, odkazuju mladíkovi
Renátu z Montigny tři psy;
též Jehanu Raguyerovi sumu
sto franků, nabytou ze všeho mého statku.
Jen pozor! Nevím nikterak,
co za vše stržím.
Nesmí se příliš vzíti ze svého
a příliš obohatiti přátele.
19. Item, pánu de Grigny
odkazuju hlídku u brány Nygonské,
a o šest psů více než Montignymu,
Vicester, hrad a donjon;
a tomu šeredovi, Chagonovi
Beranovi, který se s ním stále soudí,
odkazuju tři rány řemenem,
a ležení, pokoj a pohodlí, v želízkách.
20. A mistru Jakubu Raguyerovi
odkazuju Napajedlo Popinovo,
aby své ubohé sestry mohl odrhnouti;
vždy výběr dobrého sousta,
díru *Šišky borové*,
záda o chrastí opřená, s chodidly u ohně,
zakuklený jako bratr Kazatel;
a kdo bude chtíti se usaditi, usad se.

21. Item, mistru Jehanu Mautainctovi
a mistru Petru Basannierovi,
milost Páně, která přistihuje
sváry, zločiny, aniž čeho ušetří;
a mému správci Fournierovi
čepičky krátké, střevíce s podešvemi,
šité na mého ševce,
by nosil je v těchto mrazech.
22. Item, veliteli noční stráže,
Prílbici mu přistrojte;
a pěším, kteří jdou z ponůcky,
tápající mezi těmito výkladními stolky před krámy,
zanechávám dva krásné rubíny,
lucernu na Pierre - au - Let ...
Věru pak dostanu *Tři lilie*,
zavedou-li mne do Chateletu.
23. Item, Perrenetovi Marchantovi,
přezděnému Bastard de la Barre,
aby byl dobrým kupcem,
odkazuju tři otýpky slámy,
by si ji prostřel na zemi,
když se bude zabývati milostným uměním,
v němž mu bude celý život prožiti,
neboť neumí jiného řemesla.

24. Item, Vlku a Choletovi,
odkazuju zároveň jednoho kanárka,
chyceného pod hradbami, kdež se pilo,
tam k příkopům, v pozdní dobu;
a každému veliký plášť
františkánský až k patám,
poleno, uhlí a hrách k slanině,
a svoje boty bez nártů.
25. A ještě odkazuju ze soucitu
třem děckům zcela nahým,
jmenovaným v tomto pojednání,
chudým sirotkům z čista jasna,
všem bosým, všem odraným,
o vše obraným jako červíci;
nařizuju, by bylo o ně postaráno,
by aspoň přebyli tuto zimu.
26. Nejprv Colinu Laurensovi,
Girardu Gossoynovi a Jehanu Marceauvi,
zbaveným statků a rodičů,
jimž nezbylo v ruce ani ucha od hrnce,
každému z mého náčiní nějakou nádobu,
nebo čtyry stříbrňáčky, milejší-li jim budou;
pochutnají si na hojném dobrém soustě
tyto děti, až budu stár!

27. Item, moje jmenování,
které mám od University,
odkazuju postoupením,
by si pomohli z psoty
chudí klerci tohoto města,
kteří budou níže jmenováni:
Milosrdenstvím k tomu pohnut jsem
a Přirozeností, vida je nahé.

28. Jest to mistr Vilém Cotin
a mistr Thibault de Vitry,
dva chudí klerci, mluvící latinsky,
pokojná děcka, bez hašteřivosti,
pokorná, dobře zpívající u pultu.
Odkazuju jim činži, jež plyne
z domu Jiljího Gueuldryho,
než se dočkají lepšího důchodu.

29. Item více, připojuju k Věšáku
šibenici v ulici Svatého Antonína,
a tyč kulečnickovou, jíž se odpaluje,
a všechny dni plné koryto Seiny
holubům, kteří se trápí
nacpáni pod příklopem posady,
a moje zrcadlo krásné a věrné
a přízeň ženy žalářníkovy.

30. Item, odkazuju nemocnicím
svoje punčochy pletené pavoukem;
a těm, kdož leží pod svěráky,
každému na oko náplast pěstí,
ať se třesou s tváří zakaboněnou,
hubení, chlupatí a zkřehlí;
spodky krátké, šat přistřižený
mrznoucím, pohmožděným a vyzáblým.
31. Item, odkazuju svému bradýři
ústřižky svých vlasů,
vesměs a bez rozpaků;
příštipkáři svoje střevíce staré,
a vetešníkoví svoje kabáty v tom stavu,
jak když je nadobro odkládám,
alespoň nikdo jich nebude považovati za nové,
milosrdně jim odkazuju.
32. Item, Čtyrem Žebrákům,
Pannám Božím a Bekyním
chutné kousky a mlsné,
kapouny, holuby, tučné slepice,
a pak kázání o Patnácti Znameních,
a hnětení chleba oběma rukama.
Karmelitáni ať běhají za našimi sousedkami,
nad tím už přimhouřím oko.
(To už mi nejméně leží na srdci.)

33. Item, odkazuju Hmoždíř zlatý
Janu Kupci od Stráže,
a berli od Svatého Mořice,
by mohl udělati kopist na dělání hořčice.
A tomu, jenž byl přední stráží,
a jenž mne udal u soudu,
ať se mu dostane ode mne svatého Antonína růže;
neučiním mu jiného odkazu.

34. Item, odkazuju Mairebeufovi
a Mikuláši z Louvieulxu,
každému skořápku z jednoho vejce,
plnou franků a starých tolarů,
a kastelánu z Gouvielxu,
Petru Ronsevillu, poroučím,
by mu bylo dáno ještě něco lepšího,
hřivny takové, jaké kníže dává.

35. Naposledy píše
dnešního večera sám, jsa u cíle,
diktuje tuto závěť a opisuje;
slyším zvon Sorbony,
který vždy o devíti hodinách zvoní
Pozdravení, jež Anděl předpověděl;
tu ustávám a odkládám péro,
bych se modlil, jak srdce velí.

36. Když jsem to učinil, opouští mne paměť,
nikoliv silou vína vypitého,
můj duch jako spoután;
když jsem ucítil paní Paměť,
znova se vzchopím a vkládám do její skříně
její poboční specie,
poznávání nepravého nebo pravého
a jiné rozumovosti.

37. A právě tak soudnost,
jíž blaho a zdar nám přichází;
schopnost napodobovací, vynalézavá,
z nichž často se přihází,
že uměním nalezeným* člověk se stává
bláznivým a podivínským za měsíc:
četl jsem to, a dobře si na to vzpomínám,
v Aristotelovi nejednou.

38. Tudíž citovost se probouzí,
a obraznost rozpíná křídla v let,
kterou všechny důvtipnosti procítají
a drží svrchovanou částku,
úpějíc jako umrtvená,
útlakem zapomenutí,
jež se ve mně rozhostilo,
by dokázala smyslu jednotnost.

* Var. jich pochumláním, zmatením.

39. Poněvadž můj rozum odpočal
a chápavost moje přervána,
usmyslil jsem ukončiti toto slovo;
ale můj inkoust zamrzl,
a moje svíčka zhasla,
ohně sotva bych rozkutsal,
usnu-li, vše zabaleno,
a nemohu jinak dokončiti.

40. Napsáno času řečeného data,
dobrým rozhlášeným Villonem,
který nejí ani fíků ani datlí;
suchý a černý jako pometlo z pekárny,
nemá ani stanu ani chalupy,
jež by odkázal svým přátelům,
a nemá více než málo drobných,
s kterými bude brzy na dně.

Z frančiny přeložil Josef Florian.

v orig. je rým: a b a b b c b c
metrum: u - u - u - u -
event u - u - u - u - u

Augustin Cochín.

VLASTENECTVÍ HUMANITNÍ.

V zimě 1909—1910, když jsme spolu chodili na přednášky p. Le Roy „l'Attitude et l’Affirmation catholiques“, Augustin Cochin vyložil mi své myšlenky o dogmatickém rázu nauky, vypracované Rousseauem a filosofy století osmnáctého, a uskutečněné za revoluce v „Sociétés de Pensée“; nauky, kterou Augustin Cochin pokládal za jakýsi „obrácený katolicismus“. Vyplývalo z ní, že bylo třeba převrátiti základy starého pořádku společenského, aby jich bylo užito pro pořádek nový, a dáti výrazům, jichž se užívá k vymezení tohoto pořádku: „lid“, „společnost“, „pravda“, „svoboda“, smysl esoterický naprosto rozdílný od smyslu obyčejného.¹

Námitka přicházela na mysl: Byl přece jeden pojem, společný revoluci a staré vládě, pojem vlasti, myšlenka zachování jednoty francouzské a obrany proti cizině. Augustin Cochin mi odpověděl, že nesmíme se oddávati klamu při této domnělé podobnosti pojmu vlasti. Je na místě rozeznávat, pravil, dva druhy vlastenectví podstatně rozdílné: jedno, tradiční na základě *loyalismu*, druhé, revoluční, založené na myšlence *solidarity*.

¹ Srovnej studie Augustina Cochina nedávno vyšlé: „La Mystique de la Libre Pensée“ (*Revue de Paris* z 1. února), „Les Sociétés de Pensée“ (*Correspondent* z 10. února).

Jako pokračování k těmto rozhovorům poslal mi Augustin Cochin studii, kterou dnes uveřejňuje *la Revue universelle*. Tato studie, napsaná před naší výměnou myšlenek, byla bez pochyby určena, aby umístěna byla v souvislý celek jeho prací. Slavná smrt jeho na poli cti r. 1916 nedovolila mu, aby sklidil ovoce ohromné práce, kterou se zabýval po patnácte let. Veliká část jeho díla aspoň byla dokončena a bude se moci uveřejniti, až bude prohlédnuta p. Ch. Charpentierem, věrným spolupracovníkem Augustina Cochina a opatrovníkem jeho myšlenek.

Toto dílo pak přinese odpověď na otázku, kterou klade konec této přítomné studie.

Antonie de Meaux.

Revoluce není účinkem okolností vnějších a rovněž tak není osobním dílem některých ctižádostivců. Zbývá tedy pro vysvětlení otevřena jen jedna cesta: obrátiti se k tomu druhu příčin vnitřních a při tom zároveň silnějších než člověk, které závisí na tom, co je v něm nejhlubšího, a přece jej ovládají; bude to jev řádu náboženského. Nadšení, „fanatism“, je poslední pomocí dějepisců, aby vysvětlili činy revoluční, když jinak jsou v koncích s důvody. A není-li opravdu tímto nadšením, hledíme-li jen na slova, nejpřirozenějším ze všech, láska k vlasti? Vlastenectví je vzpružinou revoluce; nevšímati si ho, viděti jen stránku negativní, „pathologickou“ úsilí revolučního, toť v očích p. Alberta Sorela vadou Tainových *Origines de la France contemporaine*, a naproti tomu „vlastenectví rozjitřené“ bude pod perem pana Aularda protějškem „okolností válečných“.

Většinou však se nedůvěřuje tomuto vlastenectví; zaráží a znepokojuje: s jedné strany opravdu není krve-
lačnějšího a surovějšího — že by se zhnusiti mohlo
nejneohroženějšímu šovinistovi. A přece nejchoulo-
stivější z našich pacifistů, nejnedůtklivější z našich hu-
manitářů hledí na ně vlídně. Proč tato výjimka? A je-li
Danton vlastenec jako ostatní, proč nevybrati si z O-
patství, v září 1792, příkladů „krveprolévání národ-
ního“, které působí docela jinak, než bitvy Císařství?

Proto, vykládá nám p. Aulard sám, že Danton není
vlastencem v obyčejném slova smyslu:

„Revoluce sdružila různé kmeny, z nichž se sklá-
dalo království francouzské, v lid jediný, lid francouz-
ský, a slila tyto malé vlasti v jediný národ, národ fran-
couzský jednotný a nerozdílný.

Sotva byl utvořen tento nový národ, přišla mu
myšlenka sdružiti všecky národy světa v jedinou ro-
dinu lidskou, kde by každá skupina národní zacho-
vávala svou osobitost. Tehdy začalo se říkati obecně,
že všichni národové jsou bratři, že se mají milovati,
navzájem podporovati a ne se nenáviděti a navzájem
pobíjeti. Takový byl vlastenec r. 1789 a 1790.“

Toť zrovna to, čemu v r. 1908 říkáme humanitář. Poznali jsme tuto známou siluetu, trochu strojenou ovšem, a v měšťáckém fraku, po způsobě Jaurèsově. Ale konečně, je to přece ona — a představa je správná.

Slovo *vlastenectví* má koncem století osmnáctého dva významy. Jest od r. 1788 — či od r. 1770 — vlastenectví, právě vlastenectví Sociétés de pensée, které nemá nic s naším, jen jméno. Abychom se o tom přesvědčili, stačí viděti je při práci. Bylo to ono, které r. 1789 a 1790 zabíjelo „ze zásady“, dle pravidel Rousseauových, všechny živé organismy staré Francie od provincií, sborů, stavů až k nejmenším cechům — „které národ zbavilo kostí“, jak řekl Talleyrand, změkčilo jej dosti dokonale, aby snášel bez odporu ohromný obojek administrativní, jejž vleče za sebou od sta let a který podává tak pohodlnou rukojeť tyranniím císařským nebo stranickým. Zničilo všechna malá vlastenectví ve jménu vlastenectví velkého, jednoty národní, jediné, která dnes zbyla z tolika pásek, které poutaly tehdejšího Francouze k jeho zemi. A odtud toto jméno vlastenectví, jehož smysl zde jest jen záporný: jde více o to, aby zabity byly malé vlasti, aby mohla žíti velká; velká nezíská nic z této zkázy, naopak: je zby

tečno podotýkati, že jednota francouzská utvořena byla před r. 89, a k tomu ještě velmi dobře a zasahovala již do života provincií — a je otřepanou věcí, opakovati, že potom stala se pohromou, první příčinou překrvení hlavy a nedokrevnosti údů.

A opravdu, není to Francie, oč se stará tohle vlastenectví. Nic není poučnějšího než jeho krátké dějiny: vzniká kolem r. 1770, za zmatků způsobených parlamenty, v společnostech filosofických. V té době a až do října 1788 je především provinciální. Neboť vskutku po provinciích, kolem parlamentů a stavů odbojných organisují se „correspondances“, „Pactes d'union“, které „dávají mluvit“ volky nevolky „proti despotismu vládnímu“ „národu“ bretonskému, dauphinéskému, provençalskému. Nikdy se nenadělalo tolik křiku s těmito malými kmeny; je to ve chvíli, kdy v některých starý duch provinciální, uspaný od dob frondy, se probouzí, klame se a pokládá za návrat mladí hnutí filosofické, které mu mělo zasaditi poslední ránu. Nic není tak překvapující, na příklad, jako spojení šlechty bretonské a advokátů — filosofů v Rennes v červenci 1788, smlouvy vévodkyně Anny a *Smlouvy společenské*. Tři měsíce bojovali bok po boku, čtvr-

tého měsíce domnívala se vévodkyně Anna, že již vstoupila na trůn; pátého zahynula bez boje, zardoušena svými novými vojáky. To proto, že „vlastenectví“ změnilo jméno: r. 88 byvši parlamentním, aby získalo města, r. 89 bylo národním, aby zničilo provincie a sbory. A toto vlastenectví rozpínavé nepřestává na tom. Jak dobře praví p. Aulard, jest evropským r. 91, v předvečer války: Jakobíni viděli se tehdy již v čele republiky evropské. Zarazilo-li se jejich vlastenectví na postupu, utkvěvši na čas na jednotě francouzské, je to z příčin náhodných: poněvadž provincie francouzské povolily — kdežto národy cizí odporovaly — jednotě jakobínské. Bránilo-li hranic francouzských, je to proto, že se jevily tenkrát hranicemi revoluce humanitní; což byla ostatně pouhá náhoda: abychom si o tom učinili soud, stačí přečísti si osvědčení a oběžníky Jakobínů z doby šesti měsíců před válkou.

Jsou dvě strany v mateřské jednotě jakobínské: jedni chtějí válku, poněvadž jest jejich válkou, válkou, jaké dosud nebylo, „válkou národů proti králům“, — to jest „filosofie“, „zásady“, jejich učení a jejich sekta odvádějí vojáky, vedou vojska a usazují se násilím u národů sousedních. Druzí jí nechtějí z důvodů opatr-

nosti: „Nepokládáte za nic“, praví Robespierre 2. ledna 1792, „neomezeného práva nad životem a smrtí, které zákon se chystá dáti našim vojenským patriciům ve chvíli, kdy národ bude ve válce? Nepokládáte za nic policejní moci, kterou odevzdává velitelům vojenským ve všech našich městech pohraničních?“ — a zvítězíme-li, „pak se bude bojovati mnohem důrazněji proti pravým přátelům svobody a bídna soustava sobectví a pletich ovládne.“ Mějte pozor na „militarism“, na probuzení staré kázně a dávných citů před nepřítelem! Toť zkrátka smysl námitky.

A odpověď je téhož rázu; spoléhají, praví přívrženci války, na „vlastenectví“ vojáků — vidíte nový význam slova? — a aby je udrželi, na spojení s národní gardou: „v našich vojskách bude panovati veřejné mínění, jemuž zrádcové budou nuceni ustoupiti a jemuž neodváží se odporovati aspoň zjevně“ — přeložte si tak: budou tam společnosti pro udávání smýšlejících jinak a pro povzbuzování vlažných, jako v národní gardě a s její pomocí. Konečně spoléhá se na bratry zahraniční: „Věřte, bratři, že revoluce francouzská má za hranicemi více přívrženců než je těch, kteří odvažují se to projevit.“ — Výtečné důvody s obou

stran, jak viděti; ale kde je ve všem tom zájem Francie? Nevidím jiného než zájem strany.

Toto vlastenectví změnilo později obzor i jméno, nikoli však zásady; nazývá se dnes humanitarismem a namáhá se, aby zničilo Francii, která mu chvíli byla nástrojem a útočištěm.

Leč obě vlastenectví, humanitní a francouzské, bojovala bok po boku r. 92? Válčilo-li druhé v službách prvního proti Evropě? — Zajisté, a nebylo to ani po prvé ani naposled, co pracovalo pro jiné. Válčilo r. 1792 ve prospěch sekty humanitní, jako bojovalo před sto lety pro pýchu velikého krále, a bude bojovati později po patnácte let pro šílenství Napoleonovo: hrdinsky, slavně — a hloupě.

* *

*

Ostatně, třebaže náhodou byli spojeni sběhem okolností, nikdy nebyli přáteli. Nedůvěřují druh druhu hned od počátku. Vlastenec „Společností“, který udává a horlí, ale nebojuje, v ničem se nepodobá a nelíbí se vlastenci z bojišť, který neguillotinuje a bojuje. Pracovali každý se své strany, jeden frázemi a ranami píkou proti ubohým Francouzům, nahromaděným ve

vězeních; — druhý ranami z pušek proti Prusům a Angličanům. A i když druhý byl hotov se svým úkolem a vrátil se jako vítěz do svého domova, zdála se mu tvářnost jeho druha tak podezřelou, že ho poslal vykládati rozumy do Cayenne.

Každý z nich má hned od počátku své zvláštní způsoby, svůj ráz, a pokusy o splynutí ztroskotaly. R. 92 chtěli jakobínisovati vojsko dobrovolníky, vojenskými kluby a udavačstvím organisovaným a povzbuzovaným náčelníky — Camille Rousset ukázal, s jakým zdarem. Naproti tomu Jakobíni chtěli válčiti ve Vendée: známe výsledek a jak jejich generálové Léchelle, Rossignol, Ronsin a „hrdinové po pěti stech livrů“ sedláky La Rochejaqueleinovými byli zahnáni zpět, s kosou v bedrech, ke svým řečništím a svým klubům. Bylo třeba zavolati pravé vojáky, mohučské.

Každý si to zapamatoval a zůstal od té doby ve své sféře; jeden válčí proti nepřátelům Francie tak, jak válčí obyčejně. Druhý vynalézá válku zvláštní, válku proti nepřátelům humanity — jaké dosud nebylo. Má své zbraně, píky — své srážky, památné dny — svá bojiště, vězení — svůj zvláštní sbor, armádu revoluční — své protivníky, „nepřátele vnitřní“, fanaticism, mo-

derantism, federalism, despotism a jiné obludy končící se na *ism*. To právě je, čemu se říká „válka svobody“, „válka proti válce“, válka, která má položit základy všeobecného míru a štěstí. Bude poslední ze všech: „Teče-li ještě krev“, praví Billaud, „je to aspoň naposled, aby zpečetila na vždy práva člověčenstva. Je to poslední vražedná oběť, nad níž bude lkáti, poněvadž se přináší proto, aby zajistila návrat na zemi oceňování lidí, úcty, kterou si jsou povinni, důvěry, kterou vzbuzuje... a souladu společenského, který pojí pevně všechny občany kouzlem života tak krásného.“

Bylo by jistě velmi zajímavě studovati z blízka tuto novou válku, neboť jest jediná svého druhu a jen tehdy bylo viděti v činnosti nelíčené to vlastenectví humanitní, které za našich dní ukazuje se jen v kabátě přednášejícího za zeleným stolem a sklenicí cukrované vody.

Všimněme si jen rysu hlavního: ukrutnosti. Mohlo se to očekávati: dávají milost nepříteli své vlasti, ano i své strany, — ale co učiniti nepřátelům člověčenstva, ne-li je vyhubiti? *Vyhubiti* jest pravé slovo, všemi prostředky: „Méně jde o to, aby byli potrestáni, jako aby

byli vyhlazeni“, praví Couthon. „Není třeba deportovati, třeba vyhubiti všecky spiklence“, praví Collot. Není zákona v takové válce ani spravedlnosti, ani cti, ani slitování. Přiznati jednu z těchto věcí, značí „zničiti právně vlast a člověčenstvo“. „Co je společného“, praví Robespierre, „mezi svobodou a despotismem, mezi zločinem a ctností? Že vojáci bojující pro despoty podali ruku vojínům poraženým, aby se pak vrátili zase do bídy, to lze ještě pochopiti; ale aby svobodný muž srovnal se s tyranem nebo jeho pochopem, statečnost se zbabělostí, ctnost se zločinem, toho nelze pochopiti, to jest nemožno... třeba rozstupu mezi vojínou svobody a otroky tyranství.“

A aby se dobře označila tato vzdálenost, ustanovuje se, aby zajatci byli zastřeleni. Nová válka, praví jakobínský řečník, jest válkou „národa proti lupičům“ — jméno *lupiči* zůstane označením nepřátel člověčenstva; to vlastně již nejsou lidé.

A dle toho se s nimi jedná. Odtud hrubé nadávky, tak pohoršlivé pro pravé vojíny, a přece přirozené; nová válka je surová, méně pudem než ze zásady. Bere za zásadu hanebnost protivníkovu, jako jeho bývalou čest, jeho chrabrost. Nepřátelé jsou „obludy“, „dravci,

kterí chtějí pohltnout lidstvo“, — Pitt jest prohlášen „nepřitelem člověčenstva“.

Odtud opovrhování právem lidí, porubání parlamentářů, válečných zajatců. Odtud především utrácení mužů, žen, ba i dětí, — děti bicêtreské v září 92, tři sta malých nešťastníků v kolně v Nantes — jejichž hrůza obyčejně nedopouští všimnouti si jejich zvláštní povahy. Viděli jsme krvavé bouře selské, řeže v ohni útoku, ukrutnosti prokonsulů. Nikdy jindy, jen tehdy viděli jsme malé družiny mužů — úřady republikánské a vlastenecké kluby — dosti zvyklé vraždě, že ji mohly provozovati s chladnou krví po měsíce, ve velkém i v malém, jako výkon rasův.

A přece nejsou to šílenci, ani — aspoň ne všichni — surovci, často nepatrní měšťané, hrozně podobní ostatním. Leč jaké podivuhodné zanícení! V Nantes „praví“ — je jich asi dvacet kolem Carrierů, kromě dvaceti čtyř mužů „vojska Maratova“ — jsou lidé, kteří svlékají sto mladých žen nebo dívek od šestnácti do třiceti let, některé těhotné, některé kojící, připoutají je do pověstných lodic na řece a otevřevše pak záklopy, dívají se, jak se zvolna potápějí, a srážejí při tom ranami šavlí ruce prosebně se vypínající z oké-

nek lodních. V Nantes zastřelí denně stopadesát až dvě stě sedláků vendéeských, praví klidně Carrier. Utopí jich až osm set najednou. V Lyoně bylo třeba vlastencům zřící se postřelení odsouzených z děl, poněvadž dragouni, ustanovení, aby šavlí doráželi ty, kteří zůstali na živu, bouřili se ošklivostí, a poněvadž mrtví házeli se do Rhona, když nebylo lidí, kteří by je pohřbili, a obyvatelé při dolním toku stěžovali si do náказы; bylo hned prvního týdne stopadesát mrtvol na písku v Ivoursu. Stejná stížnost byla v Arrasu, kde krev guillotiny nakažuje celé město. Generál Turreau ve Vendée dává rozkaz „pobíti bodákem muže, ženy a děti a vše zapáliti a spáliti“, atd....

Takové je dílo vlastenectví humanitního. Toto hýření v krvi pobuřuje nás, poněvadž je posuzujeme jako vlastenci obyčejní — to není správné. Humanitář mohl by nám odpovědět, že jest zákonité: válka humanitní jest jediná, která zabíjí, aby zabíjela — má k tomu právo a tím právě se liší od války národní. „Bij bez milosti, občane“, praví předseda jakobínů mladému vojáku, „do všeho, co se drží monarchie. Neskládej své pušky, leč na hrob všech našich nepřátel — tak *radí láska k člověčenstvu*. „*Z lásky k člo-*

věčenstvu“ žádá Marat 260.000 hlav. „Co na tom, že mne nazývají krvežíznivcem!“ volá Danton. „Nuže pijme krev *nepřátel člověčenstva*, je-li třeba!“ Carrier píše konventu, že „porážka lupičů je tak úplná, že přicházejí po stech k předním strážím našim. Rozhodl jsem se dáti je postřílet. Zrovna tolik jich přichází z Angers, zaručuji jim stejný osud a vybízím Francastela, aby učinil také tak...“ Není to hrozné? A představujete si výkřiky p. Jaurèsa při četbě podobného listu od generála d'Amade?¹ Konvent však uvítal to s pochvalou a dal list vytisknouti, a p. Jaurès nenaříká, pokud vím, ve své *Histoire socialiste*; závěr Carrierův nám praví, proč: „Ze zásady lásky k *člověčenstvu* zbavuji zemi svobody těchto oblud.“ Tu máte odpověď; konvent, Carrier a p. Jaurès mají pravdu: generál d'Amade nemůže nic takového učiniti, poněvadž bojuje jen pro Francii. Carriere je humanitář, který guillotinuje, střílí a utápí pro *člověčenstvo*, ctnost, obecné blaho, pro lid o sobě, atd.... Každý z nich představuje svou úlohu.

Dbejme tedy o to, abychom rozeznávali oboje vla-

¹ Augustin Cochin psal ve chvíli dobývání Maroka. — Charles Charpentier.

stenectví, lidumilné nebo sociální, a národní, — první, jež lze poznati po jeho ukrutnosti, druhé po jeho oddanosti. Směšovati je, bylo by urážkou druhému, které nevraždí, — a křivdou prvnímu, které má právo vraždit. Byla spojena v r. 93 náhodou. V zásadě stojí proti sobě v každé době.

Můžeme aspoň říci, že to jsou dva city téhož rodu, dvě formy politického nadšení? Nemyslím. Nadšení má obyčejně dvě stránky: obětování sebe sama nějaké myšlence vášnivě zaujaté — toť víra; obětování druhých této myšlence — toť fanatism.

Vlastenectví jakobínské má jen tuto druhou stránku. Žádná politická horlivost nikdy neplýtvala tak lidskými životy — a přece stránky víry nepřibývá v tom poměru; naopak, není jí. Podívejte se na ty velké zabíječe, když stojí před svými soudci. Ani jeden nemá odvahy říci jim do očí: „Nuže ano, loupil jsem, mučil jsem, zabíjel jsem bez okolků, bez míry, bez slitování pro myšlenku, kterou pokládám za dobrou. Nelituji ničeho, neodvolávám, nezapírám nic. Dělejte se mnou, jak se vám uzdá.“ Ani jeden nemluví tak — to proto, že ani jeden nemá v srdci pozitivní kladnou stránku fanatismu, víru — ani jeden nemiluje, ba ani

nezná toho, čemu sloužil. Hájí se jako sprostí vrazi, lhouce, zapírajíce a obviňující bratry. Jejich hlavní důvod, spravedlivý, ale žalostný, postavíme-li se na stanovisko obyčejné morálky, jest, že nemohli ušetřiti druhých, aby nezničili sami sebe, že jednali dle rozkazu, že tehdy ostatně všichni mluvili jako oni — slo-
vem opak svobodné víry; hájí se, že jednali z nátlaku. Jaký rozdíl od tisíců kněží a jeptišek, kteří sami nezabili nikoho pro svou víru — a obětují spíše svůj vlastní život, než by učinili přísahu, kterou víra zakazuje.

Jsou-li naši vlastenci zbabělci? — zajisté, a měli by si počínati jinak, kdyby to i bylo vůči sobě samým: když někdo proléval krev druhých pro nějakou myšlenku, nemá již práva šetřiti pro ni své vlastní. A přece jest důvod pro tuto zbabělost: vlastenectví jejich není vírou, jest negativní. Vlast jakobínská je společností Rousseauovou, to jest konec konců spolek egoismů — není tu nic krásného, lásky hodného, nic pro srdce. Vlastenectví jakobínské není ničím než odvětvím oné morálky filosofické, vzaté z Humea a Hobbesa a založené, dle samého přiznání jeho velekněží, na veliké zásadě „sebelásky“. Prospěch, praví politik, zisku-

chtivost, praví národohospodář, vášně, praví moralista, příroda, opakuje jedním hlasem sbor filosofů, toť vzpružiny; a cílem je stav šťastnější — a ne dokonalejší; prostředkem, ničití a ne tvořití — a pro tohle všechno se neumírá.

Ale čím to tedy, že se zabíjí? Z čeho se může zroditi, jak se udržeti tento fanatism po výtce, který má jen slupku záští bez jádra obětavosti a lásky, inkvisitory bez mučedníků. Zde historie nestačí a spokojuje se tím, že zjišťuje věci, jichž však nechápe. Vidí sice fakta, poznává dokonce jejich logickou souvislost se zásadami, a že bylo třeba této lásce k člověčenstvu zabíjeti, této svobodě násilím donucovati. Nepotřebuje však původu, povahy citů, které mohou podrobiti této hrozně logice srdce člověka, národa celého. Vysvětlovati rok 93 „vlastenectvím“ jakobínským značí tolik, jako vykládati tajemství záhadou.

Přeložil J. S.

Vlastislav Hofman
Titulní viněťka z „Ethiopie“

Eduard Kučera

POHORŠENÍ MALOMĚŠŤÁKŮ

DUCHOVNÍ MALOMĚŠŤÁCTVÍ jako literární předmět je dnes nemožné. My, moderní spisovatelé, žádáme si předmětů ne, abychom je popsali lidem pro zábavu nebo poučení. Ale abychom z nich vytěžili závratnost krásy pro své povznesení, mohutnost pravdy pro své prohloubení, obého pro své mravní získání a rozvinutí svého života duchového. A tu přicházejí schopní a dělí se s námi o náš zisk, a nic nezáleží na tom, že jsme nebyli vedeni k tomu záměrem, ale že jediným zřetelem našeho díla byla závažnost předmětu pro nás. Nic na tom nezáleží, jen když naše dílo vyjde takové, že je možno vytěžit z něho povznesení a zisk těm, kteří jsou obého schopni. Spisovatel není dnes ani kantorem, ani paňácou. Ale je prorokem, který jde bezohledně k tomu, je-li sle-

dován a jak je pojmán; ale jde nutkán naléhavou vniternou nutností a pouze pro tuto vlastní nezbytnost samu.

Ale čím mně může být duchovní maloměšťáctví, jež je všestrannou negací na venek? Co bych vytěžil pro sebe, kdybych se jím obíral? Nemá, čeho si žádám na předmětu: ani skvělosti, jež mne osvobozuje, ani bédnosti, jež zmocnivě sahá k mému srdci a učí mne chápati.

Leč, především, v maloměšťáctví už není drímajících objevů. Nic z něho nemohu odhaliti, od čeho bych se snažil odlišiti štítivě, nic v něm nemohu vytknouti, co by mne posílilo v mých snahách. Vše je zde průhledné, do omrzení zřejmé. Maloměšťák je vystižen a popsán jako zvíře v zoologii, dokonale a vyčerpavě. Nesčetněkrát zesměšněn v komedii po všech stranách svého žalostného utváření. Všechna škodlivost jeho určena a vymezena, nebezpečí, jímž je pokropku a okolí, vytčena a prokleta. Jeho zloba a bídnota odhaleny a přibity. Typ duchovního maloměšťáka je v literatuře vyžit, jsme dávno dále.

A přece jsou tu stále a smrští času jako nedotčeny milliony duchovních maloměšťáků, kteří svého maloměšťáctví nechápou a jdou s ním sebevědomě a honosivě.

A zatím, co nám se zdá maloměšťáctví nepochopitelným a jeho existence už skoro nemožnou (jako kdysi realistům existence romantických lidí ideálních), pro miliony maloměšťáků bylo by dosud vytčení jeho druhů a znaků skutečným, překvapujícím objevem.

Ale tohoto objevu nedocílí žádná literatura. Nedocílila by toho žádná literatura tendenční, žádná literatura kazatelsky moralistní, i kdyby se opravdu obírala maloměšťákem s vehemencí a trpělivě a neúnavně, vše zbytečné k smíchu. Nejen proto, že maloměšťák stěží asi čte, a čte-li, nechce asi čísti o sobě. Ale především proto, že zhrdá tím, co útočného proti sobě čte, že prostě nikdy nepochopí svého maloměšťáctví. Cítí se vždy ušlechtilým a dobrým, považuje se za nejlepšího člověka a své jednání za jediné správné a možné. Nic na světě ho nepřiměje, aby sebe kritisoval, aby o sobě pochyboval, nad sebou se zamyslel, sebe posuzoval. Jeho činy určují mravnost a zákony, je dogmatik nejhoršího druhu, věří v sebe výlučně. Nic tedy nedokáže, aby pochopil, v čem je špatný a v čem omezený, marné je čekat od něho sebenápravu a tím spíše je náprava odjinud nemožná. Maloměšťáctví může být pohřbeno jenom vyspěním generací.

Ale naopak maloměšťák povýšil sebe na soudce světa. A při tom chybí mu nejkrásnější, božský dar pro vezdejší život: víra v dobré, důvěra k člověku, dar, jenž tě může učiniti dětsky krásným. Proto je v jeho očích vše špatné, zlé, nemravné nebo aspoň pochybné. Nemá ideálního citění ani snažení a nevěří v ideální pohutky, v ideální práci, v dobrý úmysl, v šlechtnost, pro něj není ušlechtilosti, protože je mu její pojem nepochopitelný.

A v tom cítím právě všechnu jeho zlobu a nebezpečnost. Je to zloba sobeckosti svrchované a sveřepé, nebezpečnost člověka, jehož živel je *pohoršení*. A to je u maloměšťáka typické.

* *

* *

Jsou velká a krásná slova, slova obsažná a významná, že běda tomu, od koho pohoršení vychází. Ale tomu nerozumím jako maloměšťák, jenž tuto bědu vztahuje na kdekoho, kdo jeho pohoršení vzbudil. Hledím-li někomu do ložnice klíčovou dírkou, je pohoršení mým vlastním dílem, dílem mé vlastní špatnosti. Pohoršuji-li

se něcím, co tisíce lidí přejde nevšímavě, je pohoršení
výsledek mých myšlenek. Spráskne-li nad mým pohor-
šením čestný člověk rukama, je pohoršení dílem a obra-
zem mé vlastní zkaženosti.

Vím, že takový duchovní maloměšťák z pohoršení
nevychází, hledá je úsilně a dovede si je ve všem na-
lézti. Tuší je všude. A tu si pravím, že od něho právě po-
horšení vychází, neboť on je vzbuzuje vůlí, on je roz-
šiřuje na druhé; jediný jím podvrací nezodpovědně a na
jiných se proviňuje, že je jím otravuje jako morným
plynem, běda mu!

Vzpomínám úsilně na své časně mládí, zřetelně vy-
volávám si chvíle, kdy jsem viděl zlé, kdy jsem pochopil
příkrou nesprávnost, dověděl se o nějaké zlobě. První
můj pocit, čistého robátka, byla *hrůza* a myslím, že ten-
to pocit je charakteristický. A jaké že bylo mé první ú-
silí? *Utéci pohoršení*. Ne, nechtěl jsem viděti, nechtěl
jsem chápati, nechtěl jsem slyšeti. A chápu, to že prá-
vě byl bezprostřední důsledek toho, že *zlé jsem si
hnusil a ošklivil*. Pohoršení, jež na mne doléhalo, byla
strašná, surová rána, před níž jsem se choulil zděšeně.
Hledal jsem ochranu v nevidomosti jako pštros, jehož

počínání není směšné, ale dojímavé. Pravda, tím zlo nepřestane existovati. Ale toho jsem, ach, nemyslí, odstraňovati. Bylo mi prostě hrozné, že je; a nastrkoval jsem své slabé, dětské ruce proti úderům skutečnosti, chráně nesmyslně svého srdéčka. Tyto vzpomínky mne dojímají, i plní nadšením. Neboť chápu, to že je *výraz čistoty oproti vzniku pohoršení*.

Ale pohoršení nedalo se odbýti. Lepilo se na duši vtíravě. Tu jsem byl nešťasten, nešťasten! Nutil jsem se na věc nemysleti, hledal jsem ochrany u své maminky, natahoval jsem své chatrné ruce po tom, co mne povznášelo. Toužil jsem zapomenouti, rozmělniti a rozpuštiti svoje pohoršení, jež jsem cítil jako ohavnou skvrnu na vlastní duši. Cítil jsem, že moje pohoršení mne snižuje, jako by mé vědomí činilo mne spoluvinníkem, jako bych svým nevolným účastenstvím, svým účastenstvím tak passivním hřešil. Není-li to *výraz čistoty k pohoršení existujícímu?*

Ale bylo-li to neodbytné jako noc a vracelo-li se to na mne svěže, na mne bezmocného; tu jsem klekl a prosil Boha v pláči, jenž házel křečí mým dětským, ubohým tělem, aby toho bylo málo na světě! A aby se to

nikdy neopakovalo, ó Bože, ó Bože! *Jaký to výraz čistoty k trvání pohoršení!* Nepiplal jsem se jím, nerozebíral jsem ho, nerozmazával jsem ho. Tím spíše nic by mne nebylo přimělo k tomu, abych své poznání s někým sdělil. Tato ohavnost měla býti na věky ve mně pohřbena, to měl býti pro mne její konec, nemělo být z ní už dalšího zlotvorného. Ne, pohoršení nebylo zálibné; bylo mi nesmírnou bolestí.

* *

Vyspělý člověk nemůže ovšem zůstatí jen tak passivním. Jeho účastenství není účastenstvím dítěte, jehož srdce a mysl jsou pospas událostí; jeho snažení nekončí se u vlastního já, bezmocnými pokusy sebeochrany. Leč přece v podstatě nic se tu nezměnilo. Poměr k zlému, jež uznáno zlým, a pohoršení, jež vzniklo, jsou tu stále; a mé dojmy, mé soudy, mé snahy a skutky, jimiž se od dítěte odlišuji, tryskají z téhož zdroje jako dříve můj děs, mé neštěstí cítěné, má ostrá bolest. Říkám si, že v něčem, totiž ve své mravní čistotě, musím zůstatí dítětem, nechť se můj život rozvinul jakkoli žalně; leč má vyspělost obrátí její důsledky směrem, jenž odpoví-

dá mé dosažené moudrosti, dám jí výraz rozumnější a účelný. Ale pohoršení má nicméně na lidskou bytost nepřetržitě krušně doléhati. Nicméně má duch toužiti, aby „toho nebylo“, aby „toho bylo co nejméně“, aby „se to už nikdy a nikdy nestalo“, to myslím.

Jenže nejsem pohoršen tak bezhlavě a naráz a šmahem, nikdy pouhým jevem, ale podstatou jeho, nikdy vlastní domněnkou, ale faktem, nikdy vlastní potměšilou vůlí, ale neodvratným útokem z vnějška. Pohoršení, než se mne může zmocniti, musí projíti deseti sítěmi, jež spředel můj cit a můj rozum. A tak místo pohoršení může u mne vzniknouti hluboký soucit, to učiní můj cit. A můj rozum snaží se chápati; nutí mne zkoumati ne jevy, ale hluboké jich pohnutky; a neopomíjí předem připustiti, že je mi tolik neznámo v souvislých člancích průběhu a že je mi tolik zakryto v niterném stavu a hodnotě zúčastněných osob, že jsem prostě neschopen pochopiti mnohé a mnohé v pravém světle a že je mi přechoasto nemožno rozuměti, abych soudil s Božskou neomylností. Ale především a hlavně vím, že všechna má pohoršení jsou výrazem mé vlastní mravnosti a ceny. Že pohoršením uplatňuji, čím duchovně jsem a jaký jsem. A chá-

pu jako nic jiného, že lidé mravní, důstojní a ušlechtilí nešápou se na kde koho a nedávají ze své moci známky mravů. Ale jsou *povznešení*, aby nečinili malicherné výtky, nechytali se lehkých podezření, neupadali v nezodpovědná obvinění, jsou povznešení, aby se dopouštěli nespravedlností, křivd, poškozování a na cti utrhání.

A pak, i když pohoršení má nutně svoje místo a není mi objektivně pomoci, nevyplývá se mé pohoršení poplašnými výkřiky, jimiž bych především zdůrazňoval své odlišení a proklamoval své zříkání. Má osoba nesmí tu míti prvního místa, neboť nejde o mne. Ale hledím pomoci, nebo paralyzovati vliv, napravití důsledky a je-li dosahu skutečně všeobecného, podniknouti, co mi káže zájem sociální.

Ale především nesmím rozšiřovati kdákavě svého pohoršení a nesmím se snažiti rozmyslně, abych jeho hořečkou zachvátil kde koho. Nesmím se také cítiti svým pohoršením oprávněn a svou osobou povolán zničiti osobně toho, kdo je vzbudil. Neboť ne nepřátelství, ne nenávisť, ne zlobu mám si jedině vzíti ze svého pohoršení.

Ale na místě bude, jestliže sám na sebe pohlédnu zkoumavě a pátravě pod světlem nového zjevení.

* *

Nuže, to vše píšu jen proto, abych ozřejmil, jak se duchovní maloměšťák *nechová*.

Marně přichází ke mně kdosi, jenž ve své šlechetnosti chce vysvětliti maloměšťákovu jednání jako logické a respektu hodné důsledky úzkoprsosti zažité, morálky vytvořené a děděné bez jeho přičinění generacemi; jako přirozené projevy přesvědčení nechť jakéhokoli; jako úctyhodný odboj proti špatnému dle jeho pojmu a snažení k dobrému dle jeho pojmu; jako prosté charakterní uplatnění vlastní odlišnosti.

Ó nikoli, to jsou illuse dobrého a oklamaného srdce. Neboť maloměšťák nechová se tak, protože nezachoval toho dětského rysu čistoty ve svém podložení. On se nehrozí, pohoršení ho nezkrušuje, není mu bolestí: ale on cítí slast pohoršení a je to cit zkaženosti. Pohoršení je mu vítáno. Nepřepadá ho jako pustý vrah v okamžiku dětského bezpečnění, ale on je vyhledává sám jako nemrava nevěstku. Ba víc, on se o ně snaží a stává se ra-

finovaným škůdníkem cti pro vlastní potěšení; rozvléká malé neštovky případů v celý mor skandálů; není lékařem, ale šfouralem a zlomyslným detektivem. Není povznešen, proto není povznešen nad pohoršení. Není povznešen, ale pohoršení ho povznáší. Ale to je pouhý pocit, povznešení ve vlastních očích, pro mne důkaz nedostatku povznešení absolutního.

Ne, není pomocníkem, ale nepřitelem. Vyčkává, číhá, nechává uzrání, aby v pravý čas vypadl ze své zálohy a konstatoval jízlivě, aby strčil každému až pod nos skvělost své čestnosti, své čistoty, svého nedotčení.

Ne, není bojovníkem, ale zákeřníkem. Nejde mu o věc, jde mu o osoby, jde mu o rozruch, o osvěžení, o zábavu, o vlastní pocity. Je si docela dobře vědom, že svým zlomyslným zájmem o cizí neprospěje nikomu, ale ublíží; že svým stanoviskem nepozdvihne mravnosti, ale sníží ji. Ale co mu na tom záleží, jde-li mu jen o vlastní chuť?

Ne, neříkejte, že vina je v jeho prostřednosti a omezenosti, že to vězí v mělkosti jeho denního života, jenž stáhl jeho obzory. Ne, postranní vlivy mohou tu

působiti jisté omezení, ale nemohou stvořiti aktivnosti jednání.

Co tu působí, je zásadní a vlastní. Je to zásadní zlo-
myslnost, generální nevraživost, nepřetržitá závist, po-
všechná nenávist. Vše to roste ze zásadní mizernosti,
ze zásadní bídosti.

Měšťácké prostředí působí tu dokonce zamlžení pro-
jevů této zásadní bytnosti na venek. Ale kdyby měl
příležitost a moc, kdyby byl jist beztrestností a chráněn
před odplatou, můj duchovní maloměšťák rozvinul by
se a ničil by napořád a snad by i proléval krev s roz-
koší. Nemůže. Ale činí, co může.

Vlastislav Hofman
Zmenšená vinětka z „Hlav“

THEORIE NADČLOVĚCKÁ.

Poněvadž Philonus, navazuje k naší poslední rozprávce, požádal mne o některá vysvětlení theorie o nadčlověku podle Aristotela, rozhodli jsme se jíti spolu tázati se o radu jednoho samotáře z mých přátel, mnohem schopnějšího než já, by ho uspokojil: člověka velmi nábožného a silně vyučeného v staré filosofii, ale poněkud zvláštního chování, jehož jméno jest Theonas.

— Proč, pravil mi Philonus cestou, zvolil si váš přítel toto jméno málo obyčejné?

— Na počest opata Theony, jehož život četl v Kassianovi. Tento svatý stařec, který žil v Dolním Egyptě, byl ženat ve svém mládí. Ale uslyšev jednoho dne opata Jana mluvíti o povinnosti všechno zanechat pro Boha, nezdráhal se opustiti svou ženu, a odešel na poušť, by tam žil životem dokonalým. Můj přítel, který miluje ve všem rozřešení srázná a který viděl podobný rys v životě blaženého Lulla, jiného velikého originálu, drahého jeho srdci, se zalíbením přijal jméno tohoto svatého otce. Zdá se nad to, že jakási přípernost misogynie urychlila tuto volbu.

Našli jsme Theonu v jeho zahradě, s venkovskou dýmkou ve rtech, zaměstnaného nejpečlivějším

probíráním zvláštního stromu, jehož řídké a dlouhé listy, rozložené v dojemné pravidelnosti, nesly po jednom latinském slově.

— S všemožnou péčí ošetřuju, pravil nám omlouvaje se, strom Porphyrův, tak opuštěný dnes tolika zahradníky, kteří se nestarají již ani o čeledě, ani o rody, ani o jednotlivé tvary (transformismus všechny svedl s cesty). Chovám ostatně tady několik vzácných druhů. Pohleďte s této strany, — a ukazoval nám jakousi hustinu, běda, velmi poschlou, — na stromy sázené Ramonem Lullem, na strom elementární, na strom imaginální, strom imperiální, strom s devadesáti květy, na nichž jsou napsány ctnosti stvořené a nestvořené... Mudrci z dřívějšíka sedávali v jejich stínu. O něco dále mám též strom Descartesův, jehož kořeny jsou metafysika, peň fysika a větve medicina, mechanika a morálka; poskytuje některých plodův, ale hořkých...

— Pane, odpověděl Philonus, doufáme, že nám laskavě řeknete několik slov o nadčlověku podle Aristotela. Zdá se, že důvěrně obcujete s tímto filosofem. Pokud na mně jest, myslel jsem až dosavad, že nadčlověk byl vynalezen Nietzsche.

— Velký omyl, milý pane, odvětil Theonas. Všichni národové a všichni zakladatelé morálek, vyjma Číňany, snažili se o realizaci nadčlověka. Neukazují-liž to jasně heroické legendy, polobohové starých, a jejich mudrcové? Jen slabotě ducha moderních dob bylo uchováno, by pochopila nadčlověka jako zplod

historického vývoje, který se počíná Bathybiem Haeckelií, by přešel z opice na člověka, a z člověka na živočicha vyššího. Naopak, co odpovídá nejhlubšímu přání naší mravní bytosti, toť člověk, který zůstává člověkem a který překonává člověčenství.

— Jaká byla v tom tedy původnost Aristotelova?

— Aristoteles pochopil, *jakým způsobem* člověk může překonati člověčenství. Pochopil, že princip povznesení se člověka nemůže býti hledán v lidském *subjektu* (kterak by se našlo v člověku, čím překonati člověcké?). Tento princip nemůže býti hledán leč po stránce *objektu*, — pod tou podmínkou, že tento objekt byl by sám nadlidský, — v něčem jiném než člověk a ušlechtilejším než on, k čemu člověk přilne a co ho přitahuje s hůry. A kterak člověk se připoutá k objektu tomu? Intelligencí.

Činnost praktická, opatrnost, ctnosti mravní, které vyjadřují subjekt lidský dokonale úměrný v jeho jednání s mezemi jeho přirozenosti, jsou čímsi podstatně lidským. Lidským, příliš lidským! Nechávací člověka v životě lidském. Bude-li možno dosáhnouti k životu nadlidskému, nebude to přede vším než spekulativními, intelektuálními mohutnostmi, činností kontemplace, která ho vynesou k objektu a vytrhne z života lidského. Nadčlověk podle Aristotela jest mudrc, který badá o věcech věčných.

Vidíte, s jakou silou a jakou rozhodností „intelektualismus“ filosofův protíví se jakékoliv tendenci

subjektivistní a immanentistní. Právě z těchto důvodů asi Luther a všichni apoštolové Já opovrhují instinktivně Aristotelem. Svatý Tomáš naopak, když pojednává o životě dokonalém a o kontemplaci, zůstává přesně věren všem formálním principům Aristotelovým. Ba nikde nevidíme lépe, kterak myšlenka řeckého filosofa může býti přetvořena, aniž byla porušena, vyšším světlem, do něhož ji theologie přenáší. Křesťanská kontemplace, která jest nadpřirozená a koná se mohutnostmi, jež sjednocují přímo duši s vnitřem božství, jest zcela něco jiného než kontemplace filosofická; a přece ani milost nečiní nic jiného, leda že zdvojuje a zjemňuje vztah již daný v řádě přirozeném: a tak zůstává stále v platnosti, že právě *objektem* člověk jest vznášen nad sebe a staven do podmínek dokonalosti.

— Pozorujte teď stoiky. Odvozují se od kyniků, jejichž vzorem byl Herkules.

— A jejichž moudrost, přerušil ho Philonus, bylo by možno nazývati moudrostí Svalu...

— Eh ano, zatím co podle Aristotela lidé s pletivem měkkým a něžným, — *molles carne*, — jsou přirozeně lépe uzpůsobeni než druzí pro díla intelligence a tedy pro moudrost.

— Právě tak svatý Tomáš! povídám zase já. Tato poznámka se mi líbí; vysvětluje mi, proč hřmotný *Myšlitel* Rodinův se tolik namáhá, by myslil, a jako by se oddával úsilí, vzdorujícímu jeho přirozenosti.

— Stoikové tedy, zcela v opaku Aristotela, jsou s hlediska, jež nás zajímá, subjektivisty: žádají principu života nadlidského na tom, co jest číře lidské, na mohutnosti mravní. Aby uskutečnili nadčlověka, třeba jim užití násilí a zdužnění svou ctnost. Ale marně se nadouvají, napínají, marně se zatvrzují, mohou se zvrhnouti v nelidi, ale nemohou se pozdvihnouti k životu, který vpravdě překonává člověka. Proto také pochybovali, zda možno pravého mudrce potkati na zemi.

PHILONUS. — Myslíte však, že Aristoteles opravdu pojímal život kontemplativní jako život nadlidský? Není spíše pro něho život člověka plně člověk?

THEONAS. — Asi byl v jeho očích obojím zároveň, a právě v tom, zdá se mi, uviděl nejhluběji do naší přirozenosti. Připomeňte si první a desátou knihu *Ethiky*. Tkví-li naše blaženost přede vším v činnosti rozjímavé, tu není to jen proto, že tato činnost vzata o sobě jest životem po výtce, a nejstálejší, a nejlibější, která uděluje maximum neodvislosti nebo *autarchie*, a která připouští volnou chvíli svrchovaného držení, ale též proto, že vzata se vztahem k našemu rodu odpovídá zaměstnání člověku nejvlastnějšímu, totiž zaměstnání intelektu. A přece žíti životem kontemplativním, toť žíti po způsobu duchů čistých, zatím co žíti životem rozkošnickým, toť žíti po způsobu hovadském, a žíti životem činným a sociálním, toť žíti po způsobu lidském, *secundum hominem*; a my jsme „raby s tolikerými vztahy“, že moudrost, totiž meta-

fysika nebo „theologická“ kontemplace, nemůže býti pro nás statkem, drženým s plným vlastnictvím.

Tato zdánlivá antinomie vysvětluje se samou povahou rozumného živočicha. Čím člověk jest nejpravdivěji člověkem, toť intelligence, která jest v něm čímsi božským, a kterou zúčastňuje se přirozenosti duchů. Životem úměrným s tím, co jest „nejhlavnějšího“ v člověku, bude tedy ten, který nebytuje ve stavu dokonalém leč u duchů; zatím co život vlastně lidský, život po způsobu lidském, jest životem méně ušlechtilým, úměrným k naší složené bytosti. Proto také úsilí k heroismu, naděje překonati podmínky života lidského, má svůj kořen v samé přirozenosti člověkově, a zrazuje tuto lidskou přirozenost, kdo učí: „Lidem třeba věděti jen věci lidské, smrtelníkům třeba věděti jen věci smrtelné“; k nesmrtelnému tedy a k božskému třeba směřovati. A tak konečně mudrc, zcela zůstáváje v pravdě člověkem, žije životem lepším než život lidský: *vita quae est secundum speculationem, est melior quam quae secundum hominem.*

A vizte: všechno jest pro kontemplativa, — ctnosti mravní, by mu zjednaly pokoj vniterný, úplná správa života občanského, by mu zajistila pokoj vnější, jehož potřebuje; takže všechny úkony života lidského, nenalézajíce svého cíle leč v jeho volných chvílích, podobají se jeho službě. Nejeví se tedy konec konců jakožto ovladač života sociálního pravým nadčlověkem? I když by jen a jen pravdu rozjímal, aniž by co

jiného s lidmi dělal, sloužil by dosti obecnému dobru, už tím, že jím přirozenost lidská dosahuje svého cíle a že v něm lidská společnost uzrává ve svůj nejušlechtlejší plod.

PHILONUS. — Tohle jest věru pohanský aristokratismus ve své bratrovražedné tvrdosti! *Humanum paucis vivit genus.* Kterak můžete vy, křesťan, poslouchati bez rozhořčení takovou nauku?

THEONAS. — Pro sebe jsem velmi dalek toho, bych se hlásil k intelektuálnímu aristokratismu, který zavrhuje. Proto také jsem povinen přiznati, že v tom, co jsem pravil v posledním místě, lpěl jsem příliš výlučně snad na jednom vzhledu myšlenky Aristotelovy. Abych mluvil pravdu, filosof ten, poněvadž požaduje pro blaženost nejen kontemplace, ale také jakožto prostředků nezbytných konání ctností mravních a i držení statků zevnějších, které se hodí, — chce rovněž, aby u člověka dokonalého život aktivní se spojoval s životem kontemplativním: život heroický, který staví proti životu hovadskému, jest kontemplativní a činný zároveň. A učí, že když v té neb oné lidské obci objeví se Mocný, který překonává moudrostí a ctností (moci) všechny údy té obce, — nějaký nadčlověk, — člověk, který jest jako nějaký Bůh mezi ostatními, takový, který podle spravedlnosti demokratických obcí, má býti vydán na smrt, nebo stížen ostrakismem, poněvadž ustavuje svou povýšeností veřejné nebezpečí,

a poněvadž není již občanem, měl by, podle spravedlnosti naprosté býti učiněn králem obce.¹

PHILONUS. — Tedy není prostředí pro nadčlověka! Zahuben svými bratry, nebo povýšen na trůn královský.

THEONAS. — Toť obdobně podmínka jakékoliv povýšenosti mezi lidmi, Aristoteles měl odvahu toho neskrývati. Když Člověk-Bůh přišel mezi své, není-liž pravda, že jednoho dne několik lidí prostých chtělo ho učiniti králem, — tehdy utekl „sám na horu“, a že jiného dne knížata kněžská a strážci obce usmrtili ho na kříži, vně bran města?

Ale přicházím k hlavní poznámce, která vás snad uspokojí: Aristoteles jest pouhý filosof, ustavil teorii toho, co nazýváme „čírou přirozeností“. Nuže, stav přirozenosti číré, fakticky a konkrétně, není nikdy realizován pro člověka, který se nenalézá účinně než ve stavu milosti nebo ve stavu přirozenosti kleslé. Jakmile běží o věci člověka, mnoho problémů, které Aristoteles nechává a měl nechat otevřeny, nenalézají svého rozřešení, mnohým principům, které formuluje, nedostává se jejich pravé hodnoty než v řádu vyšším, o němž neměl nejmenšího ponětí. Pravými nadčlověky jsou světci, pravou kontemplací není kontemplace Aristotelova, neboť pravá kontemplace vyžaduje milosti a lásky...

¹ Cf. *Politika*, III, 13.

P a v e l E r n s t

K A T

JISTÝ KAT ZBOHATL SVÝM POVOLÁNÍM. ZABÝVAL se rozmanitými vědami a poněvadž s velikým politováním seznal, že se mu přece jen k učení nedostává pravého základu, rozhodl se dáti svého jediného syna na studie, aby mu bylo po této stránce lépe. Aby však nebyl universitou pro svůj původ odmítnut, poslal jej do cizí země s jinými mravy a zvyky, kde při množství cizozemských studentů nikdo se zvlášť nestaral o stav a jméno jednotlivcovo, a kde byl ochotně připuštěn ke všemu, jen když mohl zaplatiti příslušné poplatky.

Jeho syn vystupoval též na cizí universitě tak, jak mu dovolovalo značné jmění otcovo; byl tam pova-

žován za syna váženého muže, chodil pilně do přednášek, obcoval s jinými studenty a později také s rodinami profesorskými a nabyl za ta léta značných vědomostí a příjemného chování. Zabýval se studii lékařskými, jak mu byl uložil otec a jak sám si přál.

Jak již bývá, jeden z jeho učitelů zvláště si ho oblíbil, poněvadž pracoval hlavně v jeho oboru; přijal ho v posledních semestrech jako famula do svého domu, dovoloval mu účastniti se svých prací i podniků, hostil ho a jednal s ním právě jako se synem.

Profesor měl jedinou dceru; oba mladí lidé brzy se důvěrně seznámili — a vznikla mezi nimi milostná důvěrnost; otec ovšem brzy viděl vše, náklonnost ta nebyla mu však proti mysli, ba snad sám si jí i přál, vyzkusiv dobrou povahu, píli a rozumnost mladíkovu, a proto též poutal ho k sobě; vzal ho tedy kteréhos dne do své pracovny a promluvil s ním. Právil mu, že jako muž starý a osamělý, neboť dlouhá léta byl vdovcem, rád by dal dceru svou muži, který by u něho bydlil, v jeho pracích mu pomáhal, pone náhlu mu v mnohém ulehčoval, některé jeho před-

nášky konal a posléze jednou jeho místo úplně zaujal. Mladík, který dosud žil, nestaraje se o zítřek, byl hluboce dojat řečí svého učitele. Poklekl před ním, políbil mu ruku a rozplakal se. Stařec žasl o všem nad tímto chováním, ale domníval se, že velká láska mladíkova a štěstí z jejího splnění jsou příčinou jeho pohnutí; proto pozdvihl ho něžně a řekl mu, že zavolá dceru, aby jí vše oznámil.

Mladík však chopil se jeho ruky, zadržel ho, a když se ho učitel udiveně tázal, co se s ním děje, odpověděl s pláčem: „Miluji vaši dceru více než svůj život, ale za ženu jí pojmouti nemohu.“ Stařec se naklonil a vzkřikl naň prchlivě: „Pak jsi ničema, když jsi děvčeti nasadil do hlavy něco, čeho nemůžeš splnit! Jsi již ženat?“ Mladík zavrtěl hlavou. „Jsi příliš vznešený, aby ses mohl oženiti s dcerou učence, jenž smí se pokládati za knížete ve své vědě a jenž nezadá knížeti v oprávněném sebevědomí?“ Mladík vzdychl.

Učenec vyskočil a trpce mluvil o bláhových předsudcích stavovských řka, že jsou jen dva druhy lidí, řádní a neřádní, že všechny jiné rozdíly jsou nesmy-

slné, to prý viděl jako lékař u mnoha smrtelných lůžek, na nichž králové se třásli a dělníci smáli, a on sám, nehledě k své slávě a svému bohatství, nebyl prý by pohrdl zetěm třeba i z nejnižší třídy, kdyby jen byl řádným člověkem. Na to odpověděl onen zajímavě, že jest právě takového původu, nižšího ještě než třída nejnižší. „Jak to“, otázal se stařec, „jsi ne-manželský syn? Mohl jsem si to mysliti, že takový chlapík jako ty není zplozen v nudném lůžku manželském. Pojď sem, podej mi ruku, jsou-li to všechny tvé starosti.“ Ale mladík zachmuřen stále ještě vrtěl hlavou a na konec pravil přerývaně: „Jsem syn katův.“

Stařec hladil si rozmrzele vousy a odpověděl: „To ovšem není příliš potěšitelné, toho jsem věru nevěděl.“ Potom však upamatoval se na své dřívější řeči a pravil dále srdečně: „Ani to mi nevadí. Nemusíš toho nikomu již říkati a tvůj domov jest odsud tak vzdálen, že toho nikdo nezví bez tvého přiznání.“

Dcera, jež byla poslouchala za dveřmi, ustoupila potichu a odešla do své světnice; otec otevřel dveře a chodbou volal na ni; po druhém zavolání objevila

se lhostejně se tváříc a tázala se: „Potřebuješ něčeho, milý otče?“ Otec ji nechal vstoupiti do pokoje a vyložil jí vše; zarděla se a přišla do rozpaků, namítla váhavě, že jest přece ještě tak mláda a že měla v úmyslu zůstatí navždy u otce; otec odvětil, že tomu také tak bude, a s námahou ji posléze přemluvil, že přijala nabídku mladíkovu. Potom se slavilo zasnoubení.

Vypravovala pak mladíkovi, jak dobře pozorovala, že není ze vznešené rodiny podle různých vnějších známek; tak prý nosí vždy peníze u sebe v pevném váčku a nikoli volně v kapse, mívá také vždy jen nepatrnou částku při sobě a ostatek uzamčený doma v zásuvce; nepůjčuje prý nikdy a smlouvá vždy s obchodníky, strká (čemuž si musí odvyknouti) nůž při jídle do úst a podobné. Ježto však ví, že otec přes své řeči potrpí si na vznešenost, vypravovala prý mu kdysi zdánlivě naprosto mimochodem, že jej viděla náhodou na ulici v jeho domorodém kroji s kloboukem zdobeným rajkou a tázala prý se ho, není-li to u mnohých cizích národů znakem vysoké-

ho šlechtictví od hraběte výše. Od té doby prý si ho otec všímal a k sobě ho upoutával.

Student měl pak odcestovati k rodičům, aby jim vše vypověděl a požádal o jejich svolení. Koupil si koně, připravil si uzlík; časně ráno vyšel z domu tchánova; sestoupil po širokých mramorových schodech a vsedl na koně; s balkonu ozdobně dlabaného hleděla za ním jeho milenka, jak sjížděl ulicí s nádhernými domy.

Cesta ho vedla rozlehlou, úrodnou a smavou rovinou, přes vysoké, zasněžené pohoří do chladné chmurnými lesy porostlé domoviny; po týdnech projel starou městskou branou, úzkými ulicemi svého města, jež vroubeny byly nízkými dřevěnými domky; špinavými, nedlážděnými ulicemi, v nichž bydlila chudina, přijel do zapadlé uličky, v níž vedle nevěstinců stál chudý dům otcův.

Před vchodem stála veliká kád' s vodou, v níž starý kat s vyhrnutými rukávy cosi dělal. Když se jezdec před ním zastavil a seskočil, pohleděl naň zpod hustého obočí, pak mu podal malík mokré ruky a pravil: „Včera jsem nařezal z kůže jednoho zločince ře-

menů, ty máčím dnes ve vodě; vydělaná lidská kůže, stažená s živého těla, jest prý dobrá proti dně. Učil ses o tom také na universitě?“ Mladík zbledl a tázal se po matce; v tom vyšla matka z tmavé síně, otřela si ruce o krátkou polovlněnou sukni a objala jej. „Zmohutněls“, pravila, „nosíš jemný šat, to je nám zde zakázáno; copak toho již nevíš? Musíš hned obléci plátěnou halenu.“

Všichni tři šli do světnice; na stěně proti dveřím visel tam v pochvě veliký meč popravčí. Otec upozoroval pohled, kterým vzhlédl syn na meč, a pravil: „Ano, stárnu, rámě není už jisté; můj otec se arcif osvobodil, ale tehdy se ještě také více stínalo než dnes; já nedokonám počtu. Dobře tedy, že jsi zde. Za čtrnáct dní je poprava, můžeš ji hned vykonati.“ „Já?“ zvolal zděšeně mladík. „Což nejsi můj syn?“ tázal se ho klidně stařec. „Musíš se teď také oženiti. Mluvil jsem již s katem, který má dceru. Je zdravá, dobrá hospodyně a hodí se k tobě věkem.“ Venku hrabal o dlažbu kůň, jenž byl naspěch uvázan za uzdu o veřej. „V chlévě snad je místo,“ pravil mladík; vyšel, zavedl klopýtajícího koně síní do chléva

k dvěma kozám, odstrojil jej a zavěsil mu pytlík ovsa, který s sebou přivezl. Pak se pomalu vrátil do světnice.

„Nelíbíš se mi,“ pravil otec. Byl již zatím sňal se stěny katovský meč, vytáhl jej z pochvy a pozorně jej u okna prohlížel. Z kalendáře, který ležel na desce okenní, vytrhl list a přejel jím po ostří; meč rozřízl list se svištivým zvukem. „Tak zdědil jsem jej po otci“, vece dále, „tak ti jej odevzdám. Co je ti, ty něco tajíš,“ usoudil hledě mu do obličeje.

„Já — já jsem se zasnoubil,“ zakoktal syn.

„Tam dole?“ otázal se otec.

„Ano,“ odpověděl syn.

Po malé přestávce otázal se otec: „Nuže?“

Syn odvrátil obličej a pravil: „Nemohu se státí katem. Vrátím se a budu lékařem.“

Otec oběma rukama zdvihl obnažený meč a vzkřikl na něho, až mu žíly na čele naběhly: „Klekni!“ Mladík ustoupil a napřáhl úzkostlivě ruce. „Klekni!“ vzkřikl otec znova. Matka vrazila do jizby, podběhla pod jeho paží a oběma rukama uchopila ho za košili rozhalenou na hrudi šedinami zarostlé. „Nepro-

hřešuj se na vlastní krvi!“ vzkřikla na něho; položil meč na stůl, odstrčil ji, pak chopil se meče nanovo. Matka postavila se před syna, oběma rukama rozpíjala kabátec a zvolala: „Pak sraz hlavu i mně!“ Synovi hlasitě jektaly zuby, když viděl strašlivý obličej starcův; řekl tiše: „Zůstanu.“

„Dobrá,“ odpověděl stařec, vsunul meč do pochvy a podal synovi, aby jej pověsil; syn uchopil meč chvějící se rukou.

A tak psal snoubenec své nevěstě, vypověděl vše, co se přihodilo, a vrátil jí slovo.

Nevěsta však přečetši dopis, opatřila si tajně mužský šat, vzala peníze z otcovy zásuvky otevřevši ji paklíčem, koupila si koně a obezřele, aniž kdo měl tušení o jejím předsevzetí, vydala se na cestu k domovu snoubencovu. Otec její dlouho po ní pátral, ale ježto vše velmi chytře zosnovala, nemohl objeviti ničádné stopy. Tak dospěla kteréhos odpoledne do cizího města, doptala se a zarazila konečně před domem katovým.

Její snoubenec stál v modré plátěné bluze přede dveřmi; měl v práci jeden z oněch řemenů z lidské

kůže a naplnal jej; byl tak zaujat prací, že vůbec nepozoroval blízcího se jezdce a zalekl se náhle, když mu kůň srazil čepici s hlavy; chtěl ustoupiti a vzhlédl; tu seskočila jeho nevěsta se sedla a spěchala k němu; stál bez ducha, řemen zpola hotový v ruce, a ztrnule hleděl na ni; zasmála se zvonivě a objala ho.

Otec vyšel ze dveří a pohlížel na oba, pak přivázal koně za uzdu o kůl a pokynul jim, aby vešli do domu. Tak stáli tváří v tvář ve světnici oba staří a oba mladí. Dívce zašel smích, když popatřila do otcovy tváře, hledala útočiště na hrudi synově, jenž rozpačitě hleděl stranou.

„Věděla jste, že jsem katem, nebo vám nalhal něco můj syn?“ tázal se stařec.

„Vypravoval mi to — potom,“ odpověděla.

„Tak, potom,“ pravil stařec zvolna hledě na syna. Pak pokračoval: „Věděla jste, že kat nemá cti a nemůže jí tedy dáti ani synovi?“

Odpověděla zaraženě: „Neuvědomila jsem si toho.“

Stařec chvilčku utkvěl na ní měkčím pohledem a řekl: „Chudinko!“

„Po týdny vláčela jste se sama světem. Toho nedělá počestné děvče,“ řekl potom. „Nejste však vinna, váš otec je blázen, který neumí vésti svého dítěte.“ Pak obrátil se k synovi a pokračoval: „Odveď koně do chléva. Pak obstarej ohlášky. Budeš spát v podkrovní světnici, dokud nebudete oddáni.“

Děvče vyrvalo se rázem z objetí milencova, zardělo se a jiskříc očima, řeklo starci: „Teď poprvé spatřila jsem muže. Nechci již vašeho syna.“

„Nuže, tím lépe,“ odpověděl otec.

Pozdravila oba starochy na rozchodnou a vyšla; snoubenec vyšel za ní, odvázal uzdu od kolu a pomohl dívce na koně. Když pak odjížděla, díval se smutně za ní.

Přeložila Boh. Ilková.

Léon Werth
PRAVDY P. MAURICE BARRÈSE

Když loni jsem obědval u přátel, mladá dívka, která četla všechny knihy, se mne otázala:

— Pravda-li, že Barrès jest mistrem francouzské mládeže?

Nemohl jsem než jí odtušiti:

— Nikdy jsem nepřečtl knihy od p. Barrèse.

Byla to pravda. Nepoddal jsem se žádosti udiviti roztomilou mladou dívku, jež má za to, že jest život učiněn z ideologických četeb, malířských výstav, hudebních produkcí a divadelních představení.

Měl jsem kolikráte knihy p. Barrèsovy v rukou. Nikdy jsem nedočetl za první stránku. Prostě, protože měv „účast“ na školní kultuře, již využívá p. Barrès, a že, uchovav se od ní, též jsem se uchoval od jeho užití jí. Buržoasie se udivuje a žasne z kultury p. Barrèsovy. Tato kultura není než určitou podobou peněz. Peníze ji zplozují, jako zplozují rentu. Z téhož dů-

vodu, jako bohatci milují ostatní bohatce, oni z buržoá, kteří mají jisté návyky školní, milují p. Barrèse. Poznávají se v něm. Víím dokonale rozlišení, jež dlužno stanovit mezi p. Barrèsem a pp. Bordeauxem a Bazinem. Každá žena ze světa by mi řekla, že p. Barrès jest jemnější, a měla by pravdu. Žák Bazin-Bordeaux prošel svými třídami, protože věru dlužno udělati maturitu. Nuže, a nechť si dostává zvláštní hodiny, tak tak že se vřadí mezi dvacet pět prvních. Ale žák Barrès jest velmi nadán. Lze mu připravit se na vysoké školy. Žák Barrès byl by býval velmi dobrým chovancem pedagogia. Byl by se stal profesorem rhetoriky, jenž předčítá Verlainea svým žákům. A jmenován repetitorem na nějaké fakultě provinciální, byl by uspořádal kurs o Grecovi, na nějž by chodily všechny dámy ze společnosti. A ujišťuji vás, že byl by zván do mnoha salonů, kde nepřijímají štvance Bergereta, toho anarchistického škubana. A byli by říkali o Barrèsovi: „Ať si přináleží universitě... ujišťuji vás, že smýšlí velice dobře.“

Jindy uherská tanečnice, vydržovaná Belgičanem, jenž dělá obchody v Republice argentinské, mi řekla:

— Přečetla jsem Barrèse, celého Barrèse. Jest to zasvěcení, zjevování. Nepoznala jsem podobného vzrušení od té, co jsem čtla Nietzscheho. Oh, ujišťuji vás... Barrès nahradil Nietzscheho... Pořádám ve světě čísla španělských tanců. To víte, že mám příležitost hovořiti s mladými dívkami a s mladými lidmi. Nuže,

nečtou již Nietzscheho. Čtou Barrèsa. A mají věru pravdu.

Spisovatel, kterého si vážím, mi řekl:

— Nenávidím ideí p. Barrèsových. Nenávidím dokonce člověka, kterého se dohaduji jeho idejemi. Pach rozkladu, jenž se odpoutává z jeho díla, mne odpuzuje, toto smísení praotce s umrlinou. Ale jest umělec a jest nepopěrný jeho vliv na mládež. To také jest hodno pozornosti, že jeho vliv obracel mladé lidi v směry opačné. Naučili se od něho, jest tomu nějakých deset let, pěstovati sebe sama. Dnes p. Barrès je zve, aby pěstovali svoje nebožtíky. Opakuji vám, že mám v ošklivosti p. Barrèse myslitele. Pakli jiní myslí jako zvěrolékaři, on myslí jako lékárník. Ale jest umělec a z nejsvůdnějších, umělec pronikavý myšlenkou i stylem, umělec, kouzelník, vzácný umělec.

Umělec... mladé dívky, studenti práv, spisovatelé, ženy světačky mají o umění světla, jichž mně se nedostává. Vědí, kdy se má říci nebo neříci: „Toť umělec.“

Přece však zmaten tímto souzvukem rozdílných obdivův, chtěl jsem poznati dílo p. Maurice Barrèse, poznati je v jeho dvou obdobích, v jeho dvou částech: onanistické a ethické.

Ustrnul jsem. Čtl jsem bledná rozbírání o já, o struktuře já, o jeho hyperstruktuře. Posluchač filosofie krapet nadaný dokazuje více vynalézavosti v třetím měsíci školního roku. Posléze p. Maurice Barrès, jehož je-

ho onanistické již neukájí, objevuje kteréhosi krásného dne, že osobní já samo si nedostačuje, že jsou vrstvy a základy. Pan Maurice Barrès stvořuje etiku pro mládež. Zamazuje Tainea a užívá na svoje dokazování metody, která toliko chtěla roztříďovati. Myslíte na zábavu v kuřárně mezi lidmi světa, kteří, vypověděvše si několik ožahavých historek, ještě se namáhají, aby se navzájem udivili, a rozpomínají se s lopotou na svoje kursy filosofické. Pan Barrès objevuje, že pravdy nemají ceny, než prošedše naší citovostí. Nestačí, abych věděl; nezbytno, abych cítil. Srdce má důvody, a rozum jimi vládne. Ale objevuje také, že citové pravdy potřebují, aby byly poznávány rozumem. „Koletta Baudocheová jest malá Francouzka z pokolení Corneillova, která, by milovala, rozhoduje se podle soudu ducha.“ Doufal jsem v náhradu, přečtu-li dílo p. Barrèsovo o Grecovi. Samy podtituly mají zde nevím co slavnostného a důvěrného. „Moje první návštěva Grecovi“ a t. d. A myslil jsem si: „Objevím posléze vzácného umělce, onoho, z něhož tanečnicím, zpravodajům a notářům dokořán zejí ústa.“ A nemohl jsem si zatajit, že p. Barrès neví nic o uměnách výtvarných, a že chápe řeč malby na způsob žurnalisty. Opakuje o Grecovi nejměšnější věty staré Angličanky navštěvující museum, totiž: staré Angličanky z francouzských vaudevillův.

Rozpínal jsem ideologické krajiny p. Barrèsovy, tyto udivující krajiny zrobené z Baedekera a z přehledného dějepisu, důmyslně sloučených, krajiny z

Lotrinska nebo od Versailles, kde stromy, lučiny a pahorky dělají regionalistickou politiku, pakli nepojednávají o Poussinovi. Přijímám, aby strom četl Tainea nebo p. Vidal-Lablachea. Ale stromy p. Barrèsovy přehánějí.

Byl bych, nechtěje se znelíbiti uherské tanečnici, velice rád našel něco pěkného na stylu p. Barrèsově. Takto snad bych byl býval hoden i já, nazvánu býti vzácným umělcem. Styl p. Barrèsův opravdu není bez hodnot. Má hubenost, suchost, jež snadno se zdají jemností. Připomíná hmyz, jehož vláknité nožky by v úhlu a hbitě s sebou škubaly pro umíněná a drobounká přemístění. Jest to styl pavoučích nožek. Ale tento styl obzvláště jest původní svou nuzotou. Přílišné užívání abstraktních slov dává mu vzhled přemlouvajícího dokazování. Ideologická mluva má vnaďu stařeckou a snadnou. Udivuje nás, poněvadž jsme zvykli více požadovati od jazyka. Kdyby nebylo toho, že nejsou periodické, věty zdály by se překládány z latinské dissertace. Řekli byste, že gymnasista v nějaké soutěži pojednal o svém námětu, jak nejlíp dovedl, ale že vyloučil všecky podrobnosti aktuální a živé, by nezachoval než abstraktní tvrzení, která snadno se překládají v řeč, jíž se nemluví. Rozhodně nejsem umělec a shledávám, že p. Barrès píše způsobem velice nejasným:

„Toto užití jeho života dodává mu čehosi poetického.“

„Oči naplněny zázračnou duší.“

„Tóny světla a karmínu“ (Tóny světla!)

„Máme před očima elitu společnosti toledské, malovanou podle skutečnosti jejího nejušlechtilejšího projevu morálního.“

„Dívky a chlapci volají na sebe v krásném nářečí s pohledy věčnými...“ (Pohledy věčnými!)

*

A nevybírám a nerozmnožuji citátův, nemaje zálibení v tomto viskání vší.

*

Že pan Barrès mne nezajímá, uznávám, to že není dostatečným důvodem, bych o něm psal. Ale jeho knihy mohou být příležitostí, aby se řekly věci vážné a prosté, jež věru potřebují, aby někdo je řekl.

Literáti dneška jsou vlastenci, katolíci a měšťáci. Žádají si šavle, jako si žádali bomb, je tomu deset let. A z toho literáti vyvozují silné závěry. Opravdu přidělují výstřední důležitost svým míněním. Zcela prostě, lichotí se k měšťáctvu, nebo určitěji jako zrcadla je odrážejí, jako je odráželi před desíti lety. Ve všech dobách spisovatelé sloužili ideálu nejméně nebezpečnému, ideálu těch, kteří je čtou a živí.

Roku 1890 chtěli jít k lidu. Zpívali: „Pojďme k lidu.“ Ale to byl zpěv mystický. Věřili, že lid není nikde... nebo tolik daleko, v továrnách, u železničních

kolejnic. Lid, za nímž chtěli, byl lid divadelních statkův, mírumilovných a sveřepých oblud. Věřili, že jest určen funkci trpění, by delikátní umělci zase vykonávali funkci jeho oplakávání.

Kteréhosi dne lid si uvědomil, že po čtyřicet století se za ním chodí, a neprojevil nijaké vděčnosti za to. A esthétí buržoasie si uvědomili bez jakékoliv radosti, že lid jde za nimi. Nebo alespoň šel k jich otcům, ředitelům továren. Esthétům již se nechtělo bomb. Telegrafovali ministrům, aby jim poslali vojsko. A místo by šli k lidu, jenž nechtěl dáti se pomilovati, rozhodli se, že půjdou do kostela a pozdraví prapor.

To tehdá skončil Kategorický imperativ. Byl německý, pietistický. Nejsme příliš ujištěni, nebyl-li židovský. Nahrazen imperativem, jež Laforgue pojmenoval obměnným. Toto byl imperativ, který měl anglický chic. V kapli jeho kultu bylo zříti kolo Savartovo, zapisovadla, anglické a německé knihy o psychofysiologii a úplné dílo Hippolyta Tainea. Z něho se zrodil imperativ mrtvolový. Dle ritův nynějšími předměty jsou odložená kutna Pavlova, včela nebo liliový květ. Pečlivě v skřínce ve zdi sakristijní skryty překlady knih německých neb anglických. A tajemstvím, v němž se smiřují a srovnávají věda s věrou, imperativ mrtvolový dostihl Boha.

Toto jsou hodně hrubé pravdy. Není pochyby. Ale nejsou hrubší, než pravdy p. Barrèse. A neproměňujeme jich v allegorické osobnosti a nedáváme

stromům, lučinám nebo potokům, aby je čepovaly v drobném. Mají nad to cenu, pro nás, že jsou naše. A moje radost, že je píši, právě jest v tom, když vím, že nejsou toliko moje. Také je miluji, protože jsou kompromitující, a že nemohou dnes býti přijaty do revue, aniž by nezavázaly v spoluvinu kohokoliv, kdo do ní píše. Hleďte, můj drahý Bessone, tímto článkem a jeho spisovatelem jste zažidovštěn navždycky. Jste placen koalicí židovskoněmeckou, která sfala již Ludvíka XVI. Bessone, ještě jest kdy: Kdybyste odmítl tento článek. Kdybyste sám napsal jiný, v němž byste poznal, že jste z útvaru jurského, a kde vaše city by se sladily se smrky la Faucille.

A vím také, že tyto pravdy nejsou pravdami člověka dobře vychovaného, a že jsou nehodny spisovatele, jenž má úctu k sobě. Je tomu několik let, tehdy bylo s knihami jako s hospodami: hádky politické aneb náboženské byly v nich zakázány. Flaubert v své korespondenci dal co proto blouznivcům, kteří myslí, že změní tvář světa. Zákaz dekretován ve jménu umění, vkusu a dobré výchovy. Dnes politika nenáleží toliko již politikům; náleží spisovatelům, jako nezbytno, aby Francie náležela Francouzům. Ale s jedinou podmínkou, to jest, aby tato politika byla zpátečnickou. Umělecké dílo zůstává dílem uměleckým, hájí-li finančnického vlastenectví, katolicismu nebo francouzské renty. Přestává jím býti, má-li sklony socialistické nebo anarchistické.

Tomu není se co diviti. Buržoasie, která konec konců má kulturu, alespoň onu, která se kupuje už hotova, zalepena a řádně odvážena, nechodí pro svoje umělce ani pro své sluhy do skupin syndikalistických.

A není toliko ze zbabělosti, že spisovatelé za svůj přijímají ideál třídy, která je utvořila a která je živí. To i proto, že pudem milují minulost. Nazývají láskou k tradici svoji zálibu v umrlině a jsou bez starosti. Toliko velicí umělci píší, malují, tesají nebo skládají symfonie, poněvadž zakoušejí tváří v tvář životu, tváří v tvář životu, jež mají na očích, tváří v tvář životu přítomnému, neodolatelné potřeby vyprávěti o něm. Ale spisovatel zaměstnáním, spisovatel vychovaný miluje svoje zaměstnání více nežli život. Jako nedokřálé dítě, jež si nechce hrát v zahradě, zůstává skloněn nad sestavováním rozřezaných obrázků. Užíváním formy, o níž myslí, že je tradiční, ale která jí není, která není ničím, poněvadž tradice jest konem přítomnosti, který se přenáší na budoucnost, a nikoli konem přítomnosti, který se vrací v minulost, umělci záhy dospívají k svojí dokonalosti. Toť moudrá práce. Dílo se zavírá v svou formu. Není nebezpečí, že kůra by praskla. Že umění jest problémem, umělec si hraje s rozřešeními již danými. Píše, maluje či tesá jako znuděný mladík tančí řadový tanec.

Myslím zde toliko na umělce, kteří jsou obětmi, někdy úzkostlivými, museí a knih. Pomím, poněvadž zřej-

most jejich obchodu stačí, handlíře knižní a autory divadla židovského, ano, divadla židovského, libo-li vám nazvati tak divadlo pp. Donnaye a Bernsteina, Capuse a Francise de Croisseta, Pierra Wolffa a Paula Bourgeta. Myslím toliko na umělce umění pro umění. Jeden čas měli za to, že umělec jest ciselér, a popisovali zevnitřní svět s péčí lhostejného znalce. Takto byli ukryti životu. Tohoto skrytu dnes jim poskytují náboženství a společenský řád. A poněvadž nemilují brutálních zjištění, nechtějí, aby se jim řeklo s prostotou: „Vaše náboženství a váš řád, to jsou peníze a buržoasie.“

Jako že také opovrhují vědou, jsou ideology a ptají se: „Jaký vztah jest mezi náboženstvím a penězi?“ Nijaký, opravdu, nežli že peníze jsou nábožny. Nebudu utráceti času, bych dokazoval, že Bůh miluje peníze. Stačí mi, jsem-li jist, že peníze milují Boha.

Žurnalisté z „*Action Française*“ jsou ještě u metody syllogistické. Mají sociální pathologii, čerpají však svoje lékařské umění z paleontologie. Jsou theology, jako jste i vy, p. Barrèse, theologem. Chci říci, že nemyslíte než na to, abyste dokázal svoji pravdu, a že nemáte nijaké skrupule o základech, na něž by se postavila, a o pomůckách, které by ji mohly prokázati. Je vám jedno, vzděláte-li svoji obecnou pravdu na jednotlivé lži. Jste theologové. Jako generál, který si žádá tragedie pro lid, vy si žádáte proň ná-

boženství. Oh, změnili jste tón. Neříkáte již: „Náboženství jest uzda.“ Říkáte, jsouce nebo nejsouce bez náboženství: „Úkony náboženské jsou spiaty s minulostí plemene, a náboženství plemene, toť sama atmosféra, v níž plemeni dlužno žíti.“ Je vám jedno, věříte-li neb nevěříte. Hájíte každé víry, užitečné vaší pravdě. Takto, všude a ve všech oblastech jste nuceni přijímati vlasteneckou faleš. A ve vašich stranách neshledalo se vás padesát, kteří by měli odvahu za Dreyfusovy aféry jedině se dovolávat důvodu Státního. Neodvážili jste se. Neodvažujete se dosud. Raději šachrujete.

A zde jest podstatný rozdíl mezi věrou p. Barrèsovou a naší. Máme jiné požadavky. P. Barrès ve své knize o Grecovi mluví o Židech španělských, kteří před Inkvisicí verbálně zapřeli svou víru, by žili uchovávalce ji. A konstatuje, že toto jest opačno pojetím o cti západní. To jest pravda. A jest to pravda i o teoriích p. Barrèsových. Naší hrdostí, naší dnešní hrdostí jest, neprchatí pravdám, které se neobcházejí. Toť nechtíti lži, aby se vystavěla naše víra. Toť potřeba nebudovati jí na nijaké pravdě theoretické, poněvadž pravdy theoretické jsou nejisty, a přijmouti ji takou, jak nám přichází z jistoty našich nenávistí, z hrdosti našich nadějí, takou, jaká činí závěry tváří v tvář činům lidským, s kterými se nesnášíme. Skytáme životu dostatečný úvěr, aby zbudoval naši víru den po dni, jako dělník každého dne si dobývá svého chleba.

Konflikt není z dnešku. Jest to zápas Pascalův s Jesuity. Jesuité byli již pro dokonalý soulad řádu společenského a řádu božského. A nechápali, že Bůh by mohl býti odloučen od jejich politiky. Milost každému, zaslouží-li si jí. Pascal se nevyhýbá Bohu, jako ani my se nevyhýbáme počestnosti experimentálního postoje ducha. A posílá do pekel, líbí-li se Bohu, lidi nejlepší a Boha nejhodnější. Zdráhá se přijmouti Tvůrce, jenž by odvažoval spravedlivé a odměňoval je, mají-li dobrou váhu pravověrnosti. Nechává Tvůrce volným. Náboženství protisociální a jež oddaluje od Boha a nepoddává se potřebám politického dokazování. Pascal již byl špatný Francouz.

Pan Barrès je dobrý Francouz. A takto nespořádanost společenská jest mu nesnesitelná. Lišíme se od něho a od všech jeho přátel, kteří milují řád v různých podobách, v tom právě, že jejich řád jest nám nesnesitelným. Potřebí mi příkladu. V den, kdy uveřejněn dopis poručíka Pan-Lacroixe, který měl uspišiti osvobození Roussetovo, tohoto hrdiny *naší* energie národní, ze zvědavosti jsem nakoupil novin měšťáckého řádu od *Tempsu* až do *Action Française*. *Temps* nezřetelně shrnul fakta, více nic. *Action Française* napsala: „Nezaujali jsme stanoviska v této záležitosti...“ Potřeboval jsem čísti dále? Byl bych seznal, kdybych toho nebyl věděl, která propast dělí jejich řád od našeho, svědomí p. Hébrarda, p. Maurrasa, p. Barrèse, p. Milleranda od svědomí kopače z syndikátu. Proto, že ně-

kolik spisovatelů si vyvolilo svědomí kopačovo, tento časopis má svůj smysl bytí.

Připojuji pro čtenáře „*Cahiers d'Aujourd'hui*“, * kteří nikterak nebudou též čtenáři *Guerre sociale*, *La Bataille syndicaliste*, nebo *Humanité*, že Rousset jest oním disciplinárníkem, jemuž vděčíme za to, víme-li, že poručík Sabatier ztrýznil a zavraždil disciplinárníka Aernoulta. Poručík Sabatier dává svázati Aernoulta harcovníky, dává jej bítí jimi a sám jej bije. Rousset, disciplinárník, protestuje, nedbaje káznice a nedbaje smrti. Náhle jsem našel svůj společenský řád. Toť řád disciplinárníka Rousseta. Nechte si svůj, onen poručíka Sabatiera, který vraždí, a onen poručíka Pan-Lacroixe, jenž svádí svědky. A mám pocit, že částečka mého řádu společenského právě byla vytvořena. A toto není obraz, ale skutečnost: to lid jej vytvořil. Byli jste v své pravdě, posílající do káznice disciplinárníka Rousseta. Lid toho nechtěl. Lid sám. Nebyliť četní, někdejší přátelé pravdy buržoasní, kteří chtěli této pravdě lidové.

Myslíte, pane Barrèse, že krajina Rhône a minulost rasy naklonily k obdobným citům Croix-Rousse-ského Emila Rousseta a syna továrníka hedvábí? Krajina je zůstavila obzvláště nepodobnými. A pak-li naopak předkové toho i onoho utvořili krajinu — s vašími stromy, jež četly Vidal-Lablachea, nikdy se neví

* Tam vyšel tento článek.

— by utvořili, tak si jsouce nepodobní, krajinu touž,
jistě se příliš zblízka na to nepodívali.

*

Dočtl jsem Kolettu Baudoucheovou. Slýchal jsem revoluční Lotrinčany naříkati si na správu německou. A přece z páně Barrèsovy knihy mám týž ostych, týž pocit hanby, jehož zakouším, pak-li lháře přistihuji ve lži. To proto, že p. Barrès nemá poctivosti umělce, dobývajícího ze skutečnosti prvků svého díla. Skládá s subtilností ideologické prvky předem pojaté a popraňuje je lokální barvou. Mimo toto postup je prostý. Pan Barrès smísí několik líčení z Baedekera nebo z průvodce Joannova a připne je obratně na několik citátův z elementárního přehledu dějepisného. Z tohoto staviva buduje svoje osoby praprostým přechodem. Běží-li o krajinu, jsou „její částí“. Běží-li o pojem historický, poznávají jej v sobě. Pravdy p. Barrès nehledá v životě. Dělá, jako by vtěloval svoji pravdu v život. Neštěstím jest, že historické přehledy a příručky geografické jsou starší než knihy p. Barrèse. Nepřeháním. V nedávném článku o pí. Adamové píše:

„... Jaký typ obzvláštní a rozkošný výmluvné Francouzky, jaksi prorokyně gallské.“

„Toť opravdu podivení hodno, jak táž bylina vykvétá věčně z téže půdy. Nemám při ruce historie gallské od Camilla Juliana. Lituji toho. Jistotně bych tam našel o úloze ženy v nejstarších dobách,

u nás, několik krásných stran. U žen gallských ukládány pravdy nejdůležitější, žádalof se po nich rady, vypravuje nám César..."

„Jste unesení, vidouce ustavičně živý ony vzdálené částky ducha lidského, ona území, jež jako by kultura dnes opouštěla, ony oblasti duše, které kdysi byly nejšumivějšími u našich předků gallských.“

Kdyby p. Maurice Barrès psal román, odehrávající se v Polsku, jeho hrdina, ženich Polčin, řekl by velice prostě:

„Když jsem ji objal, poznal jsem, že byla účastna sniženosti v porušení. Jak jsem ji držel v náručí, jak moje ústa se přiblížila k jejím, maličko mne hryzla do rtu. Podivuhodné hnutí, v němž pozoruji odporování až i v souhlase.“

Kdyby p. Barrès si najal zařízený pokoj v ulici Spočinutí Srdce, jeho spolubydlitelka byla by čistou Francouzskou tradice Corneillovy a byla by účastna krajiny sekvanské.

Ukázav na p. Barrèsovi romanciéra historického, chtěl bych na něm ukázati romanciéra zeměpisného. Otevřel jsem ze zvědavosti průvodce, oh, nikoli Baedekera, ale průvodce Joannova, průvodce velmi francouzského. Vzal jsem jediný svazek, jež jsem měl po ruce, průvodce po Cévennách, a otevřev jej na zdařbůh, našel jsem tyto věty:

„Možno navštívití starý Montpellier v celku... nevidíte než části nejhlavnější... Právě tuto krát-

kou návštěvu radíme... Zaujímá zároveň souhrn, i co jest pozoru nejhodnějšího v jednotlivostech.“

„Hojná vegetace, křoviska, tolokňenky, borovice bují v tomto ježení bizarních dolomitův...“ (str.141.)

„Ale největší část Montpellieru se skládá ze spletitého a klikatého síťoví úzkých ulic, ostatně čistých a často lemovaných krásnými domy. Pozorujete zde veliké množství nádherných budov, náležejících starým rodinám provinciálním...“ (str.213).

S takovými několika citáty, dobře spiatými, napsali byste román podobný všem románům p. Barrèse.

Všickni, kdo milují styl p. Barrèsův, najdou zde jeho mdlou sonornost. A táži se nyní sebe sama, zdali umělecká suchost stylu p. Barrèsova nikterak by nebyla samou suchostí stylu průvodcův. Zdá se mi zbytečno, více ukazovati na lichost onoho hrubého přecházení z abstraktna v konkrétno, tohoto allegorického a ustavičného personifikování školních vědomostí historických nebo zeměpisných. V základech p. Barrès jest precioz. Sestavil listinu ideologickou, jako v paláci markýzi de Rambouillet měli listinu Něhy. A ačkoliv jistě nežvýkám své kultury každý den, jako Amerikán s čelisti na čelist přesmykuje své bako z klí, myslím, že se rozpomínám, že bylo úlohou klasicistův, těchto metoikův, postaviti umění realistické proti umění slečny de Scudéri.

Ať jak chce p. Barrès v Kolettě Baudocheové usiluje o nestrannost, aby Němec Asmus nebyl zrádcem

z melodramatu, práce, řemeslo ustavičně z toho hledí. Čerpá ethnický závěr z fakta, že p. Asmus, ubytovaný u dam Baudocheových, kteréhosi večera se podnapil. Od toho večera sl. Baudocheova „měla v podezření idealism Německa“. Neodvážuji se dále naléhati. Zde p. Barrès již není než polemistou. A co by řekl, vida francouzského studenta zvracejícího v svém garnu? My, kteří nejsme dobrými Francouzy, trochu se stydím přiznati se, my že bychom proto nezapochybovali o idealismu Francie.

Zaslechne-li sl. Baudocheova, tato ideální Lotrinčanka, zníti kroky opilce, jenž vrávorá, neopomene vykřiknouti:

— Toť elektrotechnik.

Zmýlila se. Byl to p. Asmus. A sl. Baudocheova druhého dne mu praví:

„Tedy u vás pán má právo projevit se hrubším, nežli by chtěl býti prostý dělník z Met?“

Ah, sl. Baudocheova nemá ráda elektrotechnikův a dělníků. Jistotně, příliš věří pánům. Bude dlužno vdáti ji za poručíka Sabatiera. Připojuji, abych byl přesný, že elektrotechnik opilec je také Prušák. Všichni opilci jsou Prušáci. Jaké neštěstí, že všichni elektrotechnikové a všichni dělníci též jimi nejsou!

Pan Barrès nemá rád peněz nedávno nabytých. Miluje bohatství solidní, usedlá, bohatství, která jsou urozeností buržoův.

„A potom, nesmělo se souditi o německém národě dle hrstky povýšencův, vyšlých ze svého přirozeného okrsku. V Metách, dobře viděl, byly peníze ode dávna.

— Před válkou, pane profesore, čítali jsme dvě stě milionářův a ti nebyli nadutci. Až lidé mého věku budou nebožtíky, nebude se již věděti, co zde bývalo bohatství a blahosklonnosti.

A byla podívaná zřítí pí. Baudocheovou a Kolletu honositi se dvěma sty milionářův, z nichž nebyly, a Němce, kterak uvažuje s podivem o starobylé hojnosti tohoto ušlechtilého města, kde boháč byl diskretní.

Takto Bedřich Asmus počínal cítiti velikou důstojnost Met. A nyní, když tyto dámy mluvily, netoliko se mu dostávalo lekcí gramatiky a přízvuku, ale základův civilisace.“

Hle tedy, pro p. Barrèse bohatství a cudnost bohatství tvoří důstojnost lidskou. A veliký základ civilisace, toť blahosklonnost bohatcova. Naše svědomí syndikovaných kopačův položilo jiné základy civilisace.

Buržoa svým pojetím peněz a svým kovaným vzděláním středoškolským, p. Barrès jest buržoa světa. Jeho kniha o Grecovi to dosvědčuje. Mluví o malbě jako krásná milostpaní s lorgnonem.

„Tato prsti zbavená země dojímá stejně jako nějaký Velasquez nebo nějaký Greco: i zbarvena i tak hrda. Vše hlásá neúprosnou vůli, býti krásou.“

Krásou. Krása, krásno. Měl bych za to, že ani ženy světa by se neodvážily na více.

„Fotografie není s to sdělití city, jež v nás probouzí, díky těmto tónům světla a karmínu, tato komposice zároveň nejelegantnější i nejmohtnější.“

Jaká určitost, jaké přenesení řeči malířské v řeč literární!

Ale jsou i lepší věci:

„Tato nádherná výstřednost obrazu naskrz intelektuelního.“

Obraz intelektuelní! Utrhal jsem na cti p. Barrèsovi, kritiku umění. Netoliko dovede mluvit o malbě mezi lidmi světa. Dovede mluvit o ní s p. Charlesem Moricem.

Jeho kompetence technická rovná se jeho citu pro „intellektualnost“ malby:

„Greco po všechn svůj život užívá prostředkův uměleckých, které Tintoretto mu vložil do rukou. Jaké poučení ubohým umělcům nevědomým a na rozumu popleteným, již věří, že zanedbávajíce tradice...“ atd.

Opovažuji se ještě doufati, že p. Barrès nikdy neviděl ani reprodukce na pohlednici z Greca nebo z Tintoretta.

Nechci naléhati na historické výklady p. Barrèsovy. Zamazují k nepoznání pokyny z úvodu ke katalogu:

„Máme volno mysliti si jej jako dědice staré civilisace hellenské, nebo přijmouti, že zmohutněv uprostřed podívaných Islamu...” atd.

Ah! kterak se podivuji školní vzdělanosti p. Barrèse. Po celý svůj život bude dělati úkoly. Jeho dílo jest na samém základě rozprav školních. List Racineův Boileauovi, by mu podal výklad o svém pojetí tragedie. List La Fontaineův, kde vysvětluje, že bajka jest širou komedií... atd. Vložili bychom do péra Racineova nebo La Fontaineova všechny abstraktní obecnosti, obsažené v našich příručkách. Všickni mladí buržoové dělali takovéhle dissertace. Ale někteří se rozhodli, že toho nechají. A rozpomínám se na myšlenku Nietzscheovu, která ku podivu padne p. Mauriceu Barrèsovi, ideologickému vůdci národův: „Ideje jsou jako statečné ženky. Nedají se mužům s žabí krví.“

Přeložil Bohuslav Reynek.

Alice Kemp-Welchová

SKLADATELKA DRAMAT Z X. STOLETÍ,
ROSWITHA, JEPTIŠKA.

V tomto věku osobní zvědavosti, zdvořile zvané psychologickým zájmem, kdy osobnosti bývají analysovány s důkladností pitevny, zdá se téměř pokoušeti se o neúspěch, snažíme-li se přivolati v paměť někoho, jehož osobnost dávno již zmizela a o němž, zdá se, žádný soudobý pisatel neučinil zmínky. O Roswitě, ženě, známe jen málo a toto málo je vybráno z jejích vlastních spisů. Jak se má za to, narození její padá do doby okolo r. 935 a její smrt okolo r. 973. Tradice praví, že měla styky s královským domem německým, jehož představitelem té doby byl osvěcený Ota Veliký. Budiž tomu jakkoli, život její pro nás počíná se, když vstoupila, nepochybně ve věku ranném, do kláštera gandersheimského. Gandersheim byl klášter benediktinek v Harzu, založený ve století devátém Liudolfem, vévodou saským, a důležitý dosti, aby opravňoval abatyši účastniti se sněmu, kteréhož práva snad nikdy nebylo použito, leda zástupcem. Pověst o jeho založení, jak Roswitha ji vypravuje v jediném rukopise svých děl,

je zvláštní krásy. Poslyšte její vlastní slova, jak vypravuje příběh :

V oné době byl blízko kláštera* malý les, obklopený stinnými vrchy, jimiž sami jsme obklopeni. A byl dále v lese malý dvorec, kde meškávali pastýři vepřů Liudolfových a v jehož ohradě za hodin nočních k odpočinku ukládali unavená těla svá až do doby, kdy nutno bylo, aby vyháněli na pastvu vepře svěřené jejich péči. Zde jednou, dva dni před svátkem Všech Svatých, tito pastýři v temnotě noční spatřili množství jasných světél planoucích v lese. A užasli vidouce to a divili se, co asi znamená neobyčejné toto vidění oslňujícího světla, prorážejícího temnotu noční svou podivuhodnou září. A strachem se třesouce zvěstovali svému pánu, co viděli, ukazujíce na místo, které ozářeno bylo světlem. A on, chtěje na vlastní oči přesvědčiti se o tom, co slyšel vypravovati, šel k nim ven před budovu a následující noci, neoddav se spánku, pilně pozoroval nezamhouřiv očí, ač obtíženy byly touhou po spánku. A po chvíli spatřil planoucí světla, četnější než před tím, hořeti zase rudým plamenem, vskutku na témže místě, avšak v hodinu poněkud časnější. A toto radostné znamení šťastné předzvěsti rozhlásil ihned, jakmile Phoebus scslal první paprsky své s nebe, a radostná novina rozešla se všudy. A nemohlo tajno zůstatí ctihodného vévody Liudolfa, nýbrž rychleji než řeč došlo k jeho sluchu. A on, pečlivě pozoruje v svatý předvečer blížícího se svátku, zdali snad ještě nějaké podobné nebeské vidění neukáže jasně, že to jest předzvěstné znamení, s četným prů-

*První osada, přenesená později do Gandershelmu.

vodem byl na stráži u lesa po celou noc. A ihned, když černá noc pokryla zemi temnotou, všude po všem zalesněném údolí, kde měl býti vystavěn velikolepý chrám, mnoho světél bylo spatřeno, která zářivým třpytem svého neobyčejného jasu rozrážela stíny lesa i temnotu noci. A po té vstavše a chválu vzdávající Bohu, všichni jednomyslně prohlásili slušným, aby místo zasvěceno bylo úctě Toho, jenž naplnil je světlem. A pak vévoda, pamětliv jsa povinnosti své k Nebi a za souhlasu drahé družky své Ody, bez odkladu rozkázal, aby stromy byly vykáceny a křoviny vymýceny a údolí úplně vyčištěno. A toto lesní místo, kdysi domov faunů a oblud, tak vymýtil a upravil pro slávu Boží. A potom, dříve než získal peníze k dílu potřebné, ihned vytyčil obrys velikolepého kostela, jak byl vyznačen září rudého světla.

Takto počata byla stavba našeho druhého kláštera k oslavě Boží. Avšak kamene vhodného ku stavbě nebylo lze nalézt v těch končinách a tak dokončení svatyně, která byla začata, odloženo. Ale abatyše Hathumoda, důvěřujíc, že všeho se jí dostane od Pána věrou, často Bohu sloužíc dnem i nocí s horlivostí svatou, vysílila se námahou přílišnou. A s mnohými ze svěřených péči její úpěnlivě prosila o útěchu rychlé pomoci s nebes, aby dílo tak dobře počaté nezůstalo nedokončeno. A najednou zpozorovala, že milost Boží, kterou hledala, byla přítomna, hotova, aby měla slitování s jejími tužbami. Neboť když jednoho dne klečela blízko u oltáře, postíc se a hroužíc se v modlitbu, vyzvána byla laskavým hlasem, aby vyšla a následovala ptáka, kterého uvidí seděti na vrchole jisté

veliké skály. A ona, přijavši rozkaz ochotnou myslí, vyšla důvěřujíc mu vším srdcem svým. A vzavši s sebou zedníky velmi obratné, spěchala hbitě, kam ji vedl dobrotivý Duch, až přišla k svatyni počaté. A tam spatřila bílou holubici, sedící na vysokém temeni právě té skály, a holubice rozeštvěvši křídla ihned letěla před ní, zmirňujíc svůj let nezvyklým způsobem tak, aby panna kráčeje se svými průvodčími, mohla následovati přímým směrem její vzdušnou dráhu. A když holubice ve svém letu dospěla místa, kde, jak nyní víme, nouze nebyla o veliké kameny, snesla se a zobákem svým bodla v půdu, kde pod hlinou byly odkryty četné kameny. A ujištěna vidouc to předústojná panna Kristova kázala svým průvodčím, aby odházeli těžkou vrstvu země a odkryli místo. A když to učinili, při čemž vysoká a vroucná zbožnost řídila dílo, veliké bohatství mohutných kamenů se ukázalo, odkud získati se mohlo všechno stavivo, potřebné na zdi kláštera již začatého, jakož i kostela. Potom namáhajíce se s radostí víc a více budovatelé chrámu, určeného, aby zasvěcen byl slávě Boží, pracovali o díle dnem i nocí.

Tak Roswitha vypravuje, jak započato bylo dílo založení nového kláštera, když vévoda Liudolf a jeho manželka již odebrali se do Říma, aby požádali papeže o požehnání a vyprosili od něho jako znamení jeho přízně nějaké svaté ostatky, aby je tam chovali. Papež dává jim požehnání své, takto odpovídá k žádosti jejich:

Byli zde kdysi dva mocní vládci — přesvatý Anastasius, jenž řídil tuto Stolicí, a jeho spoluapoštol svatý Innocenc. Tito svými službami Církvi byli nejslavnějšími po sva-

tém Petru a svatém Pavlu. S takovou péčí vznešená těla těchto dvou dosud zachována byla všemi vládci města tohoto, že nikdy nebylo dovoleno nikomu odnésti nejmenší částice z nich, a tak svaté údy jejich zůstávají neztěněny. Avšak pokud jest slušno, abych vyhověl zbožnému přání vašemu, udělím vám bez náhrady památky z obou těchto těl svatých, oddělených před vašima vlastníma očima od těchto svatých těl, zapřisáhnete-li se mně, že uctívati budete tyto ostatky v klášteře svém, o němž jste učinili zmínku, chovajíce je po všechny časy v kostele svém, kde svaté písně zpívány budou ve dne i v noci, i světlo hořící vždy bude zachováno. A z moci své apoštolské nařizujeme dle přání vašeho, aby klášter váš podřízen byl naší Stolicí, aby vymaněn byl ode vší vlády světské.

A Liudolf s radostnou myslí to slíbil a vrátil se domů s horoucně žádanými ostatky.

Rukopis, nyní v Mnichově, jenž vypravuje tento okouzlující příběh lásky a víry, byl napsán, jak se myslí, okolo r. 1000 a šťastnou náhodou zachoval se v benediktinském klášteře svatého Emmerana v Řezně, kde učenec a básník Konrad Celtes objevil jej koncem století patnáctého. Obsahuje taktéž veršované legendy, úryvek chvalořeči na císaře Otu a šest dramat. Těmto přisuzována byla taková cena, že u Albrechta Dürera, když Celtes r. 1501 vydal rukopis, objednan byl ozdobný titulní list a čelný list ke každému kusu. Těmito dramaty proslavila se Roswitha ve světě literárním; neboť ač legendy obsahují místa zajímavá a jsou podány obratně, nejsou přirozeně tak jednotny a nezrcadlí její osobnosti stejným způsobem. Ona sama

praví nám, že psala hry napodobujíc Terentia formou, ne však obsahem, a píšíc je, že měla jen přání jediné, „způsobiti, aby malý talent, nebem jí daný, pod kladivem vroucnosti vydával slabý zvuk ke chvále Boží“.

Než však začneme zkoumati její dílo, pohlédněme na život její vlastní a na život v tehdejších saských klášterech ženských.

Téměř sto padesát let před pravděpodobným datem narozením Roswitina, Sasové dotud nezkročení a bojovní, byli na konec poraženi bojovníky Karla Velikého a jako jedno ze znamení podrobení, přinuceni byli přijmouti křesťanství. Avšak podrobivše se oni ihned a se schopností připomínající ducha moderního Japonce jali se přivlastňovati si, přizpůsobovati si a přetvořovati pro svou potřebu základy civilisace, s kterou ocitli se ve styku. Tak rychlá a tak důkladná byla přeměna, že prošlo sotva století a francké království Karla Velikého, kdysi tak mocné, sklonilo se před statečnými Sasy, na něž přešla vrchní moc. Náčelník jejich zvolen byl králem Němců a asi za padesát let král jejich, Ota Veliký, korunován byv v Cáchách, dřívějším středisku francké vlády, dostal od papeže v Římě korunu císařskou. Toto přemístění střediska politického následováno bylo ovšem úplným přemístěním středisk uměleckých. Obě tyto stránky života pěstoval Ota se silným osobním zájmem — vybudování jeho říše a podporování umění šlo ruku v ruce. Kromě toho těsnými svazky s Itálií a s Východem a prvkem klasické tradice, uvedeným nevyhnutelně takovými svazky, umění dostalo se zvýšeného povzbuzení a přízně. Mniši z Východu objevovali se v klá-

šteřích. Učenci a umělci byli povoláváni z Itálie a Cařihradu. Počet a vliv jejich vzrostl, když syn Otův, pozdější Ota II., pojal za manželku Theophano, princeznu řeckou, která přivádějíc mnoho krajanů ve své družině, dbala přenést ve svůj německý domov něco z učenosti a skvělosti dvora byzanckého. Řezba ze slonoviny na památku tohoto sňatku jest příkladem díla některého umělce byzanckého v jejích službách, kdežto desky Evangelia svatého Emmerana (nyní v Mnichově), drahokamy posázené a pracované ve zlatě, ukazují, jak vysoké úrovně dospělo zlatnické umění doby vlivem zmíněným.

Místo, které si zachovalo ve formě nejrozmanitější a nejsoustřednější stopy této vlny uměleckého vývoje, jež prošla tenkrát Německem, jest snad Hildesheim. Toť zde zajímavé, poněvadž biskupové hildesheimští byli zvláště určeni, aby vykonávali obřad svěcení jeptišek v Gandersheimě. Nezdá se sice pravděpodobným, že by Roswitha byla mohla viděti nadaného biskupa hildesheimského Bernwarda, jenž sám byl malířem a tvořil díla mosaiková a kovová, ačkoli vzhledem k nejistotě data její smrti — kronikář jeden klade ji až teprve k r. 1002 — jest přece možno, že tomu tak bylo. Bernwardovo vědění a jeho umělecká povaha upoutaly pozornost princezny Theophano, jež ustanovila jej pěstounem syna svého, chlapce-císaře Oty III. Poznav takto četné dary, podávané při zvláštních příležitostech mladému císaři řeckými a východními knížaty, jakož i „Skoty“ (t. j. irskými misionáři a vystěhovalci, usazenými v Německu) a vzav s sebou ke dvoru ze školy umělecké, zřízené v jeho paláci v Hildesheimě, schopné a na-

dané mladíky, použil těchto vzácných a krásných darů k povzbuzení studia různých umění. Žáci taktéž provázeli ho, když se vydal dále za studiem, neboť praví se o něm, že nebylo umění, o které by se byl nepokusil, i když nepodařilo se mu dosáhnouti dokonalosti.* Hildesheim stal se takto slavným jako středisko působnosti umění, zvláště kovodělného, a zůstal jím až do konce středověku. Po uplynutí téměř tisíce let výsledek prací tohoto preláta-umělce a jeho žáků snad jest ještě takořka v původním stavu. Vedle bohoslužebných knih ozdobených drahokamy jsou tam kalichy, kaditelnice, zlatý kandelábr, kříž posázený drahokamy, zhotovený, ne-li částečně jím samým, tedy aspoň pod jeho dohledem. Vchod do katedrály je zdoben bronzovými, jemně pracovanými dveřmi, napodobenými snad dle dveří chrámu svaté Sabiny v Římě, jimž samým přikládá se původ východní,** a v příční lodi zdvihá se sloup zdobený bronzovými relíefy ze života Kristova, vytvořený asi biskupem buď po jeho pouti do Říma r. 1001, když uviděl sloup Trajanův, nebo, jak hádá nový spisovatel, dle sloupu s obrazy boje Jupiterova s giganty v římském Porýní.***

Jsme v pokušení připomenouti jiné kněžny, jichž sňatky, ba jichž osobnosti měly vliv na umění a literaturu, však dvě nechť stačí nám — jedna, krásná a vzdělaná Anna Česká,**** žena Richarda II., jejíž svatební družina ve skutečnosti byla malým dvorem osobností literárních a umě-

*Thangmarus „Vita Sti Bernwardi“, Migne, Patrol. Lat. 140, col. 397.6.

**Michel, Histoire de l' Art, 1905, Tome I. i. p. 258.

***Journal of Roman Studies, vol. I. part. I., 1911. článek E. Strongův, r. 24.

****Dcera Karla IV.

leckých; druhá, skvělá Valentina Visconti z Milána, švakrovná krále Karla VI. francouzského, jejíž vliv ve věcech umění a literatury v době, kdy Anglie a Francie byly tak úzce spojeny, samotén činí ji zajímavou pro nás.

Však jaký vztah, možno tázati se, měl život dvorský k životu jeptišky Roswithy v klášteře gandersheimském? Abychom zodpověděli tuto otázku, třeba připomenouti si stručně postavení prvních klášterů a zvláště saských. Mnohé z nich založeny byly králi a v náhradu za jisté výsady zavázány byly vydržovati krále a jeho družinu, kdykoli na cestách tam přišel. Takové pobyty přinášely ovšem poctěnému domu hojnost politického, rozumového a jiného poučení. Kromě toho abatýše takového domu, většinou žena z vysokého rodu a vlivná, přicházela ve svém postavení jako vládce území, stejně jako kláštera, v přímý styk se dvorem a s politikou. K jejím právům svrchovanosti pojily se tytéž výsady a povinnosti jako u jiného feudálního pána. Poháněla před své soudy, kde zastupována byla plnomocníkem, a když vypověděna byla válka, bylo jí postavení předepsaný počet oděnců. V některých řízeních vliv její byl všemocný, dokonce i v záležitostech říšských, a vztahoval se též k věcem sociálním a literárním. Roswitha vypravuje nám, jak velice ona sama zavázána byla dvěma po sobě následujícími abatýši, pod jejichž řízením žila, za nabádání, poučování a povzbuzování v literárním díle.

Kláštéry v Sasku, jako mnohé i jinde ve století X. a XI., byly středisky kultury na způsob kolejí opatřených nadáními. V některých z nich ženy přebývaly trvale a vedle svých cvičení náboženských věnovaly se vědě a uměním,

neboť Církev středověká stejně dbala o rozum jako o duši. V jiných neskládaly se sliby neodvolatelné a vyskytlo-li se přání nebo nutnost, obyvatelce bylo volno vrátiti se do světa. V jiných zase, ač pobyt byl trvalý, krátká dovolená poskytnuta byla abatyší čas od času a jeptiška směla cestovati se svými přáteli nebo navštívit některý sesterský klášter. Avšak v Gandersheimě řehole byla přísná a jeptišce, složivší jednou sliby, zůstatí bylo ve zdech klášterních. Leč i takto život byl tam snad méně obmezen než na mnohém hradě, kde mužové věnovali se válce a honbě, a ženy nuceny byly přísti, vyšívati a vyprávěti, neboť odvážití se ven mimo hradby spojeno bylo s obtíží a někdy s nebezpečenstvím. I když byly některé jevily zájem o čtení a rády by v myšlenkách se odebraly do jiných míst a časů, k rukopisům dostatí se bylo obtížno a k tomu nákladno. Zcela jinak bylo v klášteřích. V nich ženy obcovaly se sobě rovnými, s kterými vyměňovati mohly své myšlenky, a knihovna byla dobře opatřena rukopisy spisovatelů klasických i křesťanských. Jednou z prvních starostí svatého Benedikta při každém nově založeném domě bylo sestavení knihovny. Tak v uctivosti držána byla tato tradice a tak vytrvale jí dbáno, že stav kláštera jakožto střediska učenosti odhádován byl jeho bohatstvím rukopisů. Kromě spousty opisování, jež takové soupeřství způsobilo, bylo třeba illuminovati, studovati a připravovati pro bohoslužbu noty, cvičiti zpěvy a sbory a věnovati potřebný čas tkaní a vyšívání — části to výchovy každé ženy. Tkáti bylo třeba v každém klášteře, aby se pořídil oděv potřebný pro jeho obyvatele, a veliké a často pečlivě vypracované čalouny,

jichž se užívalo k zakrytí stěn. Vyšívání však nebylo pouhým zaměstnáváním, ba ani řemeslem, nýbrž v pravdě uměním. Malý počet vzorů dosud zachovaných dává nám pojem o jakosti díla, kdežto staré inventáře dosvědčují jeho množství. Illuminované rukopisy Evangelíí a Apokalypsy vypůjčovány byly z královských sbírek a jejich miniatury byly napodobovány jehlou a hedvábím k ozdobě rouch a závěsů oltářních. V Gandersheimě pak, jak jsme již řekli, nahodilé návštěvy knížecích poutníků přinášely zájem a zábavu z vnějšího světa. V takovém ovzduší Roswitha trávila své dny.

Z díla jejího veršované legendy zdají se nejraději jejím pokusem. V nich, ač založeny jsou hlavně na dobře známých námětech, Roswitha ukazuje mnoho původnosti v líčení. Ač netřeba jimi se zdržovati, letem poukážeme na dvě z nich — Umučení svatého Pelagia v Cordově a Pád a obrácení Theofilovo — jelikož látka jejich má i dnes pro nás cenu. Jedna nás zajímá, poněvadž vypravujíc, že příběh byl jí vylíčen očitým svědkem umučení r. 925 (Acta SS. Jun. V.), ukazuje, že bylo spojení mezi oním velikým intelektuálním střediskem, Cordovou, a Německem, fakt, jenž jistě měl značný vliv na umění a literaturu; druhá, že jest příběhem, z něhož vyvinula se legenda o Faustovi.

Po těchto legendách vracíme se k její chvalořeči na císaře Otu. Zahazuje ji přiznáním, jak zavázána jest abatyši Gerberze, neteři Oty Velikého, že jí pomáhala v literárním jejím díle svým vyšším věděním a že jí dávala potřebné poučení o činech králových. Potom skromně přirovnávajíc své duševní rozpaky a strach při vstupu v látku tak roz-

sáhlou k pocitům člověka, jemuž projíti jest lesem v zimě, kdy sníh zavál stezku, několika slovy kreslí nám věrně lesnaté okolí kláštera. Její báseň — neboť tím skutečně jest — líčí pak spíše osobní dějiny tohoto panovníka a jeho předchůdců, než události veřejné, a takto má cenu více pro své kvality básnické než historické. Ale jedna epizoda, malebná ve svém zvláštním podání a zajímavá historicky, poněvadž její vzrušující podrobnosti jinde se nevyskytují, zasluhuje si zmínky. Točí se kol Adelheidy, mladé a krásné vdovy po Lotarovi, králi lombardském. Zajata byvši jeho nástupcem, násilníkem Berengarem, uvězněna jest na hradě u jezera gardského a ohrožována nuceným manželstvím se synem svého utiskovatele. Tato hrozba, zdá se, naplňuje ji silou nadlidskou. Vzporujíc všem obtížím a nebezpečenství dokáže to, že vykope postupně tajný východ měkkou zemí a náhle octne se na svobodě. Právě svítá. Ale jak užítí svobody, dříve než její strážcové se probudí a objeví její útěk? Rychle jest rozhodnuta. Však necht vypravuje Roswitha sama:

Jakmile černá noc ustoupila soumraku a nebesa začínala blednouti před paprsky slunce, ostražitě skrývajíc se v osamělých slujích tu putuje lesy, tu tají se v brázdách mezi zralými klasy Cereřinými, až noc vracejíc se, oděna v obyčejné své šero, opět zahaluje zemi v temnotu. Pak znova horlivě pokračuje v cestě nastoupené. A strážcové její, nenalézajíce jí, třesouce se oznamují to důstojníku, pověřenému střežením paní. A on, proniknut až do srdce hrůzou velikého strachu, vydal se s četným průvodem, aby pilně pátral po ní, ale když nenalézal a nemohl také vyzvědět,

kam vznešená královna obrátila kroky své, pln strachu, podal zprávu o věci králi Berengarovi. A ten rázem vzplanuv hněvem neobyčejným, ihned rozeslal své lidi na všechny strany do okolí, rozkázav jim, aby nepřehlédli žádného místečka, nýbrž pečlivě aby prozkoumali každý úkryt, aby snad královna nebyla v některém skryta. A on sám následoval s oddílem srdnatého vojska, jako by chtěl napadnouti nepřítele v bitvě. A chvatně šel svou cestou právě tím obilním polem, v němž paní, již hledal, skryta byla v překlونěných řádkách obilí, chráněna perutěmi Cereřinými. Sem a tam vskutku prošel zrovna místem, kde ležela, stísněna strachem nemalým, a ačkoli snažil se napřaženým kopím rozdělití obilí kolem, přece neobjevil té, již skrývalo milostí Kristovou.

Z chránícího žita Adelheida uniká a po namáhavém putování dostihne hradu Canossy, opevněného sídla hrabat toskánských. Kdo navštívil tento hrad, nyní zbořený, asi dvacet mil od Parmy, pamatuje se na úzkou cestu mezi skalami porostlými ostružinníky, jež vede k jeho vzdušné výši. Vzhůru po této strmé stezce spěchá královna, obávajíc se každého prodlení a nachází vlídné přijetí a ochotnou pomoc. Hrabě stane se jejím obhájcem a dovolává se v její prospěch císaře Oty. Tento, těše se ze záminky pro sledování svých zájmů v Itálii, sestoupí se svým vojskem do lombardské roviny, pojme za manželku Adelheidu a dosáhne formálního postoupení tak zvaného království Italského od Berengara a jeho syna, jichž moc se rozplynula v marných pokusech ovládnouti své vasaly.

Jímavé vypravování Roswitino doplněno jest živě poda-

nou zprávou, zachovanou svatým Odilonem, opatem clunským, přítelem a kdysi zpovědníkem královny Adelheidy. V ní nám praví, že kaplanu královninu Martinovi podařilo se, když Adelheida byla vězněna ve hradě u jezera Gardského, udělati otvor do zdi, jímž protáhne se královna i její služka, přestrojené za muže. Nepodává epizody o úkrytu v žitě, ale líčí jiné stejně vzrušující dobrodružství. Vypravuje nám, jak na útěku před svým pronásledovatelem do útočiště canosského prchající zabřednou do bažiny. Z jejich nebezpečného postavení vysvobodí je po dvou dnech rybář, jenž jde blízko kolem a slyše úzkostlivé volání přijde jim na pomoc. Zachránce jejich vida je zesláblé hladem a zimou, rozdělá oheň křemenem, který nosí ve svém tlumoku, a upeče trochu drobných ryb, jediné jídlo, kterého jim může poskytnouti. Znova vydají se na cestu a dorazí nakonec do Canossy. Ale sotva jsou vpuštěny, obklopen jest hrad přelstěným a rozzuřeným Berengarem. Rytíř přinášející zprávu od císaře Oty, slibující vysvobození, pokouší se dostat do hradu, avšak vida to nemožným pro nepřátelská vojska, utábořená kolem, připevní list k šípu a vystřelí jej přes hradbu. Silná moc, vyslaná Otou, jest na blízku a rychle zažene nepřítele na útěk. Adelheida jest vysvobozena a vedena s jásotem do Pavie, svého věrného města, které před tím otevřelo brány své císaři, a ona a císař vítězoslavně vstoupí do města. Mnoho bylo napsáno o vznešené Adelheidě, však nejraději by snad viděla, aby byla připomínána chválou svého zpovědníka — svatého Odilona —, že nikdy nezapomněla laskavosti a nevzpomínala urážky.

V duchu zcela rozdílném od své chvalořeči na císaře Otu, psala Roswitha svá dramata. Strach a rozpaky jí již neovládají. Ač pokorně prosí čtenáře, aby „neopovrhl těmito tony vyluzovanými z křehké třtiny“, nemá pochybností, neboť cítí, že v tom jest její poslání. Vykládá důvody, proč užívá formy dramatické a vybírá si Terentia za vzor. Jsou mnozí, praví — a nevyjímá úplně ani sebe, — kteří oklamáni jsouce půvabným slohem klasiků, dávají jim přednost před spisy náboženskými, kdežto jsou i jiní, kteří, ač celkem zavrhnou díla pohanská, dychtivě pročítávají poetické výtvary Terentiovy pro zvláštní krásu jeho jazyka. Dále vyslovuje naději, že snažíc se napodobiti jeho způsob a při tom dramatisujíc legendy, určené, aby poučovaly, přivede snad čtenáře k tomu, aby obrátil se od „bezbožného obsahu jeho děl“ k rozjímání o ctnostném životě. Osmělena touto zbožnou nadějí, neleká se Roswitha žádných obtíží ani podrobností, podrobností, které snadno mohly působiti jí rozpaky a které prozrazující znalost světa vyvolaly otázku, zda složila sliby tak záhy, jak bývalo zvykem. Tato starostlivost Roswitina o blaho křehkých a příliš lidských lidí připomíná, jak svatý Bernard za nějakých sto padesát let zavrhoval všecko umění sochařské v kostele nebo v klášteře, pravě: „Lidé čtou s větším potěšením, co vytesáno jest v kamenech, než co psáno jest v knihách, a raději by hleděli celý den na tyto podivné výtvary, než aby rozjímali o Písmě svatém.

Tvrdilo se, že klasické divadlo pokleslo a vymizelo, když křesťanství stalo se všemocným v Evropě, a že moderní divadlo patrně vzniklo ve století XII. z obřadů církevních

a nedlužilo minulosti ničeho. Avšak ani příroda ani umění nepostupuje takto leda pro naše nepronikavé mysli. Po pádu říše římské a následujícím po něm rozvratu společnosti klasická civilisace ponenáhlu ustupovala v bezpečí řeholí, hledajíc přístřeší a ochrany jako rozvrácené lidstvo. V takovém tichém ovzduší bylo latinské drama, ač zavržené v podstatě, pěstováno a v oblibě chováno jakožto pomůcka k vycvičení slohu. Roswitiny hry byly snad, jak řečeno, posledním paprskem klasického starověku, leč je-li tomu tak, byl to paprsek jako ohnivý sloup, silný dosti, by vedl temnou nocí feudalismu do nastávajícího dne.

Byly-li její dramatické pokusy osamělým zjevem nebo nebyly, zůstatí musí nerozhodnuto, jest však odůvodněno se domnívati, že každé dílo, zachovavší se do dnešního dne, jest jen ukázkou z mnoha jiných téhož druhu, jež zmizela průběhem času. Buď jak buď, vše co jim připisujeme kromě jejich vnitřní ceny a zajímavosti jest, že pomáhaly zachovávat souvislost v tradici dramatu. Postupné hnutí v Církvi k propracovanosti v jejích obřadech, jež se začalo ve století IX., — hnutí, které vedlo ke zdramatisování Mše, z čehož se vyvinulo drama liturgické a na konec hry mirakulové, — bylo hnutím lidovým. Lidu neznalému latiny, milujícímu však představení, poskytovalo poučení a zábavy zároveň. Roswitha zase psala zjevně pro svět literární a majíc na zřeteli zvláštní cíl vzhledem k tomuto světu. Vytkla si dosáhnouti tohoto cíle jako její mistr slohu, Terentius, který sám mířil k vysokému ideálu umělecké dokonalosti a o němž bylo řečeno, že zvěčnil umění a genia Menan-

drova zrovna jako ryjec zvěčňuje kresby velikého malíře, jehož díla zatím vzala za své. Avšak přes kouzlo slohu, o něž se snaží, a ač jest básnířkou od přírody, kusy její projevují práci spíše mravokárce než umělce, neboť ač krása ji okouzluje mimochodem, její cíl jest pravda mravní a tomu vše ostatní musí ustoupiti. Kdybychom chtěli viděti krásu svatosti, jak ona ji viděla, bylo by nám vstoupiti v duchu do svatyně jejího myšlení a cítění, zrovna jako cestovateli, stojícímu vně prostého cihlového vnějšku hrobu Gally Placidie v Ravenně, jest vstoupiti dovnitř, chce-li poznati krásu tam uchovanou. „Il faut être saint, pour comprendre la sainteté.“

Námět, jenž ovládá její obzor, jest cudnost. Podáván jí s úmyslem didaktickým, přechází ve spor mezi křesťanstvím a pohanstvím — jinými slovy mezi cudností a vášní, — v němž křesťanství vítězí cností ženy. Při tom však Roswitha ani nezavrhuje manželství ani nehájí veskrze celibátu. Doporučuje toliko stav svobodný jako blaženější. Leč i takto cítíme, že pod jejím šatem jeptišky bije srdce soucitné ženy, jejíž citové sebevyjádření jest jen zmírněno ideály jejího času a jejího okolí.

Jiný důležitý prvek, který třeba uvážiti v jejích hrách, jest úloha, kterou přiděluje nadpřirozenu. Nemožno jest rozvíjeti charakteru s jakousi nepřetržitostí, když nadpřirozeno jako nějaký meč Damoklův visí stále nad hlavou, hotov spadnouti kterékoli chvíle a odděliti příčinu od účinu. Takovým mečem byla pro Roswithu přítomnost Boží. Když toho vyžaduje její plán, uvede zázrak, přeměňující povahu nějakou obratem ruky a způsobem, jak by

nedokázal žádný vývoj, v povahu zcela rozdílného rázu. Avšak jejímu posluchačstvu takové rozuzlení bylo asi zcela uspokojujícím. Náhlé změny a obrácení u ní odrážejí jen myšlenky, jimiž ovládány byly mysli jejích vrstevníků, kteří Boha viděli více v odchylkách než v projevech zákona a pořádku.

Byly hry její kdy hrány? K této otázce nelze dáti odpovědi určitě, jelikož se dosud nenašla zpráva o jejich provozování a nejlepší kritikové se rozcházejí v této věci. Soudíme-li však dle analogie, nezdá se býti důvodu, proč by nebyly bývaly provozovány. Známe, že již v V. a VI. století mniši hráli Terentia, pravděpodobně v nějaký slavnostní den nebo před svými žáky jako způsob poučování a bezpochyby hry Roswitiny byly také provedeny při zvláštních příležitostech, jako když císař meškal v Gandersheimě nebo při biskupské visitaci. Již to, že byly psány latinsky, v literárním jazyku doby, samo sebou, i kdyby jejich náměty byly se obracely k lidu, bylo by zachránilo jejich provedení, vyjímaje před malým počtem vzdělců. Kdybychom si chtěli představit provedení některé z nich jejími družkami-jeptiškami v kapitulním domě nebo snad v refektáři, musí to býti před biskupem a jeho duchovenstvem a možná také některými členy císařské rodiny a pány a paními dvora. Jak osvěžující zábavou bylo asi této vybrané společnosti, když viděla se unesena v ovzduší poesie a vášně, hnutí a barvy, na místě střízlivosti vyvolané ztrnulými liturgickými dramaty, která asi tvořila obvyklé vyražení. Takovým dramatem byly „Moudré a pošetilé panny“, zvláště oblíbené starosvětské dramatické cvičení, jež

se podávalo ženskému pohlaví jako druh posilujícího léku, od něhož očekávalo se, že vzbudí duše dřímající nebo pobádá k dalšímu úsilí ty, které nedřímaly. Pro nás hlavní zájem je v antifonickém uspořádání dialogu, v němž můžeme stopovati první zárodky charakterisace, a v hudbě, jejíž refrainy obsahují první nápovědi, pokud víme, zásady „leitmotivu“, zásady dovedené k nejúplnějšímu rozvoji Wagnerem. Ačkoliv nejranější rukopis hry známý je ze století XI., dialogy a refrainy její jsou dokonalé, leč tak prosté, že se nezdá neodůvodněným, soudíme-li, že forma hry byla dobře známa buď prostřednictvím jiného rukopisu nebo ústním podáním. Jest to jen lehké rozvedení elegie v dialog, jež bylo provedeno r. 874 při pohřbu Hathumody, první abatyše gandersheimské. Tento dialog jest veden mezi jeptiškami žalem sklíčenými, které mluví sborem o své ztrátě, a mnichem Wichbertem, jenž vystupuje jako těšitel. Ačkoli forma jeho je liturgická, námět jeho opravňuje považovati jej za nejstarší známé středověké dílo dramatické, jež se zachovalo.

Z dramat Roswitiných tři, zdá se, vynikají jako zvláště jímavé — *Abraham*, *Callimachus* a *Paphnutius*. Všecka jsou více méně sláтанá upravení legendových trosek starověkých. První vzala Roswitha nejspíše z latinského překladu řecké legendy ze IV. století.* Ačkoli neprojevuje původnosti žádné při vypracování děje, nýbrž pečlivě drží se textu — tak velice, že místy prostě přepisuje, — ukazuje svůj instinkt umělecký jakož i psychologický, koncentrujíc hlavní věci a tím proměňujíc skladbu spíše roz-

* Migne, Patrol. Lat. LXXIII.

vláčnou v ostrý obraz. Jemné rysy, citovost a dialog tak patetický a tak věrně přirozený, činí toto drama skutečně jejím kusem mistrovským a hodným místa vedle delikátních a dramatických miniatur doby. Děj v několika slovech jest tento: Svatý muž, jménem Abraham, zanechal života v samotě, aby pečoval o svou mladou osiřelou neteř. Po několika letech vlákána jest do domu špatné pověsti. Asi po dvou letech strýc její, vypátrav její pobyt, rozhodne se vyměnití svůj poustevnický šat za oděv muže světa a jde do onoho domu v podobě milovníka, aby měl příležitost promluvit s neteří o samotě. Ona ho ovšem nepoznává ve změněném obleku a když na ní chce políbení, vezme jej kolem krku a náhle ucítí zvláštní vůni. Rázem nastane s ní změna. Vůně připomene jí její dřívější neposkvrněný život a slzy naplní její oči. Ve vhodném okamžiku strýc dává se poznati a ukazuje jí laskavými slovy soucítu a povzbuzení, že hřích jest lidstvu přirozený a zlem že jest setrvávat v něm, vezme ji zpět k sobě, aby začala znova prostý dobrý život.

Druhá hra vypravuje příběh vzatý z apokryfických Skutků apoštolů, položený do prvního století. Callimachus, mladý pohan, zamiluje se do mladé ženy vdané, křesťanky. Ona umírá a pohřbena jest téhož dne. V noci jde Callimachus k hrobu a s pomocí otroka vykope mrtvolu. Drže ji v náručí a těše se z objetí, odepřeného mu za živa, náhle klesne mrtev. Zrána manžel a svatý Jan přicházejíce na hřbitov, aby se pomodlili za její duši, vidí vyloupený hrob a dvě mrtvá těla. Svatý Jan na rozkaz Kristův, jenž objeví se jen na okamžik, navrátí je oba životu a přive-

de k pokání mladého muže, jenž v dalším polepšení svých mravů stane se křesťanem. Tento pouhý obrys jest podán, aby se naznačily podobnosti mezi prvním náčrtkem toho druhu dramatu vášně a mistrovským kusem tohoto druhu, Romeem a Julií.

Mnohá místa v kusech Roswitiných připomínají nám Shakespeara, avšak není možno probírat, je zde přiměřeně a nezdá se to ani potřebným. Není, proč by Shakespeare nebyl viděl tištěné sbírky jejích dramat. Zdá se, že on, jako Dante, měl moc získávati látku z každého možného pramene, a nemělo by se zapomínati, jakou sensaci způsobilo, když Celtes vytiskl r. 1501 rukopisy Roswitiny. Avšak na druhé straně podobnosti, které pozorujeme, jsou snad pouhou náhodnou shodou, nebo jak jest ještě pravdě podobnějším, podrobnosti tu i tam byly snad majetkem všeobecným, podávaným dále od generace ke generaci.

Ve své hře o Pafnuciovi užila Roswitha vypravování, vzatého z „Historia Monachorum“ od Rufina, vrstevníka svatého Jeronýma, který procestoval Palestinu a Egypt, aby navštívil poustevníky pouště. A zmínka na počátku zprávy Rufinovy o hudebníku, který vypravuje, jak se odebral v poustevnu, aby změnil harmonii hudby v harmonii ducha, patrně vnukl jí úvahu o hudbě a harmonii, upravenou asi dle spisu Boethiova „De Musica“. V této úvaze spočívá hlavní zajímavost kusu, poněvadž nám dává jakýsi pojem o rozumné činnosti žen v klášteřích X. století. Hra začíná se výjevem v pravdě středověkým, — disputací mezi poustevníkem a jeho učenníky o otázce harmonie mezi duší a tělem, vyvolanou nedostatkem jejím v

životě kurtisány Thais. Taková harmonie měla by býti, praví svatý muž, neboť ač duše není smrtelná jako tělo, aniž tělo duchové jako duše, poznáme, sledujeme-li metodu dialektiků, že takové rozdíly nečiní oboje nevyhnutelně neharmonickým. Harmonie nelze utvořit z prvků stejných nebo stejných tonů, nýbrž jediné správným uspořádáním nestejných. Tato diskuse o harmonii přirozeně vede k diskusi o hudbě, která je rozdělována dle spisovatelů, o této věci tehdy uznávaných, na tři druhy — nebeskou, lidskou a instrumentální. Hudba byla ve středověku k účelům dialektickým probírána v souhlase s teorií Pythagorovou, jak ji Cicero vykládá ve svém „Somnium Scipionis“, jenž vylíčil osm obíhajících sfer nebeských — neboť země stojí pevně — jako by tvořily úplnou hudební oktávu. Taková nebeská hudba tvoří jádro v obsahu Roswitiny hry, kdežto hudby země jen se dotýká. Jest otázka, proč neslyšíme této hudby sfer, když existuje? Odpověď k tomu zní, že někteří myslí, že tomu tak pro její nepřetržitost, jiní pro hustotu ovzduší a jiní zase, že objem zvuku nemůže proniknouti úzkým otvorem lidského ucha. A tak důmyslným usuzováním hudba nebeská často byla potlačena hlukem země. Dante v Ráji pozdvihl myšlenku znova se země na nebe a oděl ji v bohatství skvělých obrazů. Však Shakespeare je to, jenž kouzlem několika slov dal myšlence nesmrtelnost:

There's not the smallest orb which thou behold'st
But in his motion like an angel sings,

— — — — —

Such harmony is in immortal souls ;
But whilst this muddy vesture of decay
Doth grossly close it in, we cannot ~~hear~~ it.* *hear*

Posuzující dramatické dílo Roswitino budmež pamětlivi toho, že obávajíc se v pravém duchu středověkém zne-
světiti to, co uctívala, dovoluje si jen malé volnosti s le-
gendami, které dramatisuje. Nicméně, jak bylo řečeno,
ukazuje občas v psychologických rysech schopnost pro
původnost zcela neobyčejnou pro svou dobu a pro litera-
turu klášterní. Přece však její hry vyjadřují jen velmi ma-
lou část stupnice tonů lidských citů a zkušeností, zrovna
jako její život byl prožíván v intelektuálním světě úzkém
s hlediska dnešního nebo s hlediska velké intelektuální
doby starověku. Mnohé příčiny k tomu přispívaly. Intelek-
tuelně křesťanský svět klesal, když pohanství zatlačováno
bylo křesťanstvím, kteréž zatlačování nikterak nebylo ú-
plné za času Roswitina. Ovšem toto křesťanství rodící se
bylo nesrovnalé s mnohým z intelektuálního života starého
světa, co bylo buď neoddělně spojeno s pohanstvím nebo
podstatně protináboženským. Majíc úkol položit znova
základy výchovy, politiky a mravnosti, bylo nuceno zapu-
stiti kořeny a upevněno býti na intelektuálním poli po-
měrně úzkém, jehož mezníky postupně měly býti strženy,
někdy násilím.

* Není nejmenšího tělesa nebeského, jež vidíš, aby ve svém po-
hybu nezpívalo jako anděl... Taková harmonie jest v duších ne-
smrtelných ; však poněvadž tento blátivý šat rozkladu hrubě jí svírá,
nemůžeme jí slyšetl.

Čas jako čočka nějaká, jež zjasňuje naše vidění, činí lehkou prací kritisovati a odsuzovati fasi náboženského života, jež snaživši se uklidniti a zjemniti existenci, byla určena zmizeti za změněných okolností civilisačních. My lidé dneška honosíme se širším rozhledem v životě a vyšším pojetím povinnosti, vyjádřeným životy věnovanými práci veřejné, jakožto nezbytnému doplňku ctnosti soukromé. Leč chceme-li spravedlivě posuzovati tento věk rozjímání a víry uvnitř zdí klášterních a vše, oč se usilovalo, třeba že činěno bylo omylně a nedokonale, jest třeba, abychom si představili, co nejlépe můžeme, život vně těchto zdí. Jeden z našich básníků živě nám jej vyjádřil mluvě o životě člověkově jako vytvořeném z „celých století bláznovství, hluku a hříchu“. Tak trpký život byl tehdy a i později, že ve století XIII. a XIV., kdy mysticism si získal mnoho následovníků, polohlasným přáním mnohých zbožných duší byl věčný klid, i za cenu osobního zničení.

„Prosté ticho.“ „Věčné mlčení.“ To jsou slova, jež plynou k nám stoletími jako ozvěny ze znepokojených, toužících srdcí. To jsou slova, jež nám dávají klíč k porozumění volby povolání u středověkých žen. Duševní potřeba harmonie a míru byla asi veliká, praktická snad ještě větší neboť v jejím vyplnění našla duševní své dovršení.

Z knihy ŠEST STŘEDOVĚKÝCH ŽEN přeložil J. S.

W. B. YEATS

Z KNIHY »VÍTR V SÍTI«

SRDCE ŽENINO

Ó nač mi komůrky jsou těsné stěny,
jež modlitbami, pokojem jsou naplněny;
ven vyprosil mne, jest tu tma,
vedle jeho prsou lehla prsa má.

Ó nač mi péče matčiných rad,
nač domek, v němž milo a teplo je;
mých vlasů temnotný sad
nás od hořké bouře ukryje.

Mé vlhké oči, vlasů záclono,
již neznám života a smrti sil,
mé srdce k teplému si srdci ulehlo,
můj dech se s jeho dechem pomísil.

PÍSEŇ PUTUJÍCÍHO AENGA

V háj odešel jsem lískový,
neb oheň v hlavě mi plál
a sřízl a sloupal prut lískový
a jahodu na nit přivázal;
a bílí moli když vzlétali,
jak moli hvězd plál kmit,
vrh jahodu jsem do proudu,
pstruh stříbrný se chyt.

Jej položiv si na zemi
chtěl dmychnouti jsem do ohně,
leč prasklo cosi na zemi
a kdosi jménem volal mě:
já spatřil dívku zářící
květ jabloňový ve vlasech,
jež volajíc mne prchala,
a prchla v povětrí jak vzdech.

Ač sestárnul jsem, putuje
v kraj roklin, v země hornaté,
chci najíti, kam odešla,
rty zlíbati, vzíti ji za ruce;
trav projíti pestrý šat,
chci trhati do konce života
stříbrná jablka měsíce
a zlatá jablka sluneční.

VOJ POVĚTRÍ

O'Driscoll vyplašil zpívaje
divokou kachnu i kačera
z vysokých sítin košatých
smutného Hartského Jezera.

Zelené síti zřel černat se,
zřel téci proudy tmy,
snil o velikých vlasech černavých
Brigitty, svojí nevěsty.

Uslyšel sně a zpívaje
pištce pískati střed skal
a nikdy nepískal tak truchlivě
a nikdy tak vesele nepískal.

Zřel jinochy a děvčata,
jak na planině tančili,
v nich Brigittu, svou nevěstu,
zrak měla smutný a veselý.

Kol něho kroužili tančící,
mluvil mu sladce mnohý z nich,
muž dal mu vína rudého
a děvče chlebu pšeničných.

Za rukáv vtáhla jej Brigitta
si mimo veselý rej
a k starcům s vyschlýma rukama,
řkouc: „S nimi v karty hrej“.

Jsou kouzla v chlebu i ve víně,
duchové povětrí byli;
sedl si, v snu si pohrával
tmavými pletenci chvíli.

I s veselými starci hrál,
zel netušil a neštěstí,
až kdosi v tanec chopil se
Brigitty, jeho nevěsty.

Ji v náruči si odnesl
muž nejstatnější z všech,
hrud', paže mu se nořily
v tmu vlasů jako v mech.

O'Driscoll karty zahodil,
a přešel ho všecek sen:
mládenci, starci a děvčata,
vše dým byl svátý jen.

Leč slyšel vysoko v povětrí
pištce pískati střed skal,
a nikdy nepískal tak truchlivě
a nikdy tak vesele nepískal.

NÁLADY

Čas kane unaven
jak vosk, jenž na svíce se věsí,
pohoří a lesy
svůj mají den, svůj mají den;
než která z změti
chvil z ohně narozených v plen
nám na zem sletí?

VYČÍTÁ SLUCE

Ó sluko, v povětří již umlkni,
neb na řece té alespoň mi Západní;
věz, křik tvůj vnáší v duši mou
zrak vášní stmělý, dlouhé, těžké vlasy panny,
jež rozpuštěny mívával jsem po prsou:
jsou dost již zlobou křiky větrův obtěžkány.

PANNA POKOJ

Kam jen Panna Pokoj prchla prve,
třesouc ryšavými vlasy?
Vítr, který hvězdy nítí, hasí,
potápí se do mé krve.

Ó proč klid mi lehl na duši,
když k odchodu se strojíc vstala?
Slova, která po svítání lkala,
srdce mi teď pustoší.

PŘEJE SI PŘEDIV NEBESKÝCH

Nebeských kdybych měl vyšitých přediv,
(zlatá i stříbrná vtkána v ně světla)
modrých a šerých a černavých přediv
noci a světla i polosvětla,
prostřel bych přediva pod nohy tobě:
ale že chud jsa mám pouhá svá snění,
prostřel jsem snění svá pod nohy tobě;
došlapuj lehounce, šlapeš má snění.

SROCENÍ SIDHEOVO

Voj z Knocknarea jede na koních,
po hrobech v Clooth-na-bare pádí,
Caolte roztrásá hořících vlasů vích
a Niamh volá, *S námi mládí:*
vylij si ze srdce smrtelný sen.
Vzhůru jsou vichry, listí se točí,
naše tváře jsou bledy, vlasů proud rozpuštěn,
dmou se nám prsa, doutnají oči,
rozmávány paže, rozvity rty;
za tím, kdo zástupu ztrnuv se diví,
za dílem rukou mu naše se vyhrnou hřívý,
za ním i za srdcem, za jeho nadějí.
Voj dnem i půlnocí řítě se pádí,
a co zde lepšího v skutcích neb nadějích?
Caolte roztrásá hořících vlasů vích
a Niamh volá *S námi tvé mládí.*

NAŘÍKÁ PRO ZMĚNU, JEŽ SE STALA S NÍM A JEHO MILOU, A TOUŽÍ PO KONCI SVĚTA

Zda, bílé zvíře bezrohé, zda křiku mého neslyšíš, jímž trnu!
V psa jsem proměněn byl s jediným uchem červeným;
byl jsem na Stezce Kamenné a v Lese Trnů!
Schoval kdosi nenávist a naději a dychtění a žhavý dým
mi pod nohy, že běhají za tebou nocí a dnem.
Muž s prutem z lísky přišel ke mně bez hlesu;
náhle mne proměnil; pěšinu novou spatřil jsem;
a nyní moje volání jak volání jest psů;
a Čas a Zrození a Proměna v dál spěchají.
Já chtěl bych, aby přišel od Západu Kanec bez štětín,
a z kořen vyvrátil by slunce, měsíc, hvězdy na nebi,
a chrochtal by a válel se a lehl by si v stín.

VYPRAVUJE O ÚDOLÍ PLNÉM MILENCŮ

Já snil, že v plném vzdechů stál jsem údolí,
jímž po dvou šťastní milenci, kde stál jsem, kráčeli;
a snil jsem, láska moje marná potají že vyšla z lesa,
že mračných bledých víček dvě jí na snem ztmělé oči klesá:
v svém snu jsem vykřikl, *Ó ženo, mládce žádej, ať si ulehnou,*
jich oči utop ve vlasech, slož ruce na svých kolenou,
neb upomeň, že jiná tvář jim lepa nezkvete,
dokud údoliny nezprahnou všech vodstev na světě.

MILENEC VYPRAVUJE O RŮŽI VE SVÉM SRDCI

Věci, které beztvárny a zlomeny jsou,
jež jsou stráveny a stary,
křik na silnici dítěte a hrkot vlekoucí se káry,
těžké kroky oráčovy, jimiž stříká zimní země,
hyzdí obraz tvůj, jenž růží na dně srdce kvete ve mně.

Věcí hrubých příliš veliký, by vyřknut byl, jest hřích;
lačním, bych je přetvořil a posadil se
v zelenavých pahorcích,
s zemí, nebesy a vodou, zrobenými v rakévku ze zlata
snům mojím o Tvém obraze,
jenž růží v srdce hlubinách mi rozkvétá.

BÁSNÍK DOMLOUVÁ SE S ŽIVLY

Síly, jichž živoucí stvoření nezná jménem, podobou ni
tváří,
růži nesmrtelnou trhají a maří,
nechť i Světla Sedmerá se naklánějí v tanci svém a splé-
tají,

Drak Polární spí,
těžké kruhy jeho rozvinuty hloub a hlouběji se nítí:
ze sna kdy se hodlá probuditi?

Veliké síly vln opadajících a větru a větrného plamene,
chóry své svolajte souladné,
tu obestřete, kterou miluji, a pějte jí, až usměje se v pokoji,
ať staré hoře mé se zahojí.
Rozprostřete perutě své plamenné, a očím zakryjte
sítě noci a dne.

Nedopusťte, šeré Síly, z kterých uspání čiší,
by se podobala moře bledé čiší
když větry žně sžaly a slunce i měsíc spálily v prach
soumračných na dunách;
leč ticho libé, hudbou protkávané ať se rozleje
pod její kročeje.

BOLESTI UMUČENÍ

Až otevře se plamenná, plná louten a andělů,
brána nebeské síně;
až nesmrtelné Umučení dechem se zatřese v smrtelné
hlíně;
srdce naše až vytrpí bičování,
trny propletené, příkopy cesty křížové,
v nichž natlačeno hořkých tváří,
rány vbité do dlaně i do boku,
houbu těžkou yzopem, květiny Cedronu potoku:
nakloníme se, a vlasy svoje rozprostřeme po tobě,
by kanuly z nich vůně mdlé a rosou ztížené,
lilie smrtelně bledého doufání,
snů prudkých trs, jenž růžemi vyžene

Přeložil Bohuslav Reynek.

Vlastislav Hofman
Znak Ethiopie. (Vinětko z alba).

P a ř i ž s k é p o d o b i z n y

ARMENA OHANIAN.

(Dialog)

OSOBNOSTI: PERCY, RENÁT.

PERCY

Ale probuďte se přece, Renáte! Kdo vás to hallu-
cinuje? Snad krásná královna Rumunská, měnící své
šaty pohádkové víly za uniformu, nebo její druh Kon-
stantin, který na bílém koni slavnostně promlouvá k
několika věrným námořníkům, oděným toutéž barvou,
a upokojuje takto spíše své esthetické záliby než svou
panovnickou vůli?

RENÁT

Hodlám vám odpověděti, že všechno to jest mi lho-
stejno, totiž že se jim do toho nepletu. Ale myslím
dnešního večera na tolik podivuhodných a deptaných

A n d r é G e r m a i n

věcí, které pod drsným větrem bitev ztěžka nalézají útulek, na ptáky prostoru nebo na posly tajemnější. Myslím zvláště na svou žádost poznati jakousi Peršanku, o níž jsem často slyšel, a které, přeludu prchajícího před mým pronásledováním, nikdy jsem nepostihl.

PERCY

Jaký to nový výmysl? Byl jste vždy znám pro své nenadálé rozmáry, a právě proto asi kterás roztomilá uražená, hledajíc paroxysmus potupy, poctila vás příslotkem „satrapa“.

RENÁT

Nejsem tak rozpustilý. Zastřená výzva nějaké bytosti těhotní často hlubokým tajemstvím.

PERCY

Komplikujete se a já se snažím býti tak prostým!

RENÁT

Kubismem či životem vojenským? Neboť vyvolil jste obojí.

P a ř í ž s k é p o d o b i z n y

PERCY

Způsobil bych vám, tuším, mořskou nemoc, kdybych vám dokazoval, jak podivuhodná shoda se jeví často mezi těmato dvěma směry v jednotě intensivního Života.

RENÁT

Tato slova nového Evangelia jsou mi zapečetěna. Ale jsem ochoten podstoupiti muku vaší exegeze.

PERCY

Povězte mi raději něco o vaší exotické květině, poněvadž cítím, že umřete, nebude-li vám toho dopráno podle vaší chuti. Kterak se jmenuje?

RENÁT

Její jméno klade se na práh Persie jako zpívající odlesk sladší račy: Armena Ohanian.

PERCY

Ah! ta tanečnice, na kterou jsme se měli jíti podívat do divadla Astruc! Hledal jste mne s tou záminkou a potom jste se prohlásil unaveným a zůstal jste v atelieru píti čaj.

A n d r é G e r m a i n

RENÁT

Kolika lítostmi jsem odpýkával tu zemdlenost! Nemohu se potěšiti, že jsem neviděl toho těla mladého a nahého, ano vydechuje vůni toužebně žádané země, a zmnohonásobňuje pro mne ve svých postojích květinu příliš daleké zahrady, do které nikdy nedojdu. Ale, můj ubohý Percy, zbytečně vás nudím a sotva vám bude milým pokračování.

PERCY

Nikterak. Tanečnice, toť pohyb, a víte, že moje filosofie omlouvá vše, vyjma tak zvané básnické ustálenosti, v nichž vy si libujete.

RENÁT

Přepínáte.

PERCY

Upřímně řečeno, dráždíte mne svými hledisky, která byla v modě před třiceti lety, svým uchem, které hledá ještě zpěv siren nakadeřených Burne-Jonesem nebo znásilněných Wagnerem. Otevřte mi tuto tabuli pomalovaného skla, které vám slouží za okno, a dejte

P a ř i ž s k é p o d o b i z n y

mi vdechnouti plnými plícemi trochu toho čerstvého vzduchu, který vane v tomto podzimku 1916. Což nechcete poslechnouti nic živého, nic nového?

RENÁT

Co třebaš?

PERCY

Mimické básně mé přítelkyně Mary Wiegmanové, šílenstva Edgara Varèsa nebo polychromatickou hudbu Valentiny de Saint-Point.

RENÁT

Přičiním se, bych zkusil všech těchto zvláštnůstek, ukážete-li mi napřed cestu, která vede k mé neznámé.

PERCY

Nebýváte obyčejně v takových rozpacích a umíváte si sám poraditi. Skoro všude, kde býváte, zařizujete si dva domy, jeden, který napěchujete páté přes deváté ze svého života příliš zvědavého, druhý, který zve jen vaše vybraná přání. Kterak to, že jste tam nevedl rozkošnou vyhnankyni?

A n d r é G e r m a i n

RENÁT

Ano, jednu chvíli mohl jsem tak učiniti; byl jsem tehdy zavřen v jistém klášteříku na břehu mořském a moje viditelné hodiny uplývaly mezi řeholnicemi nebo nemocnými, zatím co na pobřeží tajemnějším, za jiskřící se hymnou janovců, jiný příbytek se otvíral příštímu snu. Ale povadly a opadly růžové plátky zlatého jara a mne pohlcovaly stále starosti a hovory, rozptyloval jsem se neužitečnými návštěvami, bavil jsem se při čaji se dvěma kouzelnicemi, z nichž jedna byla mladá a dokonale krásná, druhá letitější, ale vábnější s luznou mocí svého hlasu, s divokým zanícením svého rudého pohledu, s neklidnými posunky svých rukou, které jako by vždy upravovaly a urovnávaly nějakou kytici. Kterak jsem neměl mezi těmito krahujci zapomenouti své příliš bledé holubice?

PERCY

A od té doby?

RENÁT

Přišlo léto, jeho průzračnou důvěrností více se rozvila moje duše a posilnil se rozlet mé vůli. Bydlel jsem v jistém růžovém městě s padesáti zvonice, se stále kvetoucími paláci Renaissance, a z hloubky svého zá-

P a ř i ž s k é p o d o b i z n y

tiší, mezi umdlenou zahradou a podřimující ulicí, čekal jsem... Chtěl jsem své pomyslné přítelkyni nějakého vůdce, který by jí ochraňoval před úzkostí cesty. V myšlenkách obíral jsem se amazonkou, která odvázně a s rozkoší svěřuje se svému koni, a která jakmile trubka zavzní, narazí si po mušketýrsku klobouk na světlou feerii svých vlasů. Již můj sen, který si hrál více než jednou s neposedy a džinny, poroučel pro jednu koně ze Syrie v zlatém čabraku, a pro druhou ebenová nosítka se záclonami, malovanými kupci Smyrnskými. Jedna by se byla nabízela pohledům, jejichž vroucnosti hledá, a druhá by se byla uchovala mým pohledům, které, linouce se po těle s čímśi sladším než žádost, tkaly by kolem ní nějakou legendu spíše než by si braly nějakou rozkoš.

PERCY

Nesměju se, jak vidíte; vzpomínám si, že vaše amazonka vykonala skoro do slova podobné programy, a že, bych mluvil vaším jazykem, když přijde potulné roční období, opovrhne našimi létacími dvoukolkami a vyprosí si od Neptuna jeden z jeho darů, pozemských nebo mořských. Ach! až jsem se zahřál; udělav takovou větu.

A n d r é G e r m a i n

RENÁT

Zhruběl jste v kasárnách... Shledávám ostatně, že vaše básně...

PERCY

Neběží o básně, ale o vaše dámy. Přišly na konec?

RENÁT

Běda! hlas poněkud těžký mne přesvědčil, že ztratím důvěru svého notáře a úctu svého bankéře, přijmu-li takové poutnice do města, kde jsem se před nedávnem usadil.

PERCY

A ustoupil jste? Věru, dožívám se na vás zklamání. Já, kdyby se mi zlíbilo napodobiti žáky Mévy, člověka přírodního, nebo lépe pozlatiti si nos, jak to činí, by si utvořili ten, který duševní stav někteří z mých přátel kubistů, nezdráhal bych se a vyšel bych takto na ulici, šťasten, že mohu poskytnouti několik spasných kýchnutí zacpanému mozku buržoů.

RENÁT

Máte arcif pravdu, ale věřím vždy všemu, co se mi tvrdí. Neboť nenašel jsem až dosud žádné jistoty a ne-

P a ř i ž s k é p o d o b i z n y

žil jsem než s přáními poněkud podobnými bludičkám.

PERCY

Právě proto dopustil jste kněžně Arméně, by se stala někým ve vašem životě?

RENÁT

A zda by to pro ni mělo jakou hodnotu? Činím si tuto otázku najednou s úzkostí. Nejsme dosti krásni, bychom ubytovali blaho, na něž se připravujeme. A jí, sestoupivší s nejctihodnějších hor a z nejparnatějších zahrad, s vrcholů, na nichž se zastavila Archa, a s pažitů, kde zpíval ptáček Slavíček, které srdce moderní a který dům Evropy nebyl by zklamáním?

PERCY

Vaše záměry se rozplývají jako mydlinové bubliny.

RENÁT

Oh nikoliv! Jsem často něžný, přes krutou nestálost, která mi bývá vyčítána. Mnoho dní mne pronásledovalo toto trýznivé slovo, jež mi bylo řečeno: „V Persii náš příbytek náleží nám, a do něho nepři-

A n d r é G e r m a i n

jímáme než ty, jež jsme byli vyvolili. Ta tři léta, co jsem na Západě, zdá se mi, že jsem nabrala na sebe všecken prach cest.“ Jak jsem snil o tom dokázati jí, že nemá pravdy, a by jednoho dne, v hodinu, kdy tam dole kouzelný klíč zahrad otvírá Soumraku a oživuje týmž zurčením vodu v jímce vodotrysku a ptáka na jeho stromě, probudila se náhle ta naše potulkyně mezi básněmi své země, vlajícími kolem ní po věcech, postojích a obrazech, upevněných na stěně.

PERCY

Velmi dobře. A pak?

RENÁT

Příliš jsem užíval, bych nenašel ve svých rukou než popel Lásky a než stín v srdcích, jež čekala ode mne svého světla. Jest to opatrnost nebo úzkostlivost rozpaků? Jest to nové zklamání, jest to nová oběť, které tentokrát jsem se bál?

PERCY

Bylo vám příliš horko v růžovém městě, a nedostávalo se vám životnosti, toť vše.

P a ř i ž s k é p o d o b i z n y

RENÁT

Myslíte?

PERCY

Kdybyste mohl pozorovati sám sebe, jak vás vidím, shroucena na zevnějšku a zmatena vašimi vlastními řečmi, vy, který jste býval jindy hnízdem ptáčete blahé svobody a studnicí veškeré obraznosti! Která pak Cassandra nebo který pedagog převrátil vám život?

RENÁT

Asi že nebyl staven na myšlence dosti silné, na písku dosti čistém... Pojednou hořká moudrost se mi zdála ještě lepší než jalový sen. Hodil jsem prsteny do řeky, ubil jsem své illuse, ostříhal jsem si vlasy.

PERCY

A co hodláte teď?

RENÁT

Nemám ani obličej ani tancův často viděných, ale mám od ní něco jiného, něco, co vzbouzí a rozvlňuje také rytmus a co melancholisuje úsměv. Budu hledati nějakého illuminátora, by udělal zlatá písmena a kvítkové orámcování každé z jejích básní.

R. 1916.

Henri Ghéon

Georges Duhamel a Království srdce

Vyjímaje p. Pierra Hampa, který pojednává jakožto technik o záhadách technických, údové skupiny *Clarté* myslí v jakési husté mlze. Tažte se Romaina Rollanda a Barbusse, nedostanete z nich leda deklamace. A kterak požadovati rozumných odůvodnění na pánech Juliu Romainsovi, Karlu Vildracovi, Jiřím Chennevièrovi, Renátu Arcosovi, kteří jsou básníky? Dávno již u nás poesie přetrhla s logikou. P. Romain ve své básni *Evropa* křičí do řezí: Zadrž! a neumí říci než to. Vyzývá tuze „národy“, aby tomu již učinili konec, ale neurčuje a nepraví, kterak. Ke komu se tedy obrátiti? K panu Jiřímu Duhamelovi. Jsou-li jiní proroky, jest on apoštolem a sestupuje rád s třínožky, by si důvěrně porozprávěl. Mluví toliko ve svém jméně či ve jménu všech? Málo na tom záleží, jen když mluví. Nežádáme od *Clarté* leč milosrdí nějakého paprsku.

Díky ospravedlněnému úspěchu, kterého mu dobyly jeho knihy válečné, *Život mučedníků* a *Civilisace*, p. Duhamel dosáhl opravdového vlivu a vážnosti. Poněvadž zajímá, poslouchají ho. Poněvadž

vládne silnou přesvědčivostí, těží ze svého úspěchu, aby jí využil na své obecenstvo. *Držení světa a Hovory ve vřavě* jsou číře díly naukovými, psanými proto, aby zlidověla. Praví se, že mu přivádějí stoupence. O důvod více, bychom je blíže prozkoumali. A když se jednou naskytá vhodná chvíle, využijme jí. — Pan Georges Duhamel jest člověk dobrý, a v tom hoden veškeré naší přízně. On nezapomene války: přiznává se, že nemůže a nechce přestat o ní mysliti. Vychází z ní zklamán, jako každý, ale poměrně k svým illusím, které bychom sotva lépe vyjádřili než řkouce o nich, že jsou „wilsonovské“. Slyšte pathetické zaklínadlo, jež vkládá do úst nebožtíkům: „Se starými kameny nezbudujete pevného domu. Ať jediný z vás na prahu míru promluví o životě *novém*, nechť jediný z vás promluví o *vzkříšení* a ne o znovačnickání, a věčnost bude libá našim duším uničeným.“ Tohle již znepokojuje. Neboť staré kameny, toť lidé, a by se stavělo znova, netřeba nic méně než lidí *změněné*. Jsou změněni a mohou býti změněni? A mohou-li býti, kterak? Stačí, by jeden z nich povstal a mluvil, byť to byl p. Jiří Duhamel? Tento se nezaslepuje nad nesnadnostmi, které ho čekají: uznává správně, že „v naší nešťastné zemi není jediného zaměstnání, v němž by bylo možno pracovati jinak než v postoji bitevním“. Co se tím praví? Bije-li se člověk v míru, kterak se doufá, že couvne před válkou v den, kdy jeho zájmy budou ohroženy a kdy

ho zdvořile požádají (aspoň tak si to přeje p. Duhamel), „chce-li se bítí“? Toto „vzkříšení“ vyžaduje revoluce, „jakési revoluce *morální*“, vyjadřuje se určitěji p. Duhamel; „vše ostatní jest bída, mrhání krví a marné slzy“. Vyjma otázku politických podmínek, jichž vyžaduje každá znamenitější změna v mravech, shodujeme se s ním. Ale jest v historii „morální revoluce“, které by nebylo podnítilo „náboženství“? Nikoliv, a p. Duhamel předešel naši myšlenku: „Jen náboženství, praví, jedině náboženství může znovu založiti mír v srdcích, ve Francii a ve světě.“ A dodává: „Ale jaké náboženství?“

Listující v *Držení světa*, objevujeme na každé stránce takováto rčení a výrazy: „Naše *svatost*, *spása* naší duše... Stále hledá *přijímání*. Bychom byli šťastni, třeba býti navštívenu *milostí*...“ a ještě, rada milovati své *utrpení* a své *odřikání* nebo býti „člověkem dobré vůle“. Ba někde autor i přiznává, že se *modlí*. Zda katolíkem nebo protestantem, nevím, ale p. Duhamel jest jistotně křesťanem. — Nemylte se však. Bůh jest vyloučen z jeho nauky, jakož i duše nesmrtelná a jakákoliv transcendence. Ani jedno z těchto slov určitých, zasvěcených a posvátných, spása, přijímání, milost, modlitba, které by nebylo zde odvráceno od svého pravého smyslu. Jakým právem? řeknete. Není již dnes první podmínkou poctivého myšlení užívání ryzích slov? nebo náš autor káže „zmatení“? ...

Shrňme nejprv jeho nauku. — „Štěstí jest sám důvod našeho života.“ Tkví v „dokonalém a hlubokém držení něčeho“. Toto „něco“, to bude jistě nejprv naše duše, kterou bude se snažiti bez ustání „obohacovati“. Čím? Ale vším, co se jí naskytuje, „hmotným vesmírem, kameny a vodami“, svými sny, sny druhých (ať se jmenují Goethe nebo Rembrandt), svými radostmi, ba i svými strastmi, svými nadějemi, ba i svými žaly a podle potřeby i svou „beznadějí“. Týmž způsobem, totiž „láskou“, budeme se snažiti získati naše bratry, jež „vybídžeme, pozveme, by sdíleli s námi všechny tyto statky“. Skromna-li jest jejich duše, „tato houštinka, tento trávníček“ jistě jim stačí. Jedním slovem běží o to, naučiti se dívati v sebe a mimo sebe, a milovati to, nač se díváme; dáti každému člověku jisté vychování smyslů a srdce, (tak ne ducha?), zálibu v přírodě, v umění, v četbě, v přátelství a snění a dospěti tím v bukolický stav duše, se zajištěným věčným mírem. Maeterlinck v dobách *Pokladu pokorných* doporučoval nám podobnou gymnastiku. Zbývá zvěděti, kterak si s tím lidé zaonačí; nepravím jistý počet lidí, jimž vskutku mohou býti tyto rady užitečnými, pravím: lidé. Kterak je přemluvíte, by se vzdali hmotných statků, které znají a oceňují, pro jakési dobro mravní, jehož neznají? Co si počnete s rubem jejich vášní? „Dovolávám se jejich srdce ve jménu lásky“, odpovídá nám p. Duhamel. Dobrota jeho srdce ho opájí a toto opojení za-

temňuje mu mozek. Vidí všude zápas zájmů, žárlivosti a svárů; usuzuje z toho, že třeba odzbrojiti a milovati. Tohle jest prapodivná logika. Předně však, kdo vydá příkázání lásky? Některý člověk? Velmi toho třeba: jsmef v náboženství bez Boha.

Nejvážnějším bodem nauky není však ani tolik tato velkomyslná důvěra v dobrotu našeho srdce, jako kletba, vržená proti rozumu, jako by byl překážkou lásce a harmonii. Před troskami dneška p. Duhamel prohlašuje, že rozum udělal bankrot: odkudž toto poslední útočiště v citu. Třeba mu opakovati, že pro nás, pro Francouze, trošek politické intelligence byl by podle všeho aspoň zkrátil válku a že vše jen zavinila zaslepenost našeho dobrého srdce? Nepřítaká nám k tomu; ale běže dále svou cestou k propasti, odepře připustiti po tolika zklamáních, že brzy všechna srdce nestanou se rovnými v lásce jeho srdci a že pro příště nebude chůvou ta, která již nám tolik dětí zardousila, dokud se nezdaří, co se ještě nikomu nezdařilo, přeměna vlka v laňku; a tak vskutku nezbylo by již než sníti v koutě parku, dokud vás panstvo z něho nevyhodí, srovnávati vespolek barvy květin a nebe, a milovati všechny mimojdoucí, zakázati si však mysliti.

Uvažme věci s vyššího hlediska. P. Duhamel hned nám podá klíč svého poblouzení a poblouzení svých přátel. Řádní lidé, z nichž jest, (nemluvím o padoucích, ani o dryáčnících) kteří odsuzují intelligentnost,

kteří věří a umíněně věří v nový ráj pozemský a posmívají se těm, kteří věří ještě v starý, sní, mluví, jednají v jakémisi stavu mystickém. Pěstují v sobě přesně jako za dob Mussetových „nemoc tohoto věku“; totiž lačnost Boha, čím sžíravější, že popřela předmět a neví, čím se uspokojiti. Nemají jednoho vznešenějšího rčení, jež by nebylo znetvořením nějakého slova Evangelia, ani jedné z jejich nadějí, která by nebyla stínem zaslíbení Kristových. Ale jejich víra bez pravidla a bez uzdy stoupla nad jejich rozumové schopnosti a skrývá jim pevnou půdu, po níž nejsou od nynějška schopni kráčetí zpříma. Uchovali chuť nebe a ztratili smysl země. Nemoc, z níž bude se jim léčiti a která panuje skoro již půl století ve Francii a ve světě, jmenuje se „messianismus“. Nechtějí nic znáti z minulosti: v umění, v sociologii, v morálce a v politice čekají všeho od zítřka, a nemá pro ně platnosti než „to, co přijde“. Pro lidi zdravé a rozumné, co mělo přijíti, přišlo; pro nevěřící rozum, uzrálý prací věků; pro věřící rozum a víra, kterých neumí nikterak rozdělit. Náboženství p. Duhamelovo bez Boha nese odsouzení nejvyšších schopností člověkových. Neboť opravdu jen po jakémisi náboženství p. Duhamel volá svými tužbami. „Toliko“, napsal vlastními slovy, „nějaké náboženství může přivoditi mír ve Francii a ve světě.“ Toť přece tvrzení. Stěžejní tento sloup vztyčiv, nechává nás bez jakéhokoliv světla. Jaké náboženství? Francouzi mají jen jedno. A toho

p. Duhamel nechce. Které chce? Nepraví toho, neví toho, nemůže toho ani říci, ani toho vědět, neboť jeho „království srdce“ není než jakýsi katolický ideál, vyprázdněný z jakékoliv podstaty, zvrhlý v stav usilování bez rozumu, beze vzpruhy, bez určitého cíle, jakož i bez pomůcek a nástrojů, jimiž by se uskutečnil. Není-liž to vhodná chvíle připomenouti mu slovo svaté Kateřiny Sienské?: „Rozum má sám v sobě světlo víry: neztrácí se jedno bez druhého.“ P. Duhamel, srdce citlivé a šlechetné, jest lékařem těl a vyznává ušlechtilý úmysl státi se lékařem duší. Nic chvalitebnějšího. Ale právě na něho se hodí definice, navržená Karlem Maurrasem v řádu nejpo-
všechnějším. „Jednak náboženství žádné, jednak náboženská fraseologie bez substance, bez vnější podpory, v čem se to liší od oné čínské medicíny, která místo léků vpisuje jejich jméno inkoustem na papír, který se stáčí v kuličky a který se s blahojímavostí a skroušeností polyká?“

Z frančiny přeložil J. F.

J I Ř Í I.

„Stůj!“ Hlas důstojníkův zazněl v kalném soumraku a s prudkým zaskřípěním brzd a řinčením postrojů průvod se zarazil.

„Řekněte panu von Gastein, že Jeho Veličenstvo přeje si mluvit s ním.“ Jméno běželo dále dlouhou řadou hbitě a ostře jako praskot palby z pušek a uniklo z doslechu toho, jenž je vyslovil. „Řekněte panu setníku, ať přijde ihned.“

Pan setník zaslechnuv rozkaz cválal již zpět s čela průvodu, který byl rozsahu královského. Stál na rovné cestě v rovné krajině a pokrýval větší plochu než moderní poštovní vlak a obsahoval skoro tolik lidských duší. Na prvním místě byl kočár královský — vpravdě malý pokoj houpající se na perách a tažený osmi koni; pak byly vozy — sedm nebo osm, každý pro rovněž tolik osob — pro jeho družinu, nákladní vozy pro zavazadla a oddíl padesáti jezdců na ochranu všeho. Tolik nebo více bylo potřebí, aby dopraven byl tento malý, otlý muž, k mrtvici náchylný, ke své každoroční návštěvě do Herrenhausen, na kteréžto cestě dospěl již na míli cesty od Osnabrücku a od nočního odpočinku velmi potřebného.

Setník von Gastein sestoupiv s koně a hodiv otěže sluhovi stál v ztrnulé pozornosti u dvířek kočáru. Byl padesátník, trpělivý, vypadající poněkud vyčerpaně, vychrtlého

těla a s očima šmolkovitě modrýma, jež se dobře hodily k špinavé hanoverské modři jeho stejnokroje. Výraz jeho v tom okamžiku vyjadřoval klidnou odevzdanost v osud, jako by mu nebyl rozkaz přišel docela neočekávaně.

Ticho nepřírozené, zdálo se, následovalo po hluku kopyt a kol. Tichá blýskavice byla na nebi a větrník v rovině podle cesty černal a bledl střídavě v míhání blesků jako by se chvěl. Byl pozdní červen a vzduch byl jako by vycházel z pece. Prach, zvířený v něm, počínal se líně usazovatí.

Dvířka velikého cestovního kočáru se otevřela a vystoupil malý pán s parukou, který před tím vyhlížel za sklem. Jeho způsob chování byl suchý, domýšlivý, řemeslný; byl králův anglický lékař.

„Jeho Veličenstvo, milý setníku“, šeptal, „jest ve zvláštní náladě. Jste komandován, abyste vstoupil a rozmlouval s ním — uhodnete proč. Záležitost posledního roku — rozumíte? Staré vzpomínky se vzbudily, staré křivdy znova vystoupily — bylo vám dobře známo, čeho se týkaly. Mějte na mysli, že tato smutná událost vložila se mezi jeho poslední odjezd a nynější novou návštěvu jeho otcovských krajů, a neodvažte se ničeho, co by se podobalo připomínce. Bude-li se vám zdáti podivínským, vzrušeným —“

Nevrlý hlas vyraňuje z vnitřku vozu přerušil jej:

„Herr Jesus! Co znamená všechno to tlachání. Řekněte tomu muži, ať vstoupí.“

Lékař položiv výstražně prst na rty, vklouzl do jednoho ze zásobních kočárů; setník von Gastein vystoupil v královský povoz. Kočí zdvihl stupátko, dvířka byla zavřena,

povel dán a průvod se hnul vpřed. „Sedněte“, pokynul král a pan setník usadil se s pevností, pokud ji měl v moci, na kraj širokého sedadla zády ke koním a čekal, ztrnulý a vzpřímený.

Byl úplně sám s Jeho Veličenstvem a místa bylo nadbytek pro oba. Vnitřek kočáru podobal se pokojíku a byl upraven s přepychem. Byla tam zařízení pro psaní, hru v karty, holení, přípravu kávy a jiné. Krok byl volný, pohyb klidný; veliká kola točila se venku za okny se zvukem málo slyšitelným. Král anglický ležel ve svém vycpaném koutku naproti; velmi unavený, mrzutý, malý starý muž. Jeho tváře byly nadmuté, oči vypoulené, upíaté, úzkostlivé; hedvábný cestovní plášť, v nějž byl zahalen, zakrýval jen částečně jeho ohromnou otylost a jeho tlusté, krátké nohy klátily se nedosahující podlahy. Hlava byla bez paruky a pokryta přiléhavou čepicí s kožešinovou obrubou, která mu sahala nad oči.

Důstojník pozorující všechno přes uctivou ztrnulost svého pohledu nemohl se ubrániti jakéhosi pocitu odporu při tomto svém prvním úzkém styku s vladařem, jehož nevítané službě v jistém směru velmi tragickém věnoval nejlepších dvacet pět let svého života. Dvacet pět let tomu bylo, kdy jako mladý nemajetný setník poslán byl do zámku Ahlden nad Allerou, kde žila uvězněna již sedm let krásná mladá žena tehdejšího prince Jiřího — Sofia Dorothea, obžalovaná spravedlivě či křivě z přestupku se švédským dobrodruhem. Byla krásná, nešťastná, její manžel jí nikdy nemiloval; chladná ukrutnost jeho povahy projevila se v tom, že ji uzavřel v tento živý hrob. Nespo-

čívala nikdy v jeho náručí, neporodila mu děti? Gastei-
novi nebylo potřebí více, aby vzplanulo jeho rytířství. Od
té doby oddal se službě té to dámy, aby zlepšil její trpký
osud, jak nejlépe mohl. Jeho zaujatost a jeho sympatie,
byvše bez pochybnosti uvedeny ve známost, způsobily, že
zůstal chud a nepostoupil. Čtvrt století sdílel vyhnanství
se svou panovnicí a vrátil se do světa teprve, když smrt tomu
učinila konec ne docela před rokem. Po třiceti dvou le-
tech! A toto byl odporný Rhadamanthus, jenž ji odsoudil,
tento sípavý, starý břicháč, jenž se mezitím stal kurfiřtem
hanoverským a králem anglickým. Setník vychován byl
v úctě k zákonitému, od Boha pocházejícímu právu ná-
slednickému; ale cosi nepřirozeného v tom obraze zaráželo
jej. Jeho přesvědčení a jeho city narážely na sebe ve své
snaze po smíru. Bylo jaksi nespravedливо, že tragická krása
by byla vydána na milost takové všednosti. Seděl ztrnule
jako kůl.

Jest z nejpodivnějších výsad hodnosti královské, že vy-
žaduje mlčení. Nikdo nesmí jí osloviti nejsa osloven. Na
její povel pak, na její pokyn prázdný měděný hrnec pře-
stane cinkati nebo zlatá nádoba přetéká. To jest nepři-
rozená povinná dávka, jako by člověku zdaňovali denní
světlo nebo pitnou vodu. Dává povážlivé sebevědomí smr-
telníku, který ji vymáhá. Malé stvoření, nabubřelé jako
soudek, upřeně hledíc ve svém koutě mlčky prohlíželo si
postavu naproti tak dlouho, jak se mu líbilo, se zájmem ne-
větším, spíše menším, než by bylo projevilo dívajíc se na
švába. A když na konec promluvil, ozývala se jakási nevole
v jeho chladném, hrdelním hlase.

„Náležíte tedy k průvodu, mein Herr ?

Setník ztrnuv ještě poněkud, uklonil se a řekl: „Jak Vaše Veličenstvo přikázalo.“

Druhý trhl sebou mrzutě.

„Těší mne“, řekl, „že nacházím něco, co přežilo váš smysl pro povinnost.“

Von Gastein neodpověděl. Nesměl a v skutku nemohl. Ono vědomí zápasících citů svíralo ho jako prudká nevolnost.

Král po několik minut neráčil již promluvit, nýbrž seděl a díval se oknem na roviny pokrývající se temnotou a na bílý pruh cesty ubíhající pod ním. Nač myslil? Vždy tvrdil z nějaké příčiny, že nepřežije dlouho své ženy; a ona zemřela před šesti měsíci. Byl by nějak ošálil — nebo byl by mohl ošáliti osud, kdyby byl zůstal v Anglii? Byla to první návštěva otcovské země po její smrti. Její smrt, její vysvobozený duch — obraťte kočár!

Ne, jeho milované Herrenhausen! Tělnatý malý Velf nebyl zbabělcem přes všecku svou lásku k životu a dobrobytu. Mor na všechně tlach starých bab o zjeveních a znameních! Pohlédl na postavu naproti — seděla vzpřímeně, ztrnulá a šedá jako milník — a zakaboniv se, díval se zase oknem.

Třicet dvě léta — žena šedesátiletá, a byla svěží, kvetoucí mladou ženou dvacetiosmiletou, když ji zasvětil smrti za živa! Mnoho vody uplynulo, jak říkají v Anglii, pod London Bridge za tu dobu — silnice života od té doby byly dlážděny a předlážděny. Třicet dvě léta! Zámek byl mrtvým, smutným místem, položeným v mrtvé, smutné krajině — pouhý osamělý panský dům v pustině, dobrý

dosti pro pobyt měsíční; ale — třicet dvě léta! Gott im Himmel! A byla živá, světácká, zářící blažeností, že žije a jedná, když ji viděl naposled!

Obraz zámku, jak jej viděl několikráte za starých, daleko vzdálených časů, vstal před ním. Viděl zase míle plochého, bařinatého kraje, který jej obklopoval, řeku s rákosím plížící se podél jeho zdí, šedé olše chvějící se větrem a krouživý let osamělých kulíků. Viděl smutné věže, chladné, nevyzdobené pokoje, okna hledící ven na pustou, neoživenou cestu. Cesta! Sinavá, neužitečná silnice, na kterou někdy po dlouhé hodiny, jak se vypravovalo, suché, planoucí oči bývaly upřeny, zoufale očekávající smilování, vysvobození, jež nikdy nepřišlo. Po třicet dvě léta! — Bože nebeský! zatím co jíní stárí zvolna se usazovalo na krásných očích, černém vlase a pukajícím srdci! S pohybem křečovitým jako od tělesné bolesti odvrátil se stařec od okna.

„Život byl nudný na zámku Ahlden?“ pravil.

„Nudný, sire.“

Bezvadné, klidné držení setníkovo ho dopalovalo napolo ho zastrašujíc. Na minutu zadržel dech — však jen, aby vydechl náhlou otázkou, neočekávanou, ohromující:

„Ve vašich očích, vojáku, byla *ona* nevinna?“

Von Gastein zatřásl se nárazem — a vzpamatoval se.

„Během dvaceti pěti let, sire, co jsem měl čest sloužiti kněžně Ahldenské, neopomenula týdně přijímati svátosti Oltářní a při každé příležitosti prohlašovati nevinu svou před oltářem.“

Král vypouklil oči a potom zamumlal hlasitěji, pak tišeji.

„Doznají to“, začal a rychle ustal. Na mysl mu přišlo několik slov, jež prý pověděla někomu, kdo snažil se o smíření mezi nimi před jeho nastoupením na trůn: „Jsem-li vinna, nejsem hodna býti vaší královnou; jsem-li nevinna, váš král není hoden býti mým manželem.“

Kasuistika ženská, nezávazná — sázení na obě strany, docela jak se dělá při hrách. Zatvrzoval se. Osud nezdál se ani tak nelítostným k osobě, která byla tak vinna.

„Měla svobodu“, pravil, jako by se odvolával ke svému svědomí.

Setník uklonil se chladně připouštěje tuto ohromnou lež.

„Pravím, že měla svobodu“, opakoval král — „dovolení, aby se projížděla venku.“

„Na šest mil, sire, sem a tam“, odpověděl vojín, jako by se domníval, že byl tázán: „šest mil na západ až ke starému kamennému mostu na haydenské cestě. Tolik a nic více. U mostu průvod ji vrátil. Za krásných dnů řídila povoz sama — rychle a rychleji, až kamení lítalo od kol. Zdávalo se, jako by šílila po svobodě, jako by chtěla utéci své bídě. Mnohokrát projížděla tu vzdálenost s dvorní dámou, sedící jí po boku a s vojenským průvodem uhánějícím vedle; u kamenného mostu bývalo vždy totéž: „Ne dále?“ „Ne dále, madame.“ „Ah, jen smrt mne vysvobodí!“

Zarazil se uvědomiv si vlastní své vzrušení. Sloužil tak dlouho půvabné trpitelce, že její tragedie stala se částí jeho samého.

„Prosím Vaše Veličenstvo za prominutí“, zakoktal hlasem nejistým.

Král vyjel mrzutě :

„Byla omezena na tuto cestu z nutnosti.“

„Po celý život, sire.“

Odpověď přišla rychle a proti vůli. Vojín těžce oddechl odpověděv.

„Zastavíte kočár a vrátíte se na své místo“, řekl král zmodrav v obličejí.

Opakovalo se dřívější hnutí v průvodě; lékař vrátil se k svému nemocnému a průvod se hnul. Jeho Veličenstvo nepromluvílo již ani jediného slova, nýbrž sedělo a ztrnule hledělo oknem. Venku byl již temný soumrak a blesky míhaly se s příšernější září. Ale král pořád ještě nedával rozkazu, aby se rozžaly svítilny. Zatím ležel se svou sinavou tváří a vypoulenýma očima obrácenýma k nebi a hrůzu neústupné myšlenky maje v mysli. *Cesta byla na konec pro ni otevřena a ona jela, aby ho nepustila do Osnabrücku, města, v němž se narodil.* Věděla, že člověk nemůže zemřít ve světnici, ve které se narodil, a přicházela zastoupit mu cestu výzvou, aby se objevil před svým Stvořitelem a vydal počet z činu, jehož se dopustil.

Silně rozechvřen sedl von Gastein na koně a cválal na své místo v čele. Učinil více; předejel všechny a jel napřed po osamělé cestě vedoucí do Osnabrücku. Světla města vyvstávala již slabě jako hvězdičky v dáli, když zvuk přicházející z předu zarazil jej a potom prochvěl hrůzou. Rychlá kola a kopyta divokého koně! Nebylo nic neobvyklého v tom; a přece srdce jeho stydlo, když to slyšel. „Bůh mně buď milostiv!“ zašeptal, „jsem blázen!“

Víc a více blížil se zvuk — již byl zcela blízko — byl u něho — a kolem se řítíl stín lehkého vozíku s divokou ženou na sedadle bičující divokého vraného koně. Černá noc jejího vlasu vlála za ní jako lehký mrak poprášený démanty a v jejích očích bylo šílenství vítězoslávy a úsměv na jejích rtech. A tak mihla se kolem a zmizela.

Setník obrátil koně a jel zpět k čelu průvodu.

„Zastavte ji!“ zakřikl. „Pro Boha, zastavte její Výsost dříve než bude pozdě.“

„Jakou Výsost, setníku?“ pravili. „Tudy nikdo nešel.“

A sotva to řekli, hlasitý křik zazněl ze zadu a po třetí průvod se zarazil. Ale von Gastein hnál se dál jako vítr a dojel na místo, kde se zastavil královský povoz uprostřed malého mraku jezdců a zaražená malá postava stála na stupátku u otevřených dvířek.

„Jeho Veličenstvo“, pravil lékař těžce oddychuje při těchto slovech, „byl raněn mrtvicí a skonal!“

N A P O L E O N.

Bylo 4. července 1809 a večer dusný na bouřku. Na Lobavě, největším z pěti ostrovů v Dunaji, kde byl císařský hlavní stan, ohromná soustava strojů, lidských i neživých, nabírala, abychom tak řekli, páry pro zítřejší drtivou činnost a vyvolávala, když její setrvačnická zvolna se roztáčel, automatickou odezvu ve všech svých myriádách částí od

Prešpurka do Vídně. Okamžik, možno říci, byl okamžikem osudným a nebezpečným. Kdyby císař, sám maje velení, nebyl býval poražen přede dvěma měsíci Rakušany pod arciknížetem Karlem u Aspern, jeho ústup na ostrovy byl by se podobal tak velice porážce, že pro okamžik jeho převaha, morální i materiální, byla v sázce. Poprvé utrpěla ránu samolibost Veliké armády i její víra v svého vůdce, dosud nepřemožitelná. Maličkost mohla způsobiti obrat a hnáti uvolněné pluky úprkem zpět do Strassburka.

Že neproniknutelný „Antikrist“ sám plně byl si vědom povahy nebezpečnosti, o tom pochybovati není důvodu, ani, že soustřeďoval nejhlubší schopnosti svého genia, aby udeřil ranou, která by byla ohromnou a rozhodnou. Byl skoro docela sám ve svém staně a jeho rozkazy byly lakonické a významné. Obyčejná mysl nedovede si představití takového položení a nedbatí rozptylování — ba možno říci dorážení okolí. Byla tu skladiště zbraní, kovárny, dílny provaznické, kolny pro opravování člunů, kantiny a parky dělostřelecké po všech pěti ostrovech; byly pak loďky samy na řece, na sta jich bylo, a hrubé řetězy, které je spojovaly v mosty; byly vagony pro střelivo s naloženými bednami, lesy pušek, postavených v pyramidy, rozbouřené oceány stanů, celé míle uvázaných koní, oplotění z kolí a na konec bylo tu vojsko dostatečné, aby zalidnilo veliké město, a každý muž v něm tak vesele činný, jako by byl účastníkem nějakého exodu Israelitů, zastavivšího se na cestě do Zaslíbené země. Sedm neděl před tím týž ostrov lobavský byl postlán nohama a rukama raněných u Aspern — údy chvatně oddělenými a hozenými nedbale do trávy

jeho luk. Jeho půda byla nasáklá krví; tisíce rozdrásaných mužů i koní kleslo s křikem ve vody, jež hučely kolem jeho břehů; krupobití železa pralo v něj a v jeho sousedy ještě nešťastnější; oheň z hořících mlýnů s praskotem sjel na jeho mosty tavě lidi i kov v jednu hroznou hmotu; nadýmal se špínou války a vydavoval ji. A měl všechn ten ohyzdný obraz místo v hloubi velikého ducha, nebo nynější jeho vzezření čilé přípravy pro nový výjev tak hnusný, nebo ještě horší? Jedna bolest snad se mu zjevovala, jeden krvavý duch ze všech těch zástupů — postava jeho starého druha, maršálka Lannesa, jak jej viděl onoho osudného dne, přineseného sem nanosítkách z větví a pušek — o jednu roztráštěnou hrůzu víc, aby se napáslo vraždění. Na chvíli byl dojat, zaplakal a políbil umírajícího muže. Neuvědomělá myšlenka na něj setrvávala možná v jeho duši jako zasmušilý stín. Ostatně však můžeme býti ujištěni, že přehlížel tyto věci a hleděl dále, jako veliký stavitel vidí spleť lešení nádheru budovy, kterou duše jeho vztyčila. Tento člověk, jak jsme nuceni se domnívati, vždy se díval na bojiště jako na mapu, tak zřetelnou jeho duchu, že mohl vojska bojující na ní zarazit nebo posílit, ukázat jim cestu k porážce nebo vítězství s očima zavřenýma. Byl divem vypočítavosti a jako takový nadlidský nebo — nadďábel-ský.

Když zhoustla temnota, ozářená toliko míhavými blesky, nesmírné ticho padlo na ostrovy. Každé světlo a oheň zhasly; hromadný krok vojsk dávajících se na pochod mísil se v hučení řeky a splýval s ním; zvuk trubek, nehlučný a úsečný vystupoval větrem a unikal v jeho svištění ve

větvích stromů. Nikdo nebyl by uhádl všeobecného pohybu, jenž takořka zahaloval se v toto ticho, jako by ostrovy samy byly uvolněny a plynuly bez hlesu se svým nákladem smrti k břehům.

Slabý výkřik, ostrý a krátký, zazněl uprostřed v sousedství stanu císařova — mohl to býti výkřik zašlápnutého ptáka; dozněl a neopakoval se. Mladý důstojník osobního štábu, de Sainte Croix, chvátal k místu. On to byl, bujarý a nadšený, jenž často získal pochvalu císařovu, slézaje vysoké stromy na ostrově, aby pozoroval přípravy Rakušanů na vzdálené rovině. Našel vojáka na stráži stojícího u skupiny keřů a druhého, ze staré gardy, ležícího mu u nohou s hlavou k předu nachýlenou.

„Proklatě!“ zašeptal. „Kdo se odvážil?“

Muž vzdal čest.

„Je to desátník Lebrun, pane. Vykřikl — tak; a viděl jsem jej padnouti. Byl u Essling zasažen nad srdcem a jen jeho kulovnice jej zachránila; avšak od té doby stěžoval si na zmalátnělost. Myslím, že dusno, bouřka —“

Důstojník jej přerušil:

„Stačí. Neměl jste práva opustiti své stanoviště. Vraťte se tam.“

Voják opět zasalutoval, otočil se a ustoupil. De Sainte Croix nahnul se nad ležícím mužem:

„Jak vám je, Lebrune?“

Desátník ležel s tváří smrtelně bledou, těžce oddychoval a prsa se mu křečovitě zdvihala. Nebyl mladým mužem, leč v službách svého boha sestárl předčasně, ztuhl, sešedivěl a byl osmahlý jako stará kůže. V očích jeho byl

pohled nepokojný, bloudící, jenž svědčil o blížícím se konci. Namáhal se, chtěje promluvit.

„Zdvihněte mne, pane, pro Boha vás prosím!“

De Sainte Croix položil si zsinanou hlavu jeho na kolena. Poloha ta poněkud ulevila zápasícímu srdci.

„Zmužilost, kamaráde! Ten záchvat přejde i zmalátnělost. Vždyť já sám to také pociťuji. Když se bouře rozpoutá —“

Modré pysky chytily se toho slova.

„Když bouře se rozpoutá! Co asi odpověděl?“

„Odpověděl? Kdo?“ pravil mladý důstojník.

Umírající desátník, svíjející se v jeho náručí, s posvátnou úctou pokynul ke stanu císařovu.

„Jako vždy“, pravil de Sainte Croix, „s voláním vítězství.“

Druhý stiskl mu ruku silou šílencovou.

„Věřím to, pane. Obnovil asi smlouvu.“

„Jakou smlouvu, ubohý příteli?“

„S červeným mužem.“

De Sainte Croix stěží pochytil odpověď.

Zasmál se — lidé někdy musí se smáti, i kdyby proto zemřeli — a řekl několik konejšivých slov. Domníval se, že ubožák mluví v horečce.

„Smál jsem se také, poškleboval jsem se, tvářil jsem se, jako bych nevěřil,“ pravil Lebrun těžce a vášnivě. „Nesměju se již. Marengo, Hohenlinden, Jena, Slavkov — který lidský mozek byl by mohl bez pomoci pojití tak vítězství k vítězství, kdo byl by mohl, a dobu tak dlouhou, držeti osudy světa v hrsti? Jsem vojákem, pane, prostý,

nevzdělaný muž, a přece znám věci a viděl jsem věci, které by spletly rozum mudrců.“

„Toho červeného muže mezi jinými“, řekl mladý důstojník, aby jej uklidnil.

Chvějná zář blesku polila v tom okamžení umírající tvář. Velké kapky stály na ní; vpadlé tváře plnily se stíny, bulvy očí leskly se jako porcelán. Důstojníku mimovolně mráz šel po zádech. Cosi příšerného rozhodně bylo v té noci i pro nervy válkou otužené. Hlas Lebrunův snížil se v šepot, když pravil:

„Neslyšel jsi nikdy o svolání generálů k ulemům a šerifům v Egyptě? Stál tehdy na sypkém písku — anglický velitel loďstva právě nás porazil. Chybný krok a byl by se propadl na vždy. A aby získal lidi, řekl jim, že jejich Bůh ho poslal, aby zničil nepřátele islamu a do prachu zašlapal kříž.“

„Chytrost, Lebrune“, pravil de Sainte Croix zdvihaje ruku, aby utřel své vlastní zvlhlé čelo. „Nikdy toho nemyslil do opravdy.“

„Proč tedy, pane, toto rouhání následovalo ihned po návštěvě červeného muže? Ani zmínky o tom před tím nebylo — a potom přísahal jim, že jejich lživá bible jest pravdivým slovem.“

De Sainte Croix vybuchl jaksi mrzutě:

„Ten červený muž? Který čert to byl?“

Mráz zatřásl desátníkem.

„Řekl jsi to, pane.“

„Výtvor vaší rozrušené obraznosti, vojáku.“

„Těmahle očima jsem ho viděl, pane. Je tomu deset let.

Stál jsem na stráži v chodbě paláce v Kahiře a tu vyšel z kabinetu generálova někdo, kdo nikdy tam nevešel. Malý byl, jako dítě stoleté, a na sobě měl krvavě červený burnus a obličej měl černý jako Nubijec. Jen v pyscích chvěl se oheň a oheň, ponurý a nepokojný bloudil pod jeho tvářemi. Okamžik tak stál — byl bych se ho mohl dotknout — a hle! byl malou černou soškou bronzovou, která stála na podstavci u červené záclony. Bývala tam vždy — mnul jsem si oči —“

„Voilà la chose!“

„Pane, osmělil jsem se. Naslouchal jsem u dveří generálových a slyšel jsem, jak se smál pro sebe — on, jenž nikdy se nesměje — a řekl: ‚Zdráv buď, Zamieli! Deset let jsem ti dal, abys mne učinil bohem, nebo jinak je po naší smlouvě!‘ Pane, těch deset let uplynulo a dnes večer stojí zase, jako stál tehdy, na rozcestí.“

Zablesknutí, zářivější než kterékoli z předcházejících rozlilo se a zmizelo. Umírající voják pozdvihl hbitě hlavu s úzkostlivým zvoláním:

„Ne savoir à quel saint se vouer! Viděl jsem ho zas — právě nyní, dříve než jsem upadl, viděl jsem zase červeného muže a šel do stanu císařova!“

Hrom následoval po těchto slovech s dunivým rachotem, jenž otřásal ostrovem.

„Lebrune!“ zvolal mladý důstojník. „Lebrune!“

Hlava ležela jako kámen v jeho rukou; pohleděl dolů s pocitem nevolnosti; duše desátníkova vyletěla zároveň s třeskem hromu.

A právě, když de Sainte Croix vstal, bouře se rozpou-

tala a pod pláštěm jejím a prudkého větru a deště nastal první z oněch pohybů, které měly vrhnouti sebraná vojska francouzská na protilehlý břeh — a k vítězství.

Za okamžik potom byl mladý muž zpět na svém místě uprostřed shonu koní a štábních důstojníků, míhajících se jako stíny. Vše zdálo se zmatkem, ale byl to jen kaleidoskopický pohyb, kde vše dopadá v pořádku na své místo. Když tak stál, nepřátelská děla, vyburcována v činnost, vystřelila se zvukem hlubokým a chmurným ze vzdálené temnoty a jejich dunění mísilo se v dunění hromu.

Ve chvílce, kdy blesk zazářil třesavým světlem, zpozoroval hledě dolů, cosi podivného a červeného, stojícího vedle něho. Mohlo to býti dítě, trpaslík, kyrysníkův rudý plášť, groteskně oživlý. V okamžité oslepující tmě, která následovala, ztratilo se mu to. Když jeho oči zase se rozhleděly, uslyšel těsně vedle sebe odměřený hlas, jenž pravil:

„Myslím, že je máme v moci, pane de Sainte Croix, neboť rozhodl jsem se obnoviti svou úmluvu s osudem.“

Trhl sebou prudce a instinktivně vzdal čest. Byl to císař sám.

„S milostí Boží, sire“, pravil.

„Rozhodně“, řekl císař suše a odešel.

Z Historických Vinět přeložil J. S.

Linoleum od Boh. Reynka

»DŘEVĚNÉ KŘÍŽE«

o d R o l a n d a D o r g e l è s a

P. Roland Dorgelès jest romanopiscem veliké tradice. Jeho umění jest ovládáno péčí o pravdu; jeho kniha jest dílem intelektuální poctivosti a upřímnosti. Především dlužno chváliti tuto vášnivou nestrannost, tuto vůli ctíti čtenáře, nenabízeti mu o látce, která svádí více než kterákoliv jiná látka k libovolnému sestrojování, než pohledy dobře namířené. Tomu třeba rozuměti ve smyslu jak fysickém, tak morálním. Jest významnou volba episod v tomto vztahu. Autor dbal pečlivě toho, by v každém svém obraze podal průměry krajin, gest a citů. Střežil se zveličiti ten který správný rys, upevniti své osobnosti v nějakém vyumělkovaném symbolismu, vyráběti panáky a loutky, nacpané ideologií. Ukazovali nám v příliš mnohých knihách o válce, a zvláště v nejproslulejších,¹⁾ vojáka za vojákem na tribuně, ani odříkávali filosofické tirády, zpeštěné pro místní barvu několika slovy hantýrky „poilu“. V „Dřevěných Křížích“ vidíme konečně muže podobné těm, které jsme poznali tam dole v zákopech, ani vypínavce heroismu, ani obludy zbabělosti

¹⁾ Rozkřičený Barbusse, přeložený též do češtiny.

a nízkosti, lidi. Bída se tu jeví nezbryndána, nelíčena, a utrpení bez retuše romantické nebo „realistní“, což nejčastěji sběhne se v totéž. Pravdivost jest tu uchovávána až do krajní hrůzy; ba sama smrt se tu ukazuje ve své potměšilé a strašlivé prostotě, bez umrlčího ličidla; autor, jak se říká, „nikdy se z toho nevzpamatovává“. Jeho umění jest podivuhodně syntetické, poněvadž osvobozené od onoho dělání synthese mechanické, jež u příliš mnohých romanopiscův pokazí a zničí jakékoliv kouzlo. Popisuje nám bytosti a věci světa zvláštního, se všemi jejich tvářnostmi, měnícími se vrtochy chvíle nebo vnitřních světél. Nic, co by činilo divadlové dekorum neb silhüety herců, natočené z profilu ku stěně.

Na převzácných místech autor se objevuje zdrženlivě, ale skoro vždy ponechává emoci čtenářově, by sama zplozovala velké obrazy. Důvěřuje v obraznost čtenářovu; a poněvadž právem necítí se povinen k okrajním vysvětlivkám, k tomu, by zatěžoval své vypravování dotíravým komentářem: Všimněte si dobře příšernosti tohoto divadla; cítili jste ten výkalový zápach? a t. d. P. Dorgelès řekne, že mrtvola byla shnilá, aniž nám zálibně přidržuje nos nad touto shnilinou. Někdy jako člověk, který se umí dívat, připojuje poznámku barvy, nebo nejčastěji domácí nějaké přirovnání; ale nemáchá nás s rozkoší ve sviňstvech pod záminkou, by byl realistnějším. Jest jistá otřepanina pro hnusné, i mrzké, i ukrutné, která není

méně nechutnou pro ducha svobodného než jiné otře-
paniny.

Není tomu dávno, byl jsem vyzván s jistým počtem svých kolegů k spolupráci na jakési internacionální anthologii básníků o válce, která se uveřejňuje ve Švýcarsku. „Předmluva“, tak mi bylo napsáno, „bude od X. To vám naznačí ducha sbírky. Račte tedy vybrati mezi vašimi básníky *nejbolestnější*... a t. d.“ Tato věta byla zřejmě napsána s nejlepší vůlí. Nezdála se mi však proto o nic podivnější a žasl jsem, jak možno žádati od básníků uniformní koncepce války. Tento apriorismus jest u p. Rolanda Dorgelèsa naprosto vyloučen, jeho rozumovost a citovost jsou stejně svobodny, ať kdykoliv, ať při čemkoliv. O této neodvislosti spisovatel podal mnohé důkazy. Proto také můžeme říci, že *Dřevěné Kříže* jsou dílem muže duchaplného, poctivce a muže svobodného.

Duch Dorgelèsův má kytičku bulvardní a Montmartreskou. Za své dřiny žurnalistní natrhal si hezký počet těchto bizarních a naivních kvítků z dláždění Pařížského, jejichž semínka nalezla v obyvatelích zákopů vyvolenou půdu.

Nikdy tato hantýrka nebyla obráběna s tolikým taktem a jistotou, s podobným štěstím v přechodech z jazyka literárního k jargonu. Vedle šťastných nálezů slov, co to nepředvídaných a řízných přirovnání, v nichž ožívají veselé pohledy, zahlédnuté znenadání v přestávkách tragedie. Ale proč citovati, co četl kde kdo?

Poctivec? Zajisté a v nejširším pojetí slova. Dorgelès má nadšení, mužnou vroucnost a všechny city nejušlechtilejšího milosrdenství, ale vnáší do každého jakousi povážlivost, jakousi soucitnost, odstíněnou ironií, jakousi něžnost jasnovidnou a shovívavou zároveň, jedním slovem onu zdvořilost srdce, která jest známkou pravého úsudku a hlavy dobře vsazené na ramena muže urozeného, Francouze z dobrého pářezu.

Ať nám maluje nejtajnější, nejchmurnější místa, obžerné části duše svých hrdinů, není to nikdy na útraty přízně, kterou jim věnoval jednou pro vždy a kterou umí tak dobře sdělit čtenáři. Tady slovo soucit nezní nikdy falešně a neslouží za vnadidlo k výzvám k nenávisti sociální. Obě hlavní osoby knihy, Gilberta a Sulpharta, vzdělance a muže z lidu, pobratřil na vzájemnou pomoc na život i smrt. S jemností a pronikavou bystrostí uměl podati ty drobné city, jejichž úhrn skládá to, co se nazývá statečností, tuto vznešenou formu úcty k sobě samému; a která jest stejně krásná, stejně schopna vzrušiti, u bytosti otřelé nebo u bytosti rafinované.

Zdaž všichni spisovatelé, všichni umělci, všichni vzdělanci, kteří byli ve válce, nepocítili ulehčení čtouce toto místo: (To Gilbert mluví, ale cítíme dobře, že neodpovídá jen svému rozprávěči.)

„— Po válce, ujal se zase slova usmívaje se šibalsky koutkem rtů, nebudeme moci se již ukázati,

ani s dřevěnou nohou. Kdyby se zdálo, že máme peníze, pak jsi se nebil. Se stojatým límcem a rukavičkami neuvěří se nikdy, že jsi byl v zákopech, a povozník válečného vozatajstva, umyvač automobilových kamionů, kuchař plukovníkův, mechanik, jenž byl po celou válku na dovolené, všichni tito budou tě urážeti na ulici a ptáti se tě, kde jsi se skrýval za války. Mně jest to jedno. Pro jistotu, aby mne nerozsekali, jakmile uvidím, že to jde do tuhého, koupím si vojenské čižmy, čapku se štítkem za třicet devět sous a k tomuto ústroji místo pomády namažu se kambujnem¹⁾... Tímhle a nějakou opičkou zcela jistě se z toho dostanu: opilci jsou jediní, jichž se šetří za revoluci.“

Člověk svobodný? Zajisté. A který pohlíží všem věcem ve tvář, nesnaže se nikdy zachytiti je úkosem, oklikou, nějakou vytáčkou, výhodnou předsudkům nebo formulím předem sestrojeným. S tolikerou prostotou konstatuje příšernou pravdu člověka, války, života a smrti, s tolikerou péčí uchoval svůj úsudek od snadných generalisací a svou neodvislost ducha od reflexů utrpení. Jasnovidný a přísný k zbabělým pobočníkům, nebo k opremovaným „záložním“ důstojníkům, kteří se zatahují do záloh, jež nikdy nejdou do boje, nezakouší potřeby množovati tyto ukázky pro deklamatorské kázání. Odvažuje se ukázati věci, které jistí považovali za svou povinnost skrýti nebo obrátiti na ruby, jako třeba hrdost pluku decimova-

¹⁾ Jakási řídká kolomaz.

ného, který vykonal útok a který defiluje ve vsi za frontou.

„...A ze všech hlav otočených, ze všech očí zářících, ze všech rtů, týž křik pýchy jako by tryskal: To jsme my! to jsme my!

„Zvučná hudba nás opájela, jako by nás unášela do nějaké slavnostní Neděle; vykračoval si každý s ohněm v žilách, zatlačující slzy svou pýchou mužných vítězů.

„Jen statečně, ať vždy jsou války, vždy, vždy.“

Po takovémto zjištění nějakého faktu, holdu kráse nějakého stavu kolektivní duše, která vyrve lidi v některé chvílce z pudu sebezachování, z vědomí jejich bídného osudu, oč se zdá dojemnějším a vážnějším přízvuku lkání rozumu pokořeného, zraněného, vzpírajícího se, ale jasného!

P. Roland Dorgelès při krvavých svitech nebezpečenství viděl, jak obličeje odkládají své masky; viděl člověka kořistí hanebných a špatných vášní, ve strachu, v závisti, ale nikdy nepřestal milovati sobě podobných, láskou smutnou, z níž často vystřízlivěl, neboť ho často zklamala, ale jež znova oživila úctou, již jsme povinni těm, na něž smrt číhá a jimž hrozí, a jež jen soucitná sympatie umí bráti v ochranu. Nejvíc mne zasáhlo jedno místo, v němž autor nám ukazuje vojáka, myslícího před pláštěm, pověšeným, by uschl, na toho, který v něm umře jednoho dne. Nevím, zda se nemýlím, ale takový rys jeví se mi odpovídati ideí

vznešena. A jest jich mnoho v *Dřevěných Křížích* této zvláštní střízlivosti a hloubky.

Doufám, že mi nebudete mít za zlé, když sem opíšu konec této stránky opravdu podivuhodné: panorama vítězství.

„Jest tu dvacet tisíc mrtvol bošů,“ zvolal plukovník, hrd na nás.

„Kolik Francouzů?“

„Bylo třeba vydržeti deset dní na tomto chmurném staveništi, dáti si rozsekávati prapor za praporem, by se připojil ten který cípek pole k našemu vítězství, ten který rozstřílený příkop, ta která troska baráků. Ale mohu hledati, nepoznávám již nic. Místa, na nichž se všechno vytrpělo, jsou zcela podobna jiným místům, ztraceným v šedi, jako by nebylo možno, by mělo některé místo jiný vzhled pro totéž mučednictví. Jest to někde tady... Nasládlý zápach mrtvol se vytrácí, necítí se již leč chlor, rozšířený kolem v sudech s vodou. Ale já, to jest ve hlavě, ve své kůži odnáším hrozný dech mrtvých. Jest ve mně navždy: znám teď vůni soucitu.“

Tato vůně zůstává přimíšena ke vzpomínce, již v nás dílo zanechává. Jest strašná, a přece není hořká. To proto, že jest vše v knize, vyjma nenávist.

Ti, kteří bojovali ve válce, vzdalující se od *Dřevěných Křížů*, zakoušejí téhož dojmu, který měli ve chvíli, když ji opouštěli. Ano, toť velmi pravda, že úděsné obrazy blednou a že slabé jasy dobrých chvil září

lépe v paměti. Zapomněl jsem hladu, nohou, které nahé mrzly v blátě, a vzpomínám si jednoho krásného mrazivého jitra v Eparges, neobyčejného jara, jímž proletovaly neviditelné vlaštovky, výbuchu granátu, který vzal na sebe tvar nádherné obryně, zaklení vrhače pum v úkrytu v první řadě, hezkého ubytování s muži se svlečenými kabáty, takže jim bílé rukávy košil svítily na slunci jako o manévrech... Nevím již jména elegantního mstivce nebo setníka hrubce a vzpomínám si jasně pomocného gesta soudruhova, slova drsného povzbuzení, nějaký drobet písňe, která se třese v mé paměti jako lístek z jiného ročního pohodí.

Vše to p. Roland Dorgelès tak snadně podal, že někdy až litujete i této věrnosti, v obavách, že upřímnost vypravování příští stránky nebude již tak dojímavá. Právě proto *Dřevěné Kříže*, kniha bez strannictví a bez školových thesí, zvláštní obliby došla u těch, kteří bojovali. Tato přízeň není pomíjející a bude se krok za krokem šířit pro zřejmou, skvělou cennost této knihy jakožto dokumentu zřecího a psychologického. *Dřevěné Kříže* nahradí pro celá pokolení čtenářstva sta svazků poznámek a válečných vzpomínek. Jest to film uchvacující, řada obrazů z episod mohutně a skvěle malovaných, a spisovatel jen proto nevolil nějakého umělého soustředění kolem hlavní nějaké ideje nebo symbolické osobnosti, jen aby byl pravdivější historicky, a by dílo jeho nabylo hodnoty krásné kroniky veliké války.

Podle Rogera Allarda, z frančiny přeložil J. F.

Charles Sarolea

*Úvod k francouzskému vydání Chestertonovy
knihy „Zločiny Anglie“.*

Jsou snad angličtí spisovatelé, kteří urovnaností a systematickostí překonávají G.-K. Chestertona. Není ani jednoho, který by byl vyryl hlouběji, až ke skále, základy morálky a politiky, nebo který by byl spodobil věrněji věčné pravdy. Jiní snad působili rozsáhlejším vlivem; žádný nemá vlivu, který by více zušlechtoval a více probuzoval. Snad jsou skvělejší literární osobnosti, vládnoucí stylem oslnivějším, není ani jednoho, který má tak úplnou původnost. Není ani jediného duchovního vůdce, k němuž by se lnulo s takovou důvěrou a s takovou láskou, za nímž by šel vroucnější zástup učedníků a obdivovatelů.

G.-K. Chestertonovi jest teprve čtyřicet a dvě léta; má před sebou ještě otevřenu dlouhou dráhu. Ale tyčí se již jako mythická postava ve světě literárním, a kdyby nějakou pohromou snad zmizelo, co napsal, on sám by nežil méně dále jako nějaká heroická a legendární postava anglického žurnalistu. A příčina toho jest zřejma. Byť sebe původnější a sugestivnější byly spisy G.-K. Chestertonovy, člověk zůstává mnohem větší než jeho dílo. Jest tělem obr, duší světec, prostotou a srdečností dítko, přehojností obraznosti básník, svižností ducha jako nějaký sofista a intelektuální

počestností a bezúhonností jako ten, kdo hledá pravdu. Spojuje útočnou odvahu křižáckého rytíře s kvekerskou umírněností. Svého péra užívá jako meče, ale v nejvášnivějších rozhorleních nikdy ho neotrávil. Jeho půtky, jež byly tak četny, nikdy nezanechaly oštěpu v ráně.

*

G.-K. Chesterton jest nejpronikavějším katolickým myslitelem nynějšího anglického pokolení. Jeho hlavním úkolem bude asi zničení anglickou zaujatost proti „Romanismu“ a oživení v Anglii katolickou tradici Evropy. Jeho obrácení se k římskému katolicismu bylo přisuzováno tajemnému vlivu p. Hilaira Belloca, jenž byl jeho *fidus Achates*. Ale příliš se v tom přepínalo. Neboť Chesterton nepovolil dle všeho leč výběrným příbuznostem svého ducha a nikoliv tlaku přátelství. Studující jeho apologetiku, vidíme jasně, že římský katolicismus ho přitahuje právě tak svými intelektuálními a uměleckými vlastnostmi, jako svými morálními a politickými hledisky, a že povaha Chestertonova jest přirozeně křesťanskou.

Ač vystoupil jako katolík, Chesterton zůstal nekajícím liberálem a radikálem a veškerému vlivu p. Bellocovu nepodařilo se zúžití jeho ducha nebo zatvrditi jeho cit lidskosti. Zůstal rozhodně věren věci, pro niž zápasil ve svém mládí.

*

G.-K. Chesterton není toliko liberálem radikálem proto, že věří politické a duchovní svobodě pro ostatní; jest jím také, poněvadž požaduje této svobody pro sebe sama a u velké rozsáhlosti. A tu s vášnivostí hájí si práva odporo-

vati si. Paradox jest literárním výrazem jeho povahy. On sám jest svazkem paradoxů. Napsal dvě šlechtické knihy o orthodoxii a třetí proti heretikům, ale jeho orthodoxie má často nepravé vzezření kacírstva. Konservativce v duši, nesmiřitelný odpůrce státního socialismu, jest neúnavným zápasníkem o všechny sociální instituce, aspoň o ty nejúčtyhodnější a nejindividualistnější, dejme tomu o selské vlastnictví. A přece pomáhal ušlechtilé bojujícím socialistům a plnýma rukama přispíval listům socialistním a revolučním. Jest to dobrý Evropan a sní stále o znovuzřízení mravní a náboženské jednoty, kterou křesťanství poznalo ve středověku. A jest též vřoucím nacionalistou s antisemitským zabarvením, Londýnský cockney a jediný autentický vykladač Pickwicků.

*

Odvaha a upřímnost G.-K. Chestertonova jest zjevna z toho, že v této hodině, kdy národní cítění se stalo chorobně citlivým, odhodlal se odhalovati „zločiny Anglie“, rozříznouti boule lživého vlastenectví, strhovati jeho modly a rozbíjeti je na kusy a vyhlašovati pokořujícími pohromami mnohá slavená vítězství a leckterou pyšnou vzpomínku. Lord Castlereagh jest přibit na pranýř potupy a William Pitt jest svržen se svého podstavce. Arciť toto vyhlašování zločinů Anglie není než nepřímým vyhlašováním zločinů Německa. Neboť největším morálním zločinem Anglie právě tak jako jejím hlavním poblouzením politickým bylo to, že se dávala skoro dvě stě let za nástroj pruského barbarství. Politickému přehmatu, jehož se dopustila Anglie dosazením rodu Hanoverských knížat na trůn Stuartů, a nenávisti římského katolicismu přívrzenci státní církve anglikánské podařilo se učiniti z Velké Británie spoluvinici protestantského Pruska a v době, která na štěstí přísluší již jen minulosti, dědičnou nepřítelkyní Francie.

Pomoc poskytovaná Prusku a nepřátelství proti Francii jsou v důvěrném vztahu a právě proto žaloba G.-K. Chestertonova proti Německu jest nepřímou obhajbou snah Francie. Jako jsme povinni odsuzovati Prusko pro jeho neblahý vliv, jímž tak dlouho řádilo v evropské politice, tak jsme povinni viděti, jak vyzařuje z duše Francie „sladkost a jas“. V nejchmurnějších dnech neshod frankobritanských Chesterton uchoval bez rozpaků a nezměnně svou věrnost bývalé Galii a jest jedním z těch, kdo nejvíce přispěli k ukutí politické a duchovní dohody, která zachraňuje dnes Evropu. A právě proto, připojujíce se ke skvělým literárním hodnotám *Zločinů Anglie*, kromě vášnivého zájmu, jaký skytá toto filosofické přezkoumání soudobé historie Evropy a Velké Britanie, francouzské sympathie G.-K. Chestertonovy doporučují dostatečně tento překlad jeho nejnovější knihy pozornosti francouzského obecnstva.

Napsáno r. 1916.

Přeloženo r. 1919.

W a l t e r L e y

PŮVABY DŘEVORYTU

Původně dřevoryt ničím nebyl než tím, čím dnes je nám kliše: pomůckou, aby nějaký obraz mechanicky byl rozmnožen. Aby kresbu nebylo potřebí kresliti dvacetkrát, stokrát nebo pětsetkrát, vyryta do dřevěné desky a otisknuta. Sotva že tento způsob se poněkud vžil, vyráběly se tiskové štočky zcela podobně, jako se dnes dělá kliše k jakékoli kresbě. Vzor, vyrobený umělcem, byl zde. Dřevěný špalík podle něho udělán tovaryšem, nebo také mimo vlastní dílnu. Při čemž nejvíce záleželo na tom, by se dosáhlo co nejvěrnějšího otisku kresleného vzoru. Na nějaké ražení, jež rytec sám by mohl dáti dřevěnému špalíku, na vlastní půvab materiálu, dřeva, jenž by mohl býti jiný než půvab kresby perem, se nemyslilo. Kdyby cos podobného vůbec se bylo ukázalo, umělec asi by to byl odmítl jako nepřípustný přehmat naprosto podrízeného dělníka. Snad nemohl býti zhola tak neúprosný, jak by dnes byl, kdyby reprodukční ústav si dovolil při výrobě kliše vlastní korektury. Tak jako umělec sám nedělá takových kliše podle svých děl, nikdo neviděl potřeby, aby navrhovatel sám se ujímal přenášení na dřevěný špalík. Mladý Dürer asi v svých začátcích vyryl štoček, možná i několik, ale jeho veliké dílo dřevorytecké vyryly ruce jiné. O obou rytcích jedné biblia pauperum z r. 1470. víme, že byl

„jeden malíř, druhý truhlář“. Poměr zůstal takovým až do Menzela, který přec také jen chtěl mít přenesenu kresbu na štoček.

To byl i směr, jímž se daly veškery snahy po zdokonalení techniky dřevorytecké. Naprosté reprodukce jakékoliv kresby chtělo se dosíci. Nechtěli býti omezováni technikou, nechtěli dávat pouhých obrysů liniemi, i malířské efekty, odstíněné stupně tónů měly se podávat. Této mety zdálo se dosaženo pomůckou, již schystali Angličané 18. věku. Bylo to užití dřeva řezaného přes vlákno, místo po vlákně. Kdo někdy rozštípl kus dřeva, ví, že v směru podélném, jímž probíhají vlákna, sotva to skytá potíží. Podél struktury dřevo se štípe téměř samo, jakmile tam zarazíte nůž nebo sekeru. Ale hodně namáhavou prací jest, řezati napříč. Zde buňky jsou pevně srostly, a třeba vynaložiti všec-ku sílu, byste se prodrali. Tímto směrem řezaná deska má značnou pevnost. Pro svoji pevnost taková deska byla dřevorytům 18. a 19. věku cenným nálezem. Seznalo se, že možno v ní pracovati téměř jako v kovu. Bylo lze v ní modelovati ve všech odstínech černi a běli, a vyřezávati i kousky drobné jako tečka. Tím teprv umožněno všecko to, čemu se říká ksylografie. Tím myslili, že mohou každý způsob kresby vpraviti na štoček, a tím toliko se daly vyrobiti věci jako dřevoryty Menzelovy.

Proti tomu dřevoryt moderní jest přetržením se vší minulostí. Řeže jej umělec sám, ponejvíce i sám

tiskne. Opět se užívá měkkého dřeva podélného, což činí vlastní rozdíl mezi dřevorytem praemoderním a moderním, v struktuře dřeva hledá se o z n a k u, jehož nelze dosáhnouti ani kresbou, aniž jiným způsobem tisku.

Že japonský barevný dřevoryt dal popud k tomuto vývoji, nedá se popříti. Zjev jako Valloton toliko jest vysvětlitelný stykem s těmito východoasijskými tiskařskými uměními. Ale rozhodný krok učiněn teprv M u n c h e m a lidmi z „Brücke“, když k tomuto cítění Japonců se přidala touha po řemeslné původnosti, kterou německý dřevorytec 15. věku pudově měl v sobě.

Co bylo dlužno najíti, byl především strukturný půvab dřevěné plochy, která při tisku právě skytá čehosi docela jiného, než hladká plocha desky kovové. Z života v dřevě, z jeho růstu a rození, ze zvláštnosti stromu, z kterého pochází, dostává se sled ještě do tisku. Vlák- nitost někdy maličko se ještě protiskuje ne dokonale na- černěnou plochou. Dřevěná deska nedá se tak úplně srovnati, a nezůstává především tak úplně rovnou, jako kus kovu; tak vycházejí, netiskne-li se strojem, odstí- nění v každém kousku plochy. Hned některé místo jest světlejší, hned vyjde tmavší: překvapení při tisku, jichž kreslíř by dostihl toliko ohromným raffinementem. Ne dosti na tom, i v bílou zůstávající plochu, v to, co umělec odrypuje, může, jak Nolde často činí, vložiti ještě takou- vou potuchu dřevové struktury, tu neb onde vyrypuje

tak, že skvrnka, proužek, zachytí ještě tolik barvy, by za povrchního prohlížení to vyhlíželo asi jako zamazáno, zatím co znalci vždy to přivádí v cit vzejití z dřeva a tiskem. „Tisk“, vyznává van Sogh bratru, „vždy jsem měl za zázrak, za podobný zázrak, jako když obilné zrno se stává klasem. Všední zázrak, jenž tím jest právě větší, že jest všední — jediná kresba se zasije, a množství se pak sklízí.“ Tento vnitřní život dřevěné plochy, toto nenapodobitelné, jehož nijak nelze jinak dosíci, evropskému oku zajisté odhaleno dřevorytem Japonců. Naše umění dřevorytecké, ani primitivní, nemělo pro to smyslu. Tiskl se obrys, ne plocha. Typickým příkladem jest štoček z Aesopa od Joh. Zainera (Bajka o ženě a pávu). Toliko linie se ostavují vyvýšeny, plochy se vrypují, a zůstávají tedy v tisku bíly. Působ, jehož skytá otisk tak rozmanitě v sobě pohnuté plochy dřevorytové, barevnost, již ve své černi jest někdy s to vyzařovati, jsou zkušenostmi podstatně moderními. Zda toto druhé, to, co činí mnohému dřevoryt obzvláštní drahocenností, pronikání kovu do dřevěné plochy, vrypování a vřezávání nožem a dlátkem, tato silná jistota mužské ruky, která dovede vládnouti svým nožem, již starými bylo cítěno jako působ, jest jednou z psychologických otázek, jež dlužno, aby zůstaly nezodpověděny. V jejich dřevorytech se tím kocháme jako původností techniky, k níž nám bylo vrátiti se.

Přeložil Bohuslav Reynek.

P O H L E D N A A R A R A T

S výše hor, přes něž táhne cesta z Tiflisu do Erivanu, dostalo se mi prvního vidění Araratu. Sotva jsem opustil ubohou poštovní stanici, kde jsem přenocoval, dostoupil jsem vrcholného místa, kde cesta opouští kotlinu Gokčajskou, by sestoupila k pláni Araxské, a dojem byl tím živější, že byl nečekaný.

Kéž bych vládl zlatým pérem básníkovým, bych vylíčil jeden z nejvelkolepějších zjevů, jimiž mi bylo dáno těšiti se ve svém životě cestovatelském.

Bylo teprve šest hodin zrána. Slunce vycházelo ve své slávě, vrhajíc své nejzářnější světlo na ledový vrchol Velkého Araratu, který vystupoval v zázračné vzdálenosti podoben ledové kře polárních moří. V čistém ranním vzduchu hora se rýsovala určitá a jakoby průzračná a na dvacet mil vzdálenosti její sněžná koruna skvěla se blýskající jasností.

Jules Leclercq, *Cesta na horu Ararat.*

„Hle Masis! Masis!“ zvolal můj průvodčí Ivan, a jeho tvář zazářila radostí při spatření svaté hory, která vzbuzuje v Arméňanech synovskou úctu. Jako on i já byl uchvácen při pohledu na horu potopy jakýmsi náboženským nadšením, a rozjímání tohoto vzrušujícího výjevu probouzelo ve mně se zvláštní silou vzdálené vzpomínky biblické, které byly prvními dojmy mého dětství.

Po boku Velkého Araratu vypínala se pokojnější a ladnější pyramida Malého Araratu. Obě dvojčata vrcholů, oddělená ode všech ostatních, zdají se býti sblížena jen proto, by jejich rozdílností lépe se ocenily jejich tvary a rozměry navzájem. Zatím co vrchol nižší jeví se jakožto kužel dokonale pravidelný, působě dojmem klasického tvaru sopek, Velký Ararat má spíše vzhled široké kopule, posazené na massivní opěry předhoří. Tato kopule leskne se bílou aureolou, dle níž poznáváme nejvyšší temena země: trůní tak vysoko, že sousední vrchol, který přesahuje asi třikrát nejvyšší pyramidu Egyptskou, zdá se býti jen trpaslíkem vedle obra Armenie.

Žádný cestovatel neuniká úchvatu, jež způsobuje první zjevení se Araratu. Kníže Uruzov mi o něm vypravoval jako

o nejnezapomenutelnější vzpomínce cestovní. Tournefort jest, myslím, sám, jehož tento pohled zanechal chladným: poněvadž se mu nepodařilo sléztí vrcholu, který považován byl tehdy za nedostupný, snad naň zanevřel, neboť tvrdí, že pro hmotnost a šířku hory jeví se méně vysokým než se čeká. Zajisté, nemá podivuhodné pravidelnosti a ladné kuželovitosti své sousedky; ale viděn ze vzdálenosti a s výše, která dovoluje oceniti jeho rozměry, vypíná se v celé své velikosti a v celé své slávě.

Velebnost Araratu jest spíše v souboru než v podrobnostech. Snad jalovost jeho svahů, jednotvárnost jeho stavby, stejnobarevnost jeho skal, tento nedostatek proměnnosti a nepředvídanosti, pohnuly Tourneforta, že se vyslovil, jakoby tato hora měla nepříjemný vzhled. Ale proslulému přírodozpytci chyběl zřejmě smysl krásna a velikosti jako většině bývalých cestovatelů. Právě tato prostota tvaru a barvy probouzí pocit nesmírna, nezměrna.

Neznám v obou světech hory souladnější, ideálně krásnější; neznám druhé, která by se zdála pnouti tak blízko nebi. Její bílé temeno, nádherně ozářené rodícími se ohni slunce Asie, podobno jest oblaku, zavěšenému v nekoneč-

J u l e s L e c l e r c q

nu, a zdá se býti úplně odloučeno od země. Nic srážného, nic vtíravého v architektuře mocné stavby, jejíž všechny linie sbíhají se harmonicky ke skvoucímu sněžnému kuželi, který ji korunuje. Ani opěrná předhoří, ani rokle nerozrývají jejího úbočí; oko není rušeno žádnou náhodností struktury, žádnou příliš přitaženou barvou.

Jaká velikost hory, která se pne takto ve své přísné nahotě, pohrdajíc okrasami! Jaký klid! Jaká jasnost! Jaká neochvějná stabilita! A jakou prostotou příroda dosahuje vznešena!

Pavel Neporovnatelný

Důvěrná epištola Pavla Neporovnatelného Renátovi Johannetovi o zásluhách Romaina Rollanda, k pátému výročí jeho procesu.¹

Vytrhl jsi mne z krutých rozpaků, příteli Johannete, děkuji ti. Na počátku letošního roku (1919.), těžce z několika volných po chvílí, šel jsem si hledat četbu do venkovské jedné knihovny. Našel jsem tam náhodou na stole Romaina Rollanda. Nikdy jsem ho nečetl. Život jest krátký, novinky jsou drahé. Mám doma několik starých knih, k nimž se utíkávám o radu v otázkách mravních a v záhadách života. Byl jsem dychtiv, až si budu moci doplniti vzdělání *Jean-Christophem*.

Otevřel jsem ho a zděsil jsem se. Zděsil jsem se, nevida než nejapnosti, o nichž jsem věděl, že v

¹ Viz v revue *Les Lettres* z 15. června 1914 článek Renáta Johanneta: *Tak mluvil Romain Rolland*.

nich moji vrstevníci vidí oslňující divy. Tísní nás často, jsme-li sami se svým míněním. Přihodí se mi třeba čísti tu neb onu knihu a povídám si: toto jest kniha hloupá, a všichni akademikové světa nezmohli by nic proti mému dojmu. Ale veřejné mínění má moc leptavou a těžko se proti němu bojuje. Člověku se zdá, že jest nevděčný a nezdvořilý. Když si člověk zřídil svůj pantheonek, není tak snadno vyhoditi nějakého velikána za dvěře. Pokusil jsem se tedy o přezkoumání. Slýchal jsem, že k ocenění *Jean-Christopha* třeba ho snísti hezkou dávku. Toto dílo tak ryzí německé ražby podobá prý se výživnému Ersatzu, je- muž na chuť nepřijdete leda dlouhým žvýkáním. Čím více jsem četl, tím více jsem se nudil. Ale chtěl jsem věděti, zda jsem se nudil právem. Usuzoval jsem, že mám špatnou chuť.

Konečně přišel mi Johannet se svou obžalobou, uveřejněnou v červnovém čísle revue *Les Lettres* z r. 1914. A rázem jsem se upokojil. Děkuji ti a blahopřeji ti. Miluji tuto křenovitou dialektiku, která zahryzuje se do textu a šíří jej jako plamen, jiskří se vtipem, blýská obrazy a dýmá rozhořčením. Hrdina

Rollandův mínil, že kritiky nejsou k ničemu, „leďa aby zapisovaly porážky nebo vítězství“. Nebyl na to připraven, že potká tebe za hraničnřkem, až bude tak okázale utřkati.

Jsme dosti daleko od sebe, milý příteli, na stezkách pravdy. Ty jsi, abych mluvil jako autor *Vrchu inspirovaného*, „v kapli“, já jsem „na stepi“. Tvoje krutá horlivost poněkud mne leká, překáží mi v mé lenivosti, znepokojuje mou slabost, ruší můj klid, ohrožuje mou jasnost. Ale ze srdce rád s tebou pravím, že autor *Jeana-Christopha* píše bídňě, že jeho dílo nemá ušlechtilosti, že jest plné nemoudrých frází a formulek. Pak-li podle něho „styl jestiř duše“, možno usouditi, že jeho duše jest poměrna jeho stylu.

Žurnály ti odsekly s urputností jim vlastní. Kdyby byli lidé uvažovali a nebavili se účinky jedovatin, byli by si ušetřili o několik měsíců později bolesti vidouce, jak jejich veliký genius zrazuje Francii. Byli by si klidně řekli: Tohle jest nějaký podnikatel kosmopolitní literatury, který se špatně vydaří. Přezdívalo se ti tehdy proroků a nikdo nepomyslił, že

tak správně! Jste dosti dobrými proroky ve své revui. Dokázali jste to pro Peguyho a Fumeta.

Buďte tedy proroky ve své vlasti, milí přátelé, a nechte věštiti v zemi neutrální ty, kteří se rádi stavějí „nad vřavu“, nebo jak ty pravíš ještě lépe, kteří „se klidí daleko od pohrabáče“ (vojenské policie).¹

Přeložil Josef Florian.

¹ Franc. fráze jest totožna s naším, kteří rádi bojují za kamny, jenže zde naopak Romain Rolland utekl před válkou do Švýcar.

Adolf Behne

UMĚNÍ A VZDĚLANOST

Od začátkův expressionismu ruské umění vstoupilo i v obzor středoevropanů. Zaměstnávání se ruským uměním nyní může nabýti svrchovaného významu pro naše umění vlastní a pro porozumění obecně vůči věcem uměleckým proto, poněvadž pozorné rozjímání umění ruského nám dává poznati, že my s sebou nosíme drtivě těžkou přítěž, jejíž náklad nás unavuje a rozmrzuje, než ještě se dostaneme k ztvárnění. Touto přítěží jest naše vzdělanost.

Rusové nejsou vzděláni, ale původní, to znamená, že není u nich schematu, uniformy vzdělání. Čteme-li v románech Tolstého neb Dostojevského diskusse jednajících osob, poznáváme lidi — a v tom se nám rovnají, — kteří četli velmi mnohé a rozmanité věci, kteří však — a v tom se liší od nás — v užití jsou úplně osobní, původní a samostatní. Zoveme ruské umění rádi skákavým, protože jsme konvenčnější. Rusům veškera vzdělanost toliko jest pomůckou, jako každá věc jiná, zatím co nám přespříliš snadno se stává účelem sebe samé. Jsme nakloněni přijímati od vzdělání jisté předpisy a uchovávat je. Rus jest svobodnější vůči vzdělání. My, poněvadž jsme vzděláni, víme dokonale, co umění jest, a jak se dělá. Ne tak Rus. Neví nic o umění ještě v té chvíli, kdy tvoří nejspánilejší věci. Má

poměr k umění spíše jako dítě, nevědom a původně bohat. Co umění jest, toho neví, ano to nic není, co by se mohlo od jeho prostého bytí oddělití a odloučiti. To vyjadřuje Tolstého kniha „Co jest umění?“ — kniha, která odmítá veškeren rum teorií a problémů Evropy s údivnou soudností a rozhodností, a zvěstuje neokázalou, ale osvobozující pravdu: „Uměním lidé si sdělují svoje city.“

Typickým pro německé Evropany jest muž jako Max Klinger, a více ještě, než on sám, postavení, kterého mu skytá veřejné mínění a odbornický úsudek. Nejprve bije do očí, že to byli vzdělanci, kteří zdvihli Maxe Klingera na pavézu, a kteří neochvějně jej slaví. Ostatní zástupové toliko věří vzdělaným mluvčím — žel! Neboť že to činí, místo aby šli za vlastním úsudkem a cítěním, bez bázně, že se zahanbí před vzdělanci, jest velikou překážkou naší kultury.

Proč milují a chválí vzdělanci Maxe Klingera? Protože jest vzdělán (podobně jest ostatně s Anselmem Feuerbachem), protože Beethoven, Amor a Psyche, Brahmsův Pád, Dábel a Smrt, Láska... jsou tak hluboká a přemítavá themata k článkům, protože se o nich tolik dá napovídati a napsati, aniž byt nejmenší se při tom cítilo. Jsou takovíto umělci asi jen v německém umění — aneb jen v německém se do- stávají k slávě a k vážnosti. V ruském umění nelze si po- mysliti existence Maxe Klingera. Saša Schneider odebral se do Němec! Možná Ivanov byl v některém ohledu zalo- žen podobně kompilátorsky, ale jak důsledně Ivanov si po- číнал, zatím co Klinger pod filosofickým rouchem je docela měštácky banální. Čtěte proto Turgeněva v jeho „Pamě- tech“, jak pracoval Ivanov — snad na své neštěstí podobně vědomě jako Klinger, ale oč méně úzce a pohodlně.

Možno i na Dürera mysliti v této souvislosti... a na ne- ustávající pokusy, upevniti jej za největšího německého umělce („mistra“), bych tak řekl učiniti jej školou povinným. Proč právě Dürera? (Pro ucho mnohých již obludná otázka!)

Jen proto, že německý občan stůj co stůj svým největším umělcem musí míti hloubala, problematika, zápasícího, „faustovskou povahu“ (tohle slovo chyběti nesmí).

Kdo u nás toliko se dovede obklopiti pachem myslitele, s radostí a pýchou jest uznán za německého umělce, budtež jeho práce sebe netvárnější. Jest to tak, myšlení se u nás cení výše než přímé vytváření z citu. Buď si „obraz“ myslitelův podoben nevyklizenému bojišti, rozervaná spoušť toliko se stává novým argumentem pro bouřlivou myšlenkovou práci zápasícího. Oh, jaký to kyč! A zde důvod, že naše veřejnost ustavičně se chytá na kyč, jakmile se jí zahrají napoleonské postoje myslitelovy (jehož myšlenkový obsah málo kdy bývá zkoumán co do ceny), nebo přehraje-li se mu duševní válec s refrénem „domove, domove, domove drahý“.

Zatím co nic z toho, co výzkumci a laikové jsou s to pověděti na zdůvodnění, potvrzení a obranu výjimečné pozice Dürerovy, nedovede ukryti znaku úmyslnosti, konstruovanosti, theoretismu a podmíněčnosti, u Wölfflina tak málo jako u Heidricha nebo Scherera, stále ještě se pomíjí umělec, jehož dílo jest divem, jež ještě v každé podrobnosti ihned strhuje smysly a vzbuřuje svět citu, jediný umělec mimo veškeru theorii, veškero odvozování a veškeru podmíněčnost, jediný naprostý umělec, *Matyáš Grünewald*. Zajisté, jest nyní již hodná literatura o něm, ale kol poznání, že on, nikoliv Albrecht Dürer, jest nejmohutnějším zjevením německého ducha uměleckého, v plaché bázni stále ještě se mačkají. (Chvály hodnou výjimkou jest článek Hanse z Alleschův v „Monatshefte für Kunstwissenschaft“ 1910).

Zprvu snad to vyhlíží jako prázdná hádka, zdůrazňovati uměleckou převahu Grünewaldovu nad Dürerem, a dožadovati se uznání této převahy — 400 let po jeho smrti — od německé vědy, jako nové vydání starého, daremného sporu „Goethe nebo Schiller?“, ale běží vpravdě o cosi ú-

plně jiného. Dokud v Dürerovi vidíme měřítko, stále se necháme vzděláním vhánět na kozlí roh, zůstaneme slepi k pravým zpodobitelům a co chvíle podlehneme kyči, který se tváří „faustovsky“. Všelickou míru přesahující uctívání Dürerovo, zapleteno s etikou, nacionalismem a filosofií, jest mocnou překážkou osvobození naší vlastní umělecké tvorby. Dürer nás činí bojácnými, odvislými, formálními a prázdnými (jeho hloubka myšlenková opravdu není tak propastná, jak má za to dumání řídících učitelů). Ale žhavost Grünewaldova by nás roztavila, naučila by nás, jak veškeré mání jest pomíjejícíno. Dürer, toť ztrnutí, Grünewald, toť věčná proměna.

Němci trpí sklonem k uztrnutí. Proto třeba jim stále ukazovati Grünewalda, aby poznali, že i v německém může býti svoboda a nekonečnost. (*Scheerbartovi* snad se dostane v literatuře podobného osudu jako Grünewaldovi v dějinách malby.)

Ale zadívejme se také za hranice, obzvláště do Ruska, odkud právě nyní docházejí zprávy, které nezbytno, aby velice zajímaly všechny umělce a přátele umění. Ruští umělci tvoří nově od základu, poněvadž oni svrhli přítěž vzdělání.

Přeložil Bohuslav Reynek.

FLAVIUS VOPISCUS

M Í R P R O B Ů V

Po té Probus (276—282) táhl s ohromným vojskem do Gallií, jež upadly po zavraždění Aurelianově celé v moc Germanův.

Tolik pak tam bitev šťastně bojoval, že dobyl zpět na barbarech po Galliích šedesát nejslavnějších obcí; potom všecku kořist, která je mimo bohatství také pyšně vyvyšovala. A když již po našem břehu, ba po celých Galliích, bezpečně se potulovali, pobiv na čtyři sta tisíc těch, kteří byli obsadili římskou půdu, zbytky odklidil za řeku Neckar a Albu. A vzal jim tolik barbarské kořisti, kolik oni byli odňali Římanům; proti římským městům položil také tábory na půdě barbarské a postavil tam vojáky.

Pole, stodoly, domy a úrodu dal všem zářýnským, totiž těm, které postavil na stráž: aniž

se ustalo kdy bojovati (bylyť mu denně přinášeny barbarské hlavy, už jedna za zlaťák), dokud nepřišlo devět králíků z rozličných kmenů a neleželo u nohou Probových: jimž on nejprve rukojmě uložil, která hned dána byla; potom obilí, nakonec i krávy a ovce. Přísně prý jim zakázal, aby neužívali mečů, a poručil čekati obrany římské, bude-li jim třeba proti někomu obhajoby. Ale vidělo se, že se to nemůže státi, leč když pomezí římské se rozšíří a celá Germanie stane se provincií. Zvláště však, se svolením těch králův, bylo zakročeno proti těm, kteří nenavrátili věrně kořisti.

Mimo to vzal šestnáct tisíc nováčků, jež všechny rozptýlil po různých provinciích, takže do čet nebo mezi pohraniční vojáky vpravil po padesáti i šedesáti řka, že třeba to cítiti, ne viděti, když Říman užívá pomocných vojáků barbarských.

Urovnáv tedy věci v Gallii, psal senátu takový list:

„Vzdávám bohům nesmrtelným díky, otcové vyvolení, že vaše řízení se mnou schválili. Všecka Germanie po celé šířce podrobena jest; devět králů rozličných kmenů leželo ponížene prostřeno u mých, nebo spíše u vašich nohou. Všichni již barbaři vám oří, vám již sejí a bojují proti vnitřním kmenům.

„Určete tedy podle obyčeje svého děkovné slavnosti: neboť jednak čtyři sta tisíc nepřátel bylo pobito, jednak šestnáct tisíc ozbrojenců nám vydáno, jednak sedmdesát nejvznešenějších měst od nepřátelské poroby osvobozeno a Gallie téměř celé volny. Zlaté koruny, které mi přinesly vsecky obce galské, věnuji, otcové vyvolení, vaší milosti; a zasvěťte je Jovovi předsobrému, největšímu a ostatním bohům a bohyním nesmrtelným.

„Veškeré kořisti bylo nazpět dobyto, zabrána také jiná, a to ještě větší než byla dříve uloupena. Galská pole oře barbarský dobytek a zajatá spřežení germánská propůjčují šlje našim pěstitelům; brav různých kmenův pase se

vým obrazem vytváří nové problémy tvárné a nová řešení. Život jeho temperamentu netrpí líného dřepění na dobytém. V něm jest činna nevyčerpatelná energie, která bez oddechu jej pohání vpřed. Ale jeho vývoj není skákavý. Jest důsledný a organický. Přirozeně odpoutání od impresionismu, v němž byl pevně zakořeněn, dalo se v umělci jeho věku s větší houževnatostí, než u mladších umělců, ale nemá toliko vůli, nýbrž i sílu, v duchu nového umění vytvářeti díla, která se rovnocenna mohou měřiti s nejlepšími věcmi nejmladších. Zdá se, že zde ve dlouhém životě se shromažďovaly umělecké zkušenosti, aby v stáří se vydařily ve zralý plod.

Přeložil Bohuslav Reynek.

Do linolea vyryl Boh. Reynek

Z „AGENDY J. F.“

(Do konce září 1920)

Ze všeho, co konám, nejprotivnějším jest mi psáti o tom, co konám. Pohádkové „mha za mnou, mha přede mnou“ jest od jakživa touhou všech tuláků fantasie, zvláště těch, kteří zakusili v podzimních mlhách slastí osamění ode všech čachrů moderního světa.

Ale jsou doby zlé, „mezi vlkem a psem“, a poněvadž zobečněl již mrav „býti účasten na vládě“, třeba kříž této „agendy“ vzítí pokorně na sebe a zaznamenati aspoň občas, čím bych rád přátele Dobrého Díla navnadil, povzbudil a připoutal, by byli dobrým bratrstvem ustavičné pomoci.

I.

Aby se „do toho“ poněkud vidělo, podávám tentokrát klíč, by si přátelé sami odhadli „platební normu“; bude tím odbyt obsah i rozsah NOVA & VETERA v září léta Páně 1920, tištěných v sedmi stech, o nichž doufáme, že do přeměny pevnin a moří, určené na rozhraní Pátku a Soboty Historie, jistě budou rozebrány.

<i>Sv. Maxima Řeč o ranní a večerní modlitbě,</i>	
2 listy za	138 Kč
<i>Malá závěť mistra Villona, 8 listů za</i>	
	552 Kč
<i>Z knihy „Vitr v síti“ od W. B. Yeatsa, 4 listy za</i>	
	290 Kč
<i>Kat od Pavla Ernsta, 6 listů za</i>	
	414 Kč
<i>Vlastenectví humanitní od Augustina Cochina,</i>	
10 listů za	725 Kč
<i>Pohoršení maloměšťáků od Eduarda Kučery,</i>	
6 listů za	435 Kč
<i>Theorie nadčlověcká od Jakuba Maritaina,</i>	
4 listy za	290 Kč
<i>„Dřevěné Kříže“ od Rolanda Dorgelèsa, 4</i>	
<i>listy za</i>	<i>276 Kč</i>
<i>Pravdy P. Maurice Barrèsa od Leona Wertha,</i>	
10 listů za	690 Kč
<i>Armena Ohanian od Ondřeje Germaina, 6</i>	
<i>listů za</i>	<i>435 Kč</i>
<i>Georges Duhamel a Království srdce od Henriho</i>	
<i>Ghèona, 4 listy za</i>	<i>290 Kč</i>
<i>Pohled na Ararat od Julesa Leclercqa, 2 listy za</i>	
	138 Kč
<i>Pavel Neporovnatelný proti Romainu Rollandovi,</i>	
2 listy za	145 Kč
<i>Umění a vzdělanost od Adolfa Behne, 2 listy za</i>	
	174 Kč

<i>Půvaby dřevorytu</i> od Waltera L e y, 2 listy za	145 Kč
Chestertonovy „ <i>Zločiny Anglie</i> “ od Charlesa S a r o l e y, 2 listy za	174 Kč
<i>Mír Probův</i> od Flavia V o p i s k a, 2 listy za	145 Kč
<i>Jiří I. a Napoleon</i> od Bernarda C a p e s a, 8 listů za	493 Kč
<i>Ze života svaté Anděly Foliňské</i> od bratra A r - n a l d a, 12 listů za	414 Kč
<i>Rohlfsova výstava</i> od W. S c h ü r m e y e r a, 1 list za	87 Kč
Rachilde o <i>Koenigsmarkovi</i> od Pierra B e n o î t, 1 list za	54 Kč
<i>Roswitha jeptiška</i> od Alice K e m p - W e l c h o - v é, 12 listů za	744 Kč
Z „ <i>Agendy</i> “ J. F., 4 listy za	261 Kč
Obrázky za	700 Kč
Obálka za	300 Kč
Z tiskáren do Staré Říše od dráhy a povozu	600 Kč

II.

Po vydání těch neb oněch *Nova et Vetera* býváme tázáni o některých člancích, proč je vydáváme. Při této sbírce 37. vysvětlujeme předem.

Ráno a večer jest třeba se modliti, učí nás zde svatý MAXIM. Když jsem se rozhodoval pro tento článkuček,

vzpomněl jsem si na jistou besedu s básníkem Březinou. Byla řeč o tom, jak se Evropané, čili jak tam na pomezí pouští jim říkají, „frankové“, jeví arabským kočovníkům. Ukázalo se, že podstatným rysem jejich rozdílnosti, vážnou příčinou zehrání těchto Synů pouště na „vzdělanost“ jest to, že „frankové“ se nemodlí a že právě proto Arabové dívají se na ně jako na hovínka, totiž s krajním opovržením. Právě jsem přečetl „*La Fête Arabe*“ od Jéroma a Jeana Tharaudů, kdež jest tato pravda nadbytkem dokumentována, až tak, že se zdá, jakoby bylo třeba přijmouti muslimanství, by člověk působil poněkud křesťanským dojmem. Dobře tedy bude, když se národ poučí o ranní a večerní modlitbě.

ANDĚLA FOLIŇSKÁ kromě toho učí nás, jak si máme považovati své duše: „A duše viděla samu sebe tak velebnou a vznešenou, jak jsem nikdy nemohla si pomyslití ani tušití, aniž jinak bych mohla uvěřití, že duše má nebo duše, které v ráji jsou, mohly by býti tak velebný: *a duše má se tehdy nemohla pochopiti.*“ — Arci moderní člověk si pomyslí, že tehdy právem tak mohla mluvití, poněvadž nebyla ještě vynalezena psychologie. Dnes se již člověk

tolik své duši nediví; jsou jen duše politické a těch třeba podle Hilaira Bellocu na valník, by jim aspoň ďábel, přece jindy tak lačný duší lidských, mohl věnovati trošku pozornosti. Přiznáváme tedy, že toto Vetera bude jen pro několik mladých duší, svěžích pokoutních popelek. Staří (totiž celý národ a veřejnost) čtou jen noviny, neboť činy jejich vladařů, zákonodárců a jiných velikánů dneška archivují se jen v záchodech.

O VILLONĚ snad nebude sporu. Jest to „náš“ básník:

nemá ani stanu ani chalupy,
jež by odkázal svým přátelům;

Ba více ještě, jest to „náš člověk“:

a nemá více než málo drobných,
s kterými bude brzy na dně.

A kdybyste věděli, jak ten se modlí! O tom se dočteš, milá čtenářko, až v jeho Velkém Testamentu, který najdeš v některém příštím čísle N & V.

ARMENA OHANIAN jest slavná tanečnice, vtělená báseň, jak patrno z této druhé básně od Ondřeje Germaina

Proč na takové světské věci plýtváte drahým tiskem, zeptá se pan farář Milč? Proto, důstojný pane, tiskneme články o tanci a dobrých tanečnicích, že znázorňují nechápavému a nepozornému oku lidí usedlých, kteří přes to, že sedí, nemají kdy se podívat do chrámu Nitra své duše, pravý stav duše lidské, jež má tančiti jako dcera Jeftova vstříc Otci Budoucího Věku, až se bude „vracet s pokojem od synů Ammonových“. Mně aspoň každá taková tanečnice jeví se jako předem zaslíbená k zápalné oběti, jak se čte v knize Soudců.

Proč však vynášíme z pokladu Studia ono Vetera MÍRU PROBOVA? Proto, abychom vysvětlili, proč jsme tehdy, když Wilson vystoupil se svým mírem a sebeurčením národů, stěžejnými to oslovinami, provázenými několika menšími, proč jsme tehdy říkali jemu a jeho společníkům „plesnivých dědků“. Tito pacifisté a humanisté ve své změklosti jen posypali popelem požářiště, z něhož rozkultávají vichřice nové války a hrůzy, a nedopustili, by bylo ulito, byť vodami očí. Bylo mi jen podivno, jako při mnohých jiných věcech, v nichž stojím osamocen, že jen já sám to vidím, a že celý svět, nemoha snést tvářnosti blýs-

kajícího Meče, obrací se rychle a neuctivě zády k Focho-
vi a jeho druhům, a, by zahlučil svoji nevděčnost, tleská
Wilsonům, Masarykům atd. W i l e jest lest, úskok, tedy
nějaký syn lsti a masa ryk trvá neoslaben dále. A tak tito
nešťastní ideologové usmolili to, co teď máme... Když jest
však člověk v pozemských věcech sám, či, jak se hloupě
říká v menšině, (— poněvadž konec konců s námi jest vět-
šina, byť zatím neviditelná! —) mnoho se nedere o uplat-
nění svého názoru u pošetilých rovesníků. Asi tak povstá-
vali mnichové a poustevníci ve hvězdné noci středověku.
Více ze spasného opovržení než proto, by vyhověli něž-
nostem svého srdce. A též proto, by mohli pokojně vzpo-
mínati dnů starodávných a naslouchati v tišinách hor a
lesů tajemným šelestům a vlání toho koberce, jemuž se
říká Historie, a jenž jest portierou bran Věčnosti.

* * *

P. S. — Od nějaké doby vyskytují se, jak nám přátelé
oznamují, v novinách zprávy, jakobychem pracovali za
jedno s tak zvanými „Letorosty“ a „Družstvem Přátel Stu-
dia“. Ba podivili jsme se nemálo, když i umělci, kteří jim
zdobí knížky, přímo k nám mluví, jakobychem my jim ty
práce zadávali. Nuže, nezbyvá nám než tuto zkrátka ozná-

miti, že od té doby, kdy p. Stříž přišel k vlastnímu rozumu a s p. Kuncířem jal se nutiti letorosty do kořenů, vzhůru nohama obrátiv stromek, aby jako Buchlovský odsouzenec dokázal národu nevinu svého odštěpení, *sami* s pomocí několika samotářů shledáváme Dobrá Díla, pracující tak do rukou toho, jenž přijde, by všechny movité statky, na nichž utkvěl, ó Duše Utěšiteli, „vznášející se nad vodami“, „světla tvého paprsek“, převezl do Tisícletého Království Páně . . .

R a c h i l d e.

Koenigsmark od Pierra Benoît. — Autor nedostal ceny Goncourtovy. To má větší cenu než všechny zelené nebo žluté pásky, jimiž vydavatelé obtáčejí své knihy, by nás poučili o opaku. Ten neb onen pán, kterému ušla cena Goncourtova, jest tak jaksi *prince consort*.* Bude dělati děti královně... ano tak, o tom buďte ujištěni. P. Paul Souday v *Tempsu* řekl mu krutě věci ukrutné. Přirovnával ho postupně k Ponsonu du Terrail, k Cherbuliezovi a k Anně Radcliffové, ale jeho přátelé, i přátelé, přirovnávali ho k Maurice Barrèsovi a k Stendhalovi, což se zdá ještě nebezpečnějším. Já jsem se velmi bavila čtouc ho, poněvadž jsem našla krásné detailky, jimiž se vyznačuje mnohem více v mých očích než možným napodobením Barrèsa nebo Cherbulieza: jsou to reklamy pro Douceta nebo Redferna, pak ten souboj při budíčku, dobrý kousek, na jehož čtveráctví nikdo neupozornil. Pravda jest, že Pierre Benoît měl plné právo vyhledati starou povídku, při níž se stoje usínalo, by ji zmladil a zjařil, by nám udržel oči otevřeny. Ostatně, bychom se potěšili, Pierre Benoît má aprobaci od *Action Française*, mincovního ražení papežského, které není jen tak něčím ledabylym v této době posvátné nesjednocenosti.

* angl. manžel (panující) královny (anglické).

16. ledna 1919.

